

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KİTAB-I MUKADDES'TE ENGELLİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASİN GÜLER

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Nihat DURAK

BOLU, HAZİRAN - 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Yasin GÜLER tarafından hazırlanan “**KİTAB-I MUKADDES’TE ENGELLİLER**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir. 15/06/2022

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nihat DURAK
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Mürsel ÖZALP
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali BAĞIR
Sakarya Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 17/05/2022 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 23 olarak tespit edilmiştir.

.....

YASİN GÜLER

ÖZET

**KİTAB-I MUKADDES’TE ENGELLİLER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
YASİN GÜLER
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DR. ÖGR. ÜYESİ NİHAT DURAK)**

BOLU, HAZİRAN - 2022

X + 86

İnsan dünyada sevdikleriyle birlikte mutlu bir hayat sürmek ister. Ancak insan, yaşamı boyunca kendisini sevindiren birçok olayın yanında, onu üzen, acı veren çeşitli olaylarla da karşılaşmaktadır. İnsanı mutsuz eden bu durumların en başında gelenlerinden biri kendisinin ya da ailesinden birinin engelli hale gelmesidir. Engellilik olgusu, geçmişten günümüze insanlığın en eski ve en önemli sorunlarından biridir. Tarih boyunca insanlar engelliliği anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu anlam arayışında dinlerin ve kutsal metinlerin önemli etkileri ve faydaları bulunmaktadır. Çünkü insanların tutum ve davranışlarında, düşünce yapılarının oluşumunda din büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle, içerisinde hem nüfus hem de dünyadaki etkisi bakımından önemli yere sahip iki büyük din olan Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal metinlerini barındıran Kitabı Mukaddes’in bu konuda söyledikleri büyük önem taşımaktadır. Kitabı Mukaddes’in bu konudaki söylemleri, sadece kendi mensuplarının engellilik olgusuna bakış açısını belirlemekle kalmayacak, iletişimin ve etkileşimin çok hızlandığı günümüzde diğer din mensuplarına da etkileri olacaktır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmamızın birinci bölümünde Kitabı Mukaddes hakkında bilgi verdikten sonra engellilik ve engellilik türlerine değindik. İkinci bölümde Kitabı Mukaddes’i esas alarak engellilik olgusunun teolojik alt yapısını ele aldıktan sonra, üçüncü bölümde Eski Ahid’de, dördüncü bölümde ise Yeni Ahid’de geçen engellilerle ilgili bölümleri detaylı bir şekilde inceledik.

ANAHTAR KELİMELEER: Kitabı Mukaddes, Eski Ahid, Yeni Ahid, Engelliler, Şifa

ABSTRACT

**DISABLED PEOPLE IN THE BIBLE
MASTER THESIS
YASİN GÜLER
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES
(SUPERVISOR: ASSIST. PROF. DR. NİHAT DURAK)**

BOLU, JUNE 2022

X + 86

Human beings wish to live a happy life with the loved ones in the world. However human come upon variety of sad and painful things besides events that make him happy in his entire life. One of the foremost of these situations that make him unhappy is being disabled himself or somebody in his family. Disability phenomenon is one of the oldest and most important problems of humanity from past to present. Throughout the history humans have tried to understand and make sense of the disability. In this quest of sensing, religions and scriptures have had significant effects and benefits. Because religion plays a significant role in the attitudes and behaviors of people and in the formation of their mentality. For this reason, what the Bible says on this subject, which contains the sacred texts of Judaism and Christianity, two major religions that have an important place in terms of both population and influence in the world, is of great importance. The discourses of the Bible on this subject will not only determine the point of view of its members on the phenomenon of disability but will also have an impact on members of other religions today, when communication and interaction accelerated.

In the first part of this four-part study, after giving information about the Bible, we mentioned about the disability and its types. In the second part, after discussing the theological background of the disability phenomenon based on the Bible, in the third part, in the Old Testament and in the fourth part we deeply examined the sections about the disabled people written in the New Testament.

KEYWORDS: Bible, Old Testament, New Testament, Disabled people, Healing

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	ix
TEŞEKKÜR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1 Kitabı Mukaddes.....	4
1.1.1 Eski Ahid (Tanah)	4
1.1.2 Yeni Ahid	5
1.2 Engellilik Kavramı.....	6
1.2.1 Sakatlık	7
1.2.2 Özürlülük	7
1.2.3 Engellilik	7
1.2.4 Değerlendirme	9
1.3 Engellilerin Sınıflandırılması.....	10
1.3.1 Ortopedik Engelli	10
1.3.2 Görme Engelli	10
1.3.3 İşitme Engelli.....	10
1.3.4 Dil ve Konuşma Engelli	10
1.3.5 Zihinsel Engelli	10
1.3.6 Ruhsal ve Duygusal Hastalık.....	10
1.3.7 Süreğen Hastalık.....	11
1.4 Engellilik Nedenleri.....	11
1.4.1 Doğum Öncesi Nedenler	11
1.4.2 Doğum Sırasındaki Nedenler.....	11
1.4.3 Doğum Sonrası Nedenler	11
1.5 Engellilik Modelleri.....	12
1.5.1 Dini/Ahlaki Model.....	12
1.5.2 Tıbbi (Medikal) Model	12
1.5.3 Sosyal Model	13
1.5.4 Sınırlılık Modeli	13
1.6 Geçmişte Engellilerin Durumu	13
1.7 Günümüzde Engellilerin Durumu.....	17
İKİNCİ BÖLÜM	19
2. TEOLOJİK AÇIDAN ENGELLİLER.....	19

2.1 İnsan'ın Önemi ve Tanrı'nın Suretinde Yaratılması	19
2.2 Kitabı Mukaddes'in Engellilere Yaklaşımı	21
2.3 Engelli Olmanın Sebepleri.....	22
2.3.1 İlahi İrade ve İmtihan	22
2.3.2 Tanrı'ya İtaatsizlik ve İşlenen Günahlar	25
2.3.3 Kazalar ve Doğal Sebepler	30
2.4 Din Görevlilerinin Nitelikleri Bağlamında Engellilik	31
2.5 Engellilere Karşı Toplumun Sorumlulukları	34
2.6 Engellilerin Dini Sorumlulukları	35
2.7 Kitabı Mukaddes'in Engellilere Tavsiyeleri.....	36
2.7.1 Sabır ve Ümitsizliğe Kapılmama.....	36
2.7.2 Tedavi	37
2.7.3 Dua	39
2.8 Hayvanlarda Engellilik	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
3. ESKİ AHİD'DE ENGELLİLER.....	42
3.1 Ortopedik Engelliler	42
3.2 Görme Engelliler	45
3.3 İşitme Engelliler.....	48
3.4 Dil ve Konuşma Engelliler	48
3.5 Zihinsel Engelliler	49
3.6 Süreğen (Kronik) Hastalıklar.....	50
3.7 Mecaz Anlamda Engelliler	51
3.8 Deuterokanoniklerde Engelliler.....	54
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	58
4. YENİ AHİD'DE ENGELLİLER	58
4.1 Ortopedik Engelliler	59
4.2 Görme Engelliler	62
4.3 İşitme Engelliler.....	68
4.4 Dil ve Konuşma Engelliler	69
4.5 Zihinsel Engelliler	70
4.6 Ruhsal Engelliler	70
4.7 Süreğen (Kronik) Hastalıklar.....	72
4.8 Mecaz Anlamda Engelliler	76
SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR	84

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

BAİBÜ : Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

B. : Bin

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

ed. : Editör

H : Hicri

H.z. : Hazreti

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

öl. : Ölüm Tarihi

Sav. : Sallallahu aleyhi ve sellem

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TEŐEKKÖR

Bu çalışmanın baőlangıcından sonuna kadar her aőamasında bana yol gösteren, bilgi birikimi ve tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli hocam ve danıőmanım Dr. Öğr. Üyesi Nihat DURAK'a teőekkörü borç bilir, saygılarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Dr. Öğr. Üyesi Mürsel ÖZALP hocama, kaynak temininde destek veren Doç. Dr. Süleyman TURAN'a, fikir ve tecrübelerini paylaőan arkadaşlarıma, ayrıca bugüne kadar maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen tüm aileme teőekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

İnsan doğumundan ölümüne kadar pek çok olayla karşılaşır. Karşılaştığı bu olaylardan bir kısmı insanı mutlu ederken bir kısmı ise insana üzüntü ve acı vermektedir. İnsanı üzen bu olayların en başta gelenlerinden biri kendisinin ya da aile fertlerinden birinin engelli hale gelmesidir.

Engellilik insanlığın en kadim ve en önemli sorunlarından biridir. Tarih boyunca engelliler, özellikle de aileleri engellileri ve engelliliği anlamaya, anlamlandırmaya çalışmışlardır. Birçok toplumda engellilik kişinin kendisinin ya da anne-babasının işlediği günaha karşılık Tanrı'nın bir cezası olarak algılanmıştır. Bu nedenle engelliler, insanlık dışı uygulamalara maruz kalmıştır. Kimileri nehirde boğularak ya da vahşi hayvanlara yem ederek öldürülmüş, kimileri de ölüme terk edilmiştir. Kimi engelliler de aileleri tarafından utanç sebebi olarak görüldüğü için eve kapatılmıştır.

Engellilik günümüzde de en gelişmişinden en geri kalmışına kadar tüm ülkelerin sorunu olmaya devam etmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insanların engelliliğe ve engellilere olan ilgisinin arttığı görülmektedir. Bilim adamları ve teologlar bir yandan yeni yaklaşımlarla engelliliği anlamaya, anlamlandırmaya ve engellilerin problemlerine yönelik çözüm önerileri geliştirmeye çalışırken, diğer yandan siyasetçiler de engellilere diğer insanlarla eşit haklar sunmaya ve günlük yaşamı engelliler için kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Tıp alanında da yeni teknolojilerden de faydalanarak her türden engelliliği tedavi etmek için çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar ve insanların engellilere yönelik farkındalığının artması memnun edici karşılanmakla birlikte atılması gereken daha çok adımın olduğu görülmektedir.

Konusu insan olan ve onun mutluluğu için, hayatın her alanıyla ilgili düzenlemeler getiren dinlerin, engellilik olgusunda da sessiz kalması düşünülemezdi. İnsanların düşünce yapısının ve hayat tarzının oluşmasında dinlerin ve kutsal metinlerin büyük etkisinin olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Bunun yanında, yapılan araştırmalarda engellilik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalanlar için başa çıkmada dinin önemli katkılarının olduğu görülmektedir. Bu nedenle yeryüzünde mensup sayısı ve oluşturduğu etki bakımından iki büyük din olan Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal metinlerini içeren Kitabı Mukaddes'in bu konuda söyledikleri öncelikle bu dinlerin mensupları olmak üzere tüm insanlar için

önem arz etmektedir. “Kitabı Mukaddes’te Engelliler” başlıklı bu çalışma bu amaçla hazırlanmıştır.

Çalışma, Dinler Tarihi’nin en önemli ilkelerinden olan tarafsızlık ilkesi gereği nesnel bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Mezhepler arasındaki farklı görüşlere girmeden Kitabı Mukaddes’i merkeze alıp filolojik yöntemden faydalanarak konu ele alınmıştır.

Tez çalışması dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde temel kavramlar hakkında bilgi verilmiştir. Önce Kitabı Mukaddes’in tasnifi, içeriği ve teşekkül süreci, daha sonra engellilikle ilgili kavramlar, engellilik türleri, engelliliğin nedenleri, engellilik modelleri ve geçmişten günümüze kadar engellilerin durumu ele alınmıştır. İkinci bölümde Kitabı Mukaddes esas alınarak insanın ve engellilerin konumu ile değeri, engellilik nedenleri, engellilik bağlamında din adamlarının nitelikleri, engellilere karşı toplumun sorumlulukları, engellilerin dini sorumlulukları, engellilere tavsiyeleri ve hayvanlarda engellilik konuları incelenmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde Eski ve Yeni Ahid’de engellilerle ilgili pasajlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Kitabı Mukaddes’in bir cüzü olarak kabul edilen Deuterokanonik kitaplarda yer alan engellilerle ilgili metinlere de üçüncü bölümde yer verilmiştir. Çalışmanın ana konusunu gerçek anlamda engelliler oluşturmakla birlikte üçüncü ve dördüncü bölümlerin sonunda Eski ve Yeni Ahid’de yer alan mecaz anlamdaki engellilerle ilgili metinler de irdelenmiştir.

Çalışmanın ana kaynağı durumunda olan Kitabı Mukaddes atıflarında Kitabı Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam Yayınları’nın “*Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) Yeni Çeviri*” eserinden faydalanılmıştır. Kitabı Mukaddes’te yer alan engellilerle ilgili pasajları tespit etmek için de yine Kitabı Mukaddes Şirketi’nin “*Kutsal Kitap Dizini (Geniş Kapsamlı)*” eserinden yararlanılmıştır.

Engellilik olgusuna artan ilgi, akademik alanda da kendini göstermektedir. Tıp, sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarında olduğu gibi din bilimleri alanında da çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Dinler Tarihi’nde de son dönemde önemli çalışmalar kaleme alınmıştır. P. Lorenzo Piretto tarafından sunulan “*Engellilik ve Türkiye’deki Hristiyanlar: Latin Cemaati Örneği*”, İsmail Taşpınar tarafından sunulan “*Katolik Kilisesi’nin Özürlülere Yaklaşımı*” başlıklı bildiriler ve Linda L. Treloar tarafından yazılıp Mehmet Bahçekapılı tarafından çevrilen “*Dini İnançlar ve Kilise: Engelli Yetişkinlerin ve Aile Bireylerinin Deneyimleri*” başlıklı

makale bu disiplindeki ilk örnekleri oluşturmaktadır. Daha sonra Mustafa Sami Baybal tarafından Yahudilik ve Hristiyanlığın engellilere bakışı, engellilerin dini sorumlulukları ve engelliliğin günahla olan ilişkisi gibi konuları Yahudi ve Hristiyan kutsal metinlerinden örnekler vererek ele aldığı “*Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı*” adlı makale kaleme alınmıştır. Aynı dönemde Salim Özer tarafından İslam dininin ve geçmişten günümüze diğer din ve medeniyetlerin engellilere bakışının anlatıldığı “*İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı*” isimli makalesi yayınlanmıştır. Son dönemde Süleyman Turan’ın engellilik konusunda önemli makale ve kitap çalışmaları bulunmaktadır. Kendisinin kaleme aldığı “*Tanrı’nın Engeli mi Engelli Tanrı mı? Hristiyan Gelenğinde Engellilik*” ve editörlüğünü yaptığı “*Engellilik ve Dinler*” adlı kitapları ülkemizdeki engellilik konusunda en kapsamlı çalışmalar arasında yer almaktadır. Süleyman Turan, “*Engellilik ve Dinler*” kitabının “*Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik*” ve “*Yeni Ahit’teki Engellilikle İlgili Pasajlar: Eski Hikâyeler, Yeni Yaklaşımlar*” bölümlerini kendisi kaleme almıştır. “*Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik*” bölümünde engellilikle ilgili konular belirlenip, bu konularla ilgili Tanah’ta yer alan pasajlar incelenmiştir. “*Yeni Ahit’teki Engellilikle İlgili Pasajlar: Eski Hikâyeler, Yeni Yaklaşımlar*” bölümünde de Kanonik İncillerde, Elçilerin İşleri Kitabı’nda, Pavlus’un Mektuplarında ve Yeni Ahid’in diğer kitaplarında engellilerle ilgili pasajlar irdelenmiştir. Bu çalışmada ise, önce engelliliğin teolojik alt yapısını oluşturmak için konuyla ilgili Kitabı Mukaddes’teki pasajlar ele alınmıştır. Daha sonra ise Eski ve Yeni Ahid’deki engellilerle ilgili pasajlar engellilik türlerine göre ayrılarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Yine Süleyman Turan’ın Emine Battal ile birlikte kaleme aldığı “*Şintoizm ve Japon Kültüründe Engellilik*” isimli makale çalışması bulunmaktadır. Çalışmada bu eserlerden mümkün olabildiğince istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Kitabı Mukaddes

Hristiyan kutsal metinleri Eski Ahid (Ahd-i Atik, Eski Antlaşma) ve Yeni Ahid (Ahd-i Cedid, Yeni Antlaşma) olmak üzere iki ana bölüme ayrılmaktadır. Yahudiler kendi kutsal kitap külliyatları için Hristiyanî bir tasnifle Eski Ahid isimlendirilmesini kabul etmeyip, Tanah terimini kullanır. Yeni Ahid, 4 İncil, Elçilerin İşleri, 21 Mektup ve Esinleme'den (Yuhanna'nın Vahyi) oluşmaktadır.¹

Daha önce Kitabı Mukaddes olarak adlandırılan Hristiyan kutsal kitapları Türkçe'ye son çevirisinde Kutsal Kitap olarak adlandırılmıştır. Bu kitaba Batı dillerinde Grekçe “kitaplar” anlamına gelen Biblia'dan dönüştürülerek Bible, Bibel denilmektedir.²

1.1.1 Eski Ahid (Tanah)

Yahudiler, “kutsal kitaplar” veya sadece “kitaplar” denilen kutsal yazıların tamamı için Tanah (Tanakh) kelimesini kullanmaktadırlar. Bu kelime Eski Ahid'i meydana getiren Torah, Neviim ve Ketuvim bölümlerinden her birine verilen isimlerin ilk harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşmaktadır.³

Eski Ahid'i hem Yahudiler hem de Hristiyanlar kutsal metin olarak kabul etseler de Eski Ahid'i oluşturan kitapların sayı ve sıralanışı konusunda Yahudilerle Hristiyanlar arasında farklılıklar vardır.⁴ Yahudilerin 24 kitap halinde tasnif ettikleri bu kitap; Protestan sınıflandırmasına göre 39 kitaptan oluşmaktadır. Katolikler ve Ortodokslar Deuterokanonikleri (gerçekliği konusunda mutabakat oluşmamış⁵) de ekleyerek 46'ya çıkarmaktadır.⁶ Deuterokanonik olarak adlandırılan kitaplar şunlardır: Tobit, Yudit, Süleyman'ın Bilgeliği, Sirak, Baruk, 1. ve 2. Makkabiler Kitapları.⁷

¹ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Hristiyanlık”, *Dinler Tarihi*, ed. Baki Adam (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 152.

² Ahmet Hikmet Eroğlu, “Hristiyanlık”, *Dinler Tarihi I-II*, ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018), 447.

³ Ömer Faruk Harman, “Ahd-i Atik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/494-495.

⁴ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (İstanbul: Vadi Yayınları, 2017), 154.

⁵ Eroğlu, “Hristiyanlık”, 2017, 154.

⁶ Eroğlu, “Hristiyanlık”, 2018, 448.

⁷ Ali Osman Kurt - Dursun Ali Aykıt, “Hristiyanlık”, *Dinler Tarihi* (Ankara: Bilay Yayınları, 2019), 261.

Tevrat (Tora): Yahudiler, kutsal kitapları Tanah'ın ilk bölümünü *Tora* olarak isimlendirmektedir. Yahudi literatüründe Tora terim olarak öğreti, doktrin, kılavuz, teori, hüküm, kanun, din gibi anlamlara gelmektedir.⁸ Beş kitaptan oluşan ve Tanah'ın en kutsal bölümü kabul edilen Tora, dünyanın yaratılışından Hz. Musa'nın ölümüne kadar geçen döneme ait kronolojik bilgiler ile Musa öğretisini oluşturan dini, hukuki ve ahlaki hükümleri içermektedir.⁹ Tora'yı oluşturan kitaplar şunlardır: Bereşit/Tekvin, Şemot/Çıkış, Vayikra/Levililer, Ba-midbar/Sayılar, Dvarim/Tesniye.¹⁰

Neviim/Peygamberler: Tanah'ın ikinci bölümü olan *Neviim* İsrailoğulları'nın tarihinden söz eder. Yeşu'nun kutsal toprakları fethetmeye başlamasından MÖ 586 Babil Sürgünü sonrasına kadar olan olayları konu edinen bu bölümde, tarihi ve dini hadiseler kronolojik olarak ele alınır. Bu bölümde yer alan metinler ilk peygamberler ve son peygamberler olarak iki gruba ayrılır. İlk peygamberler bölümü *Yeşu, Hâkimler, Samuel ve Krallar*'dan, son peygamberler bölümü ise *İşaya, Yeremya, Ezeziel ve Oniki Küçük Peygamber* metinlerinden oluşur.¹¹ Yedisi müstakil birer kitap olarak kabul edilir. Buna karşın Hoşea, Yoel, Amos, Ovadiya, Yunus, Mika, Nahum, Habakkuk, Tzefanya, Hagay, Zekeriya, Malaki adlı on iki kitap, hacimlerinin küçük olmasından dolayı bir araya getirilerek tamamı bir tek kitap sayılmıştır.¹²

Ketuvim/Yazılar: Bayram ve özel günlerde, Tanrı'ya yakarışlarda okunan ve şiirsel yönü ağır basan parçaların, dua ve ilahilerin yer aldığı kitapları içermektedir. Günümüzdeki metne göre *Ketuvim/Yazılar* grubunda on bir kitap yer almaktadır ve sırasıyla şunlardır: Tehilim/Mezmurlar, Mişle/Süleyman'ın Meselleri, Eyüp, Şir ha-Şirim/Neşideler Neşidesi, Rut, Eha/Ağıtlar, Kholet/Vaiz, Ester, Daniel, Ezra-Nehemya, Divrey ha-Yamim/ Tarihler.¹³

1.1.2 Yeni Ahid

Yeni Ahid, Kitabı Mukaddes'in ikinci ve Hristiyanlar açısından en önemli bölümüdür. Tanrı'nın İsa Mesih ile yeni bir ahid yaptığını kabul etmelerinden

⁸ Baki Adam, "Yahudilik", *Dinler Tarihi*, ed. Baki Adam (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 80.

⁹ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik* (Ankara: İsam Yayınları, 2017), 133.

¹⁰ Eldar Hasanoğlu, "Yahudilik", *Dinler Tarihi I-II*, ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018), 401.

¹¹ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2018), 18.

¹² Hasanoğlu, "Yahudilik", 402.

¹³ Hasanoğlu, "Yahudilik", 402.

dolayı bu isim verilmiştir. Toplam yirmi yedi kitaptan oluşan bu metinler temel özellikleri açısından şu şekilde sınıflandırılabilir:¹⁴

Rivayete Dayanan Kutsal Metinler: Matta, Markos, Luka, Yuhanna İncilleri ile Elçilerin İşleri adlı kitaplar.¹⁵

Dört İncil: Yunanca “euangelion (euangelion)” kelimesinden türemiş olan İncil “iyi haber, müjde” anlamına gelmektedir.¹⁶ Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazılan dört İncil’in hepsinde de İsa Mesih’in hayatı anlatılmaktadır. İlk üç İncilde Hz. İsa daha çok peygamber konumundadır. Bakış açıları aynı olduğu için bu üç İncile “aynı bakan” anlamında Sinoptik İncil denmektedir. Yuhanna İncili’nde ise Meryem oğlu İsa Mesih’in tanrılığı ön plandadır.¹⁷

Elçilerin İşleri: Luka tarafından yazılan bu kitap, Hz. İsa’nın ölümden dirilişi, Pavlus (MÖ 5/10- MS 62/67)’un Roma’da öldürülmesine kadarki dönem ve ilk Hristiyan cemaati hakkında bilgiler vermektedir.¹⁸

Mektuplar: Bu bölümdeki mektuplardan on üç tanesi Pavlus’a aittir. Pavlus, bir sorun olduğunda veya gerekli gördüğünde çeşitli cemaatlere mektuplar yazarak onlara öğretiyi açıklamış; öğütler, buyruklar vermiştir. Yuhanna’nın üç mektubu, Yakup’un Mektubu, yazarı bilinmeyen İbranilere Mektup, Petrus’a ait iki mektup ve Yahuda’nın Mektubu Yeni Ahid’in Mektuplar kısmını oluşturur.¹⁹

Apokaliptik Yazılar: Yeni Ahid’in son kısmını oluşturan Vahiy Kitabı Hz. İsa’nın önde gelen havarilerinden Yuhanna’ya atfedilen apokaliptik karakterli bir metindir.²⁰ Bu kitapta, dürüst ve imanlı kimselerin, dini inkâr edenlere karşı zafer elde edeceği, Tanrı’nın kötülüğü yenip kıyamette tüm insanları kucaklayacağı ve geleceğe dair pek çok kehanet yer almaktadır.²¹

1.2 Engellilik Kavramı

Geçmişten günümüze kadar insanlığın en eski ve en önemli sorunlarından biri olan engelliliğin tanımı konusunda belirsizlik görülmektedir. Yasa ve kurumların engellilik olgusuna yaklaşımının farklı oluşu, yasalara, yönetmeliklere, örgütlere göre farklı tanımlar yapılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ülkemizde

¹⁴ Mahmut Aydın, *Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 472.

¹⁵ Mahmut Aydın, “Hristiyanlık”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 79.

¹⁶ Arthur Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur’an* (Cairo, 1938), 71-72.

¹⁷ Eroğlu, “Hristiyanlık”, 2018, 449.

¹⁸ Aydın, *Dinler Tarihi*, 478.

¹⁹ Eroğlu, “Hristiyanlık”, 2017, 157.

²⁰ Zafer Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2018), 577.

²¹ Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2016), 406.

özürlü, engelli ve sakat tanımlamalarının çoğu zaman birbirine karıştırıldığı görülmektedir.²² Fakat aşağıda verilen tanımlarda da görüleceği üzere anlamlarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

1.2.1 Sakatlık

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te Sakatlık kelimesi; “1. Sakat olma durumu, malullük, maluliyet 2. Yanlış, kusur, hata”²³ olarak, sakat kelimesi ise “1. Vücudunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürlü 2. Bozuk veya eksik” olarak tanımlanmaktadır.²⁴ Terim olarak *sakat*; bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda işlev kaybına sebep olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal hayatın gereklerine uyamayacak düzeyde özürlenmiş kişi demektir.²⁵

1.2.2 Özürlülük

Güncel Türkçe Sözlük'te özür kelimesi; “1. Sakatlık, bozukluk, eksiklik veya elverişsizlik 2. Kusur, defo”²⁶ şeklinde açıklanırken özürlü kelimesi; “1. Özürlü olan 2. Engelli 3. Kusuru olan, defolu” olarak açıklanmıştır.²⁷

Özürlülük, herhangi bir bozukluk sonucunda, bir yeteneğin normale oranla azalması veya tamamen kaybedilmesidir. Bu tanım bireysel düzeydeki fiziksel ve zihinsel kabiliyet kaybını ifade eder.²⁸

1.2.3 Engellilik

Güncel Türkçe Sözlük'te engel kelimesi; “Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap, ket”²⁹ olarak; engelli kelimesi ise “1. Engeli olan, mânialı. 2. Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal veya sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri çeken kimse şeklinde tanımlanmıştır.³⁰

Engel kavramı, bireyin toplumsal yaşamın gereklerini yerine getirmede karşılaştığı sınırlılıklar olarak tanımlanmıştır.³¹ Engellilik kavramı ise, bir

²² Adem Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, *Manevî Sosyal Hizmetler*, ed. Ali Seyyar (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015), 220.

²³ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Sakatlık” (Erişim 27 Ocak 2022).

²⁴ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Sakat” (Erişim 27 Ocak 2022).

²⁵ Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 220.

²⁶ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Özür” (Erişim 27 Ocak 2022).

²⁷ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Özürlü” (Erişim 27 Ocak 2022).

²⁸ Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 220.

²⁹ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Engel” (Erişim 27 Ocak 2022).

³⁰ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Engelli” (Erişim 27 Ocak 2022).

³¹ Gönül Kırcaali İftar, “Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim”, *Özel Eğitim*, ed. Süleyman Eripek (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998), 4.

yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin yerine getirilememesidir.³²

Bu tanımlardan özürlülük ve sakatlık daha kalıcı bir durumu betimlerken, engellilik ortadan kaldırılabilir bir soruna işaret etmektedir.³³

Ulusal Mevzuat Açısından Engelli Kavramı: 1983'te çıkarılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun adı 2011'de Sosyal Hizmetler Kanunu olarak değiştirilmiştir. 2828 sayılı bu kanunda engelli; *“doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi”* olarak tanımlanmıştır.³⁴

Türk hukuk sisteminde engellilerin haklarıyla ilgili hükümler farklı kanun metinlerinde yer almaktadır. 1 Temmuz 2005 tarihinde 5378 sayılı Engelliler Kanunu yürürlüğe girerek ilk defa bu alanda ihtiyaç duyulan temel ilkelerin ve esasların belirlenmesi sağlanmıştır. Kanun ilk yayınlandığında isminde ve içeriğinde özürlü kavramı kullanılmış, ancak 2014'te yapılan değişiklikle özürlü ibareleri engelli kelimesiyle değiştirilmiştir.³⁵ Bu kanunda engelli; *“fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey”* olarak tanımlanmıştır.³⁶

30 Mart 2013 tarih ve 28603 sayılı Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkındaki Yönetmelik 20 Şubat 2019 tarihinde yürürlükten kaldırılarak 30692 sayılı Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkındaki Yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte özürlü kelimesi yerine engelli kelimesi tercih edilmiş olup, 5378 sayılı Engelliler Kanunu'nda ifade edilen engelli tanımı aynen benimsenmiştir.³⁷

³² Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 220-221.

³³ Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 221.

³⁴ Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK), *Resmi Gazete* 18059 (27 Mayıs 1983), Kanun No. 2828, md. 3/c.

³⁵ Zeki Karataş, “Engelliliği Anlamak: Kavramlar, Tanımlar, Modeller”, *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*, ed. Süleyman Turan (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 21.

³⁶ Engelliler Hakkında Kanun (EHK), *Resmi Gazete* 25868 (07 Temmuz 2005), Kanun No. 5378, md. 3/c.

³⁷ Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik (EİEDHY), *Resmi Gazete* 30692 (20 Şubat 2019), md. 4/b.

Ulusal mevzuatımızda daha önceleri sakat ve özürlü kelimeleri daha çok kullanılırken yeni yapılan düzenlemelerde engelli kelimesinin tercih edildiği görülmektedir.

Uluslararası Mevzuat Açısından: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO) başlangıçta geleneksel-bireyci medikal modeli benimsemiştir. DSÖ ve yan kuruluşu ICIDH (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps), “sakatlığı” (impairment); anatomik yapıda ya da işlevdeki psikolojik, fizyolojik anormallik ya da herhangi bir yoksunluk olarak tanımlamıştır. “Özürlülüğü” (disability) ise, sakatlık sonucu bir insanın “normal” kabul edilenleri yapabilmesinde ve belli bir tavırdaki beklenen aktivitelerini sergilemesinde gerekli olan performansını gösterme yeteneğindeki yoksunluk veya sınırlılık olarak tanımlamıştır.³⁸ Medikal model esas alınarak yapılan bu tanımlama, başta İngiltere olmak üzere diğer ülkelerde engelli bireyler tarafından kurulan sivil toplum kuruluşları tarafından 1981’de reddedilmiştir.

Günümüzde DSÖ, engelliliğin sınıflandırılmasında biyopsikososyal model olarak adlandırılan ve daha esnek olan ICF’yi (International Classification of Functioning, Disability and Health) kullanmaktadır. Bir sağlık sınıflandırması olan ICF, fonksiyon azalması olarak kabul edilen engelliliği, insan sağlığının azalması olarak tanımlamaktadır. ICF Türkçe’ye “İşlevsellik, Yeti yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması” olarak çevirilmektedir.³⁹

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından insan haklarına dayalı olarak engellilik temalı bir sözleşme yapılmasına yönelik çalışmalar sonucunda, 13 Aralık 2006 tarihinde Engelli Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeyi 2008’de yürürlüğe sokmuştur. Bu sözleşmeye göre engelli; “*diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişi*” olarak tarif edilmektedir.⁴⁰

1.2.4 Değerlendirme

Özürlü ve sakat kelimelerinin, yetersizliğin bireyden kaynaklandığını ima etmesinin yanında engelli birey ve ailelerini rahatsız etmesinden dolayı son yıllarda kullanımı giderek azalmıştır. Bu kelimelerin yerine yeti yitimi olan bireylerin

³⁸ Esra Burcu, “Özürlülük Kimliği ve Etiketlemenin Kişisel ve Sosyal Söylemleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2006), 63.

³⁹ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 19.

⁴⁰ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 21.

sosyal yapıdaki çarpıklık nedeniyle hareketlerinin kısıtlanması ve dezavantajlı duruma düşmelerine vurgu yapması açısından engelli kavramı tercih edilmeye başlanmıştır.⁴¹ Bu nedenle bu çalışmada engelli kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir. Ancak metnin orjinalliğini bozmamak için kutsal metinler içerisinde geçen sakat, özürlü kelimeleri de kullanılmıştır.

1.3 Engellilerin Sınıflandırılması

Engelliler, bireyin yeti yitimi, özürlü ya da sakatlığı nedeniyle yaşadığı fonksiyon kaybı çeşidi ve günlük yaşam aktivitesine etkisi açısından birçok alt gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar şöyle sıralanabilir:⁴²

1.3.1 Ortopedik Engelli

Bütün düzeltmelere rağmen yaşamlarında ve çalışmalarında; iskelet, sinir sistemi, kas ve eklemlerinden yeteri kadar yararlanamayan veya sosyal yaşama uyum sağlayamayan kişidir.⁴³

1.3.2 Görme Engelli

Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavukkarası) olanlar bu gruba girer.⁴⁴

1.3.3 İşitme Engelli

Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.⁴⁵

1.3.4 Dil ve Konuşma Engelli

Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir.⁴⁶

1.3.5 Zihinsel Engelli

Zihin gelişiminde meydana gelen yavaşlama, duraklama ve gerileme nedeniyle davranış ve uyum yönünden yaşlıtlarına göre sürekli gerilik ve yetersizlik gösteren kişidir.⁴⁷

1.3.6 Ruhsal ve Duygusal Hastalık

Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerini tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede

⁴¹ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 17.

⁴² Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 23.

⁴³ Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 221-222.

⁴⁴ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 23.

⁴⁵ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 24.

⁴⁶ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 24.

⁴⁷ Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 222.

güçlük yaşayan kişidir. Depresyon, şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir.⁴⁸

1.3.7 Süreğen Hastalık

Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır.⁴⁹

1.4 Engellilik Nedenleri

Engelliliğe yol açan nedenleri doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasında olmak üzere üçe ayırmak mümkündür.⁵⁰

1.4.1 Doğum Öncesi Nedenler

Kişide ve ailede var olan kalıtsal hastalıklar, akraba evlilikleri, kromozom anomalileri, metabolik rahatsızlıklar, anne ve baba arasındaki kan ve RH uyumsuzluğu, annenin sistemik hastalıkları, hamilelik sırasında geçirilen hastalıklar, annenin doğum yaşının 17'nin altında veya 35 yaşın üzerinde olması, çok sayıda ve sık hamile kalınması, hamilelik sırasında annenin alkol, sigara ve uyuşturucu kullanması, annenin radyasyona maruz kalması, yetersiz beslenme ve travmalar.⁵¹

1.4.2 Doğum Sırasındaki Nedenler

Doğumun zor olması ve bebeğin oksijensiz kalması, özellikle hastane ortamında yapılmayan doğumlarda sıkça rastlanan doğum travmaları, çoğul gebelik, erken doğum, bebekte sarılık, müdahaleli doğum, düşük bebek ağırlığı doğum sırasındaki nedenler arasındadır.⁵²

1.4.3 Doğum Sonrası Nedenler

Çocuğun yüksek ateşe bağlı havale geçirmesi, zehirlenmeler, tümörler, beyini ve omuriliği etkileyen enfeksiyonlar, kas, kemik ve sinir hastalıkları, kafa travmaları, ateşli silahlı yaralanmaları, kazalar ve travmalar doğum sonrası nedenler arasında yer almaktadır.⁵³ Örneğin, menenjit sonrası ortaya çıkan bedensel engeller, orta kulak enfeksiyonlarına bağlı işitme engeli, beyin travmasına bağlı zihin engeli,

⁴⁸ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 24.

⁴⁹ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 24.

⁵⁰ Kırcaali İftar, “Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim”, 4.

⁵¹ Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”, 223.

⁵² Ceyda Turhan, “Fiziksel Yetersizliği ve Süreğen Hastalıkları Olan Öğrenciler”, *Özel Eğitim*, ed. Veysel Aksoy (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 50.

⁵³ H. Hakan Uysal, “Fiziksel Yetersizliği/Süreğen Hastalığı Olan Öğrenciler”, *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, ed. İbrahim H. Diken (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2018), 283.

şeker hastalığına bağlı görme bozuklukları, bu grupta karşılaşılan en yaygın durumlardandır.⁵⁴

1.5 Engellilik Modelleri

Engelli bireylerin yaşadıkları zorlukların bireyden mi yoksa sosyal yaşamdan mı kaynaklandığı tartışmalarına açıklık getirmek, engelliliğin anlaşılması ve biçimlendirilmesini sağlamak amacıyla farklı modeller geliştirilmiştir.⁵⁵ Araştırmacılar, engelliliğin sosyal, kültürel, politik, dini ve ekonomik boyutlarına dikkat çeken Tıbbi Model, Sosyal Model, Ahlaki Model, Sosyal Adaptasyon Modeli, Ekonomik Model ve Sınırlılık Modeli gibi çeşitli modeller ileri sürmüşlerdir. Bu modeller arasında daha ön planda yer aldığı ve daha yaygın kabul gördüğü için Dini/Ahlaki Model, Tıbbi Model, Sosyal Model ve Sınırlılık Modeli üzerinde durulacaktır.

1.5.1 Dini/Ahlaki Model

En eski engellilik modeli olan dini/ahlaki modelde engellilik, geçmişte yapılan yanlış eylemler için Tanrı'nın cezası olarak görülmüştür. Toplumda yaşama hakları çok kısıtlıdır. Ne olduklarından kendileri sorumludur. Engelli üyesi olan aile şüpheli görülmüştür. Bu engelli üyeyi önlemek için genellikle aileleri tarafından saklanmıştır.⁵⁶

Din/Ahlak Modeli bugün daha az yaygındır. Bununla birlikte, engelliliği günah ve utançla ilişkilendiren birçok kültür vardır. Bu tür duygular açıkça dini akidelere dayanmasa bile, engellilik genellikle suçluluk duygularıyla ilişkilendirilir. Engelli birey için bu model özellikle bir zorluktur ve çoğunlukla sosyal dışlanma ile sonuçlanır.⁵⁷

1.5.2 Tıbbi (Medikal) Model

Tıbbi model, engelliliğin bireye ait olduğu ve içinde yer aldığı nesnel koşullara bağlı olarak ortaya çıktığı ve geliştiği düşüncesine dayanmaktadır. Bu nesnelleştirme süreci patolojiye odaklanma sonucunu doğurmakta ve bireye yönelik ayrımcılık içeren uygulamalara neden olmaktadır. Bu modelde eksiklik, yetersizlik, işlevsizlik ve anormalliğin sadece bireyden kaynaklandığı, sorun ve tedavinin bireyde başlayıp bireyde bittiği kabul edilmektedir.⁵⁸

⁵⁴ Kırcaali İftar, "Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim", 5.

⁵⁵ Karataş, "Engellilik ve Dinler", 24.

⁵⁶ Yunus Bucuka, "Din Sosyolojisi Açısından Engellilik", *İlahiyat Bilimleri Açısından Engellilik*, ed. Mustafa Başkonak - Saadettin Özdemir (Konya: Eğitim Yayınevi, 2020), 268.

⁵⁷ Bucuka, "Din Sosyolojisi Açısından Engellilik", 270.

⁵⁸ Karataş, "Engellilik ve Dinler", 25.

1.5.3 Sosyal Model

Sosyal Model, engelliliği tıbbi bir mesele olarak değil, bir insan hakları sorunu olarak görmekte ve onu açıklarken toplum tarafından ortaya konulan engeller, önyargılar ve dışlayıcı tutumlara vurgu yapmaktadır. Bir başka ifadeyle bu model, engelliliği bir kimsenin neyi yapıp neyi yapamayacağından ziyade nasıl muamele gördüğü ile ilişkilendirerek değerlendirmektedir.⁵⁹ Sosyal Model, engellilik sorununu reddetmez, ancak onu toplumun içine yerleştirir. Sorunun nedeni bireysel sınırlamalar değil, toplumun uygun hizmetleri sunmaması ve gündelik hayatta engellilerin ihtiyaçlarının tam olarak dikkate alınmamasıdır.⁶⁰

1.5.4 Sınırlılık Modeli

Sınırlılık Modeli, engellilik konusunda yeni bir düşünce biçimi sunan bir yaklaşımdır. Tıbbi ve Sosyal Modeller'in, "engelliliği" mutlak bir kategori olarak değerlendirdiğini düşünen Sınırlılık Modeli, "bir kimse ya engellidir ya da değildir" mantıksal çıkarımı doğrultusunda bireylerin bir kategoriye yerleştirilmesine karşı çıkar.⁶¹ Sınırlılık Modeli'nde insan yaşamının sürekli olarak sınırlarla kuşatıldığına vurgu yapılmaktadır. Örneğin uçamayız, çok çalıştığımızda yoruluruz ve insan olarak hepimiz ölümlü varlıklarız. Bu modelin savunucularına göre, bu açıdan bakıldığında engelli olmayan insanları nitelerken kullanılan "normal" sözcüğü aslında bir yanılsama ifade ettiğinden, engelli bireylerin ötekileştirilmesi doğru bir tutum değildir.⁶²

1.6 Geçmişte Engellilerin Durumu

Engelliler, diğer bireylere göre, daima farklı tutum ve davranış şekilleriyle karşılaşmışlardır. Toplumların farklı bakış açısı geliştirmesinde, gelenek ve göreneklerin yanı sıra inancın da önemli rolü vardır.⁶³ Tarih boyunca, engelliler genellikle intikamcı bir Tanrı'nın eylemleri olarak görülmüştür. Bir ailede engelli bir çocuğun ortaya çıkması günahın cezası olarak görülüyordu.⁶⁴

İlk çağlarda ilkel kabileler engellilere hep korkuyla yaklaşmışlardır. Bu durum Yaratıcı'nın bir cezası olarak görülmüştür. O dönemin ruhani liderleri olarak

---

⁵⁹ Süleyman Turan, *Tanrı'nın Engeli Mi Engelli Tanrı Mı? Hristiyan Geleneğinde Engellilik* (İstanbul: Okur Akademisi), 166.

⁶⁰ Bucuka, "Din Sosyolojisi Açısından Engellilik", 272.

⁶¹ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 168.

⁶² Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 169.

⁶³ Saadettin Özdemir, *Engelliler ve Din* (İstanbul: C Planı Yayınları, 2016), 1.

⁶⁴ Samuel Kabue, "Persons with Disabilities in Church and Society: A Historical and Sociological Perspective", *Disability, Society, and Theology: Voices from Africa*, ed. Samuel Kabue, Zapf Chancery Tertiary Level Publications (Limuru, Kenya: Zapf Chancery Publishers Africa, 2011), 11.

kabul edilen büyücüler anormal davranış gösteren insanların kafataslarında delikler açarak kötü ruhları vücut dışına çıkarmayı amaçlamıştır. Ayrıca üretemeyen ve sadece tüketen engelliler ekonomik yük görüldüğü için ya öldürülmüş ya da çeşitli sebeplerden ötürü küçük yaşta hayatlarını kaybetmiştir.⁶⁵

Antik Yunan çağında bebekler, devletin malı kabul edilmiş ve her doğan bebek bir komisyon tarafından incelenmiştir. Herhangi bir engeli olan bebekler öldürülmüş veya doğaya terk edilmiştir.⁶⁶ Hayatta kalanlarsa toplumdan dışlanmışlar ve dilencilik, fuhuş gibi istismara maruz bırakılmışlardır.⁶⁷ Engellilerle ilgili olumsuz tutum ve uygulamaların oluşmasında toplumda saygın bazı bilim adamlarının görüşleri etkili olmuştur.⁶⁸ Dönemin önde gelen filozoflarından Platon (MÖ 428/427– MÖ 348/347) bu yolla ırk ıslahını savunmuştur. Aristoteles (MÖ 384–MÖ 322) ise engelli hiç bir bebeğin yaşamaması için bir kanun olması gerektiğini savunmuştur.⁶⁹ Sokrates (MÖ 469–MÖ 399)’in düşünce yapısında, mükemmeliyetçilik felsefesi hâkimdi ve ona göre kişi, toplumdaki görevini en mükemmel şekilde yapmasıyla değer kazanırdı.⁷⁰

Spartalılar, kabul ettikleri ‘toplum için en yararlıının kalması’ kuralı gereğince, engellilerden kurtulma yoluna giderlerdi. Onlardan kurtulmanın gerekçesi ise, kötü ruhlarla savaşmak, var olduğuna inandıkları sihri bozmak, kötü ruhları kovmak adı altında yapıldı ve engellilerin en kötü hava şartlarında dışarıda bırakıp donarak veya nehre atıp boğularak ölmelerine neden olurlardı.⁷¹

Antik Roma çağında engelli bebeklerin öldürülmesi ekonomik ve sosyal durumlara göre değişiklik göstermiştir. Roma İmparatorluğu’nun Hristiyanlık etkisine girmesiyle daha insani tutumlar sergilenmiş ve devlet tarafından çocukların satılması ve öldürülmesi yasaklanmıştır. Ancak yine de bu bebeklerin çoğu dilendirilmiş veya köle olarak satılmıştır.⁷²

MÖ 2800’lü yıllardan itibaren Antik Mısır’da genellikle engelli çocuklardan kurtulma yoluna gidildiği; engelliliklerin ve hastalıkların kötü ruhlara bağlandığı

⁶⁵ Ahmet Göncü, “Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı (Aveyronlu Vahşi Çocuk Victor Örneği)”, *Engellilik Bağlamında Dini Yaklaşım, Dini Başaçıkma ve Din Eğitimi* (1. Uluslararası Engellilik ve Din Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Bağcılar Belediyesi, 2016), 584.

⁶⁶ Göncü, “Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı”, 584.

⁶⁷ David Deuel, “God’s Story of Disability”, *Journal of the Christian Institute on Disability* 2/2 (01 Ekim 2013), 83.

⁶⁸ Özdemir, *Engelliler ve Din*, 2.

⁶⁹ Göncü, “Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı”, 584.

⁷⁰ Salim Özer, “İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı”, *Bilimname* 1 (2015), 58.

⁷¹ Özer, “İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı”, 58.

⁷² Göncü, “Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı”, 585.

ve bundan dolayı ruhsal ve fiziksel iyileşmeyi temin etmek için tılsım, muska ve bazı bitkisel ilaçların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Babil Krallığı'nda engellilik, su kanalına tükürmek, temiz olmayan bir suya ayakları daldırmak ya da hasta birine lüzumsuz yere dokunmak gibi günah sayılan eylemlerin bir sonucu olarak tanrılardan gelen bir ceza ya da kötü güçlerin etkisi altına girildiğinin bir işareti olarak algılanmaktaydı.⁷³

Hind alt kıtasında, Hinduizm'in etkisiyle engellilik, karma yasasıyla açıklanmış ve engelli bireyin önceki yaşamının sonucunda bu hale geldiği kabul edilmiştir. Budizm, Caynizm ve Sihizm gibi doğu dinlerinde de aynı yasadandır. Bu nedenle benzer bir algı devam ettirilmiştir.⁷⁴

Çin'de geçmiş dönemlerde engelli çocuk ve yetişkinlerin nehirlerle atıldığından bahsedilmektedir. Afrika'nın bazı bölgelerinde engellilerin, alay edilme ve toplumdaki dışlanma korkusuyla yakınları ya da bakımlarını üstlenen kişiler tarafından bir odaya kapatıldıkları, öte yandan aynı kıtanın bazı bölgelerinde ise masum ve hatta kutsal telakki edilerek gereğinden fazla korundukları ya da tazim gördükleri ifade edilmektedir.⁷⁵

İslam öncesi Arapların, putperestlik inancına sahip olduğu ve kabileler halinde yaşadıkları bilinmektedir. Bu topraklarda yaygın olan kabilecilik anlayışı kabile fertlerinin güçlü olmasını gerektirmekteydi. Zira kabilenin geleceği ve esenliği yetiştirdiği güçlü kabile fertlerine bağlı olduğu için engellilere kabilede yer yoktu. Öte yandan Arapların yapı ve düşüncelerine güçlü olma duygusu hâkim olduğu için her kabile, fertlerinin sağlıklı ve engelsiz olmasıyla övünürdü.⁷⁶

Hristiyanlığın kabulüyle Ortaçağ'da kilise toplum üzerinde etkili bir konuma sahip olmuştur. Bu sebeple korku ve batıl inanışlar yüz göstermeye başlamıştır. Hristiyanlık inancının bebeklerin günahkâr doğduğu varsayımı engelli çocukları ve ailelerini derinden etkilemiştir. Engelli çocuklar, ebeveynlerin günahlarına karşılık ilahi bir ceza olarak görülmüş ya da içlerine şeytan girdiği düşünülerek işkence edilmiştir.⁷⁷

Rönesans dönemi, engellilere yönelik batıl inanışlar ve olumsuz tutumlar tamamen ortadan kalkmasa da tutumların biraz daha yumuşadığı bir dönem olarak

⁷³ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 20.

⁷⁴ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 23.

⁷⁵ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 23.

⁷⁶ Özer, "İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı", 59.

⁷⁷ Göncü, "Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı", 585.

kabul edilmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan sığınma evleri, akıl hastaneleri ve yetimhaneler dini bir gelenekten gelmiştir. Din adamlarının çabasıyla engellilere yönelik eğitim faaliyetleri ortaya çıkmıştır.⁷⁸

Aydınlanma çağıyla birlikte Hristiyan batı toplumunda bilginin kaynağı din olmaktan çıkarılmış ve akıl kabul edilmiştir. Engelli bireylere insani yaklaşımın yanında eğitilmelerinin de gerektiği kabul edilmiştir. Engellilere yönelik eğitim çalışmalarının 16. yüzyıldan itibaren başladığı gözlense de bu çalışmaların genellikle bireysel çalışmalardan oluştuğu görülmektedir. Ancak 18. yüzyıldan itibaren daha kapsamlı çalışmalar yapıldığı ve engellilere yönelik okullar açıldığı görülmüştür.⁷⁹

19. Yüzyılda Darwinizm'in etkisiyle bazı bilim insanları insan ırkının ıslahı için engellilerin öldürülmesi gerektiğini savunmuştur. Hitler'in Nazi Almanyası'nda ise onbinlerce engelli, programlı bir şekilde öldürülmüştür. Yine aynı dönemde birtakım zihinsel rahatsızlıkları olan kadınlar, kendi rızaları dışında kısırlaştırılmıştır.⁸⁰

20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren engellilik konusunda dünya genelinde artan farkındalığın sonuçları birçok alanda kendini hissettirmektedir. Bu farkındalığın teolojik alandaki en önemli yansıması, "Engellilik Teolojisi" (Disability Theology) adı verilen bir ilahiyat disiplinin ortaya çıkmasıdır. Engellilik Teolojisi bu konuda büyük oranda Hristiyanlık bağlamında sürdürülen araştırma ve çabaların sonucunu yansıtmaktadır.⁸¹

Son olarak İslam dininin ve müslümanların engellilere bakışına değinmek istiyoruz. İslam dinine göre; ister engelli ister sağlıklı olsun tüm insanlar, Allah'ın yarattığı en kıymetli valıktır.⁸² Allah, insanları servetlerine, ırklarına, renklerine, cinsiyetlerine, soylarına, fizyolojik yapılarına, engelli veya sağlıklı oluşlarına göre değil,⁸³ iman, güzel ahlak, ibadet ve itaatleri açısından değerlendirir.⁸⁴ Bireyin sahip olduğu bu tür üstünlük, şeref anlayışı ve felsefesi İslam dünyasında karşılığını bulmuştur. Bu durum engellilere ve ihtiyaç sahiplerine yönelik hem anlayışta

⁷⁸ Göncü, "Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı", 585.

⁷⁹ Göncü, "Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı", 586.

⁸⁰ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 24.

⁸¹ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 25.

⁸² *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, çev. Hayreddin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı), et-Tin 95/4; et-Tegâbün 64/3; es-Secde 32/9.

⁸³ el-Hucurât 49/13.

⁸⁴ İsmail Karagöz, *Âyet ve Hadisler Işığında Engelliler* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 12-13.

mükemmeliyeti hem de mimari ve sağlık hizmetleri alanında hizmeti ve imkânları beraberinde getirmiştir. Yaratılan, yaratandan ötürü sevilmiştir, eksigi kusuru araştırılmamıştır. Bunun neticesinde İslam dünyasında, engelliler itinayla, saygıyla, sevgiyle ve hoşgörüyle iyi muamele görmüşlerdir.⁸⁵

İslam dini yardıma muhtaçlara ve engellilere her türlü kolaylığı göstermiştir. Dönemin şartları gereği ülke savunması önemli bir yer tutmasına rağmen engelliler bu mühim görevden muaf tutulmuşlar⁸⁶ ve bu konuda gönüllerinin rahat olması istenmiştir.⁸⁷

İslamın ilk dönemlerinden itibaren engelliler Medine şehir devletinin hemen her kademesinde hizmet vermişler ve toplumla kaynaşmışlardır. Örneğin; Hz. Peygamber savaşa çıktığında Medine'ye görme engelli olan Abdullah İbn Mektum (öl.14/635)'u kendi yerine defalarca vekil bırakmıştır.⁸⁸ Muâz b. Cebel (öl. 17/638)'i ayağından engelli olmasına rağmen Yemen'e vali olarak göndermiştir.⁸⁹

1.7 Günümüzde Engellilerin Durumu

1948'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ilan edilmesinden sonra çeşitli uluslararası kuruluşlar, engellilere eşit haklar sağlanması ve onlara yönelik ayrımcı politikaların ortadan kaldırılması için çaba göstermektedir. 1975'te *Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Bildirisi* yayınlanmış ve engelli bireylerin tüm insan haklarına sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir. Aralık 1976'da *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu*, 1981'i "Uluslararası Engelliler Yılı" olarak ilan etmiş ve bu senede çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. 20 Aralık 1993'te Birleşmiş Milletler, *Engelliler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Standart Kurallar* (Standart Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities) başlıklı bir doküman yayınlamıştır.⁹⁰ 1992'den bu yana 3 Aralık günü, *Uluslararası Engelliler Günü* olarak kutlanmakta ve dünya genelinde çeşitli organizasyonlar düzenlenmektedir.⁹¹

Engellilerle ilgili istatistiklere baktığımızda Dünya Sağlık Örgütü'nün Engellilik Raporu'na göre Dünya'da bir milyardan fazla insanın herhangi bir tür engeli bulunmakta ve bu insanların yaklaşık 200 milyonu hayatlarını devam ettirme

⁸⁵ Özdemir, *Engelliler ve Din*, 4.

⁸⁶ et-Tevbe 9/91.

⁸⁷ Özer, "İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı", 60.

⁸⁸ İbrahim Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı), 199/205.

⁸⁹ Özer, "İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı", 61.

⁹⁰ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 134-135.

⁹¹ Turan, *Hristiyan Geleneğinde Engellilik*, 25.

konusunda kayda değer zorluklar yaşamaktadır. Önümüzdeki yıllarda ülke nüfuslarının yaşlanması ve yaşlı insanların engelli hale gelme riski; diyabet, kalp-damar hastalıkları, kanser ve akıl sağlığı bozuklukları gibi kronik sağlık sorunlarının küresel ölçekte yaygınlaşması engelliliğin artmasına neden olacaktır.⁹²

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2002’de gerçekleştirilen Türkiye Özürlüler Araştırması’na göre, Türkiye’de engelli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 12,29’dur. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin oranı % 2,58 iken, süreğen hastalığı olanların oranı ise % 9.70’dir.⁹³

Türkiye genelinde engelli bireylerin il bazında dağılımını tahmin eden en son araştırma 2011’de TÜİK tarafından gerçekleştirilen Nüfus ve Konut Araştırması’dır. Engellilik tanımı ve sınıflandırmasındaki yeni yaklaşımla birlikte araştırmada engellilik, tıbbi yaklaşımdan (organ kaybı, işlev bozuklukları) ziyade fonksiyonlardaki sınırlılıklar olarak ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, en az bir engeli (görme; duyma; konuşma; yürüme, merdiven inme çıkma; bir şeyler taşıma-tutma; yaşlılarına göre öğrenme hatırlama gibi) olan nüfusun (3 ve daha yukarı yaş) oranı % 6,9’dur. Erkeklerde % 5,9 olan bu oran, kadınlarda % 7,9’dur.⁹⁴

---

⁹² Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 27.

⁹³ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 27.

⁹⁴ Karataş, “Engellilik ve Dinler”, 28.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TEOLOJİK AÇIDAN ENGELLİLER

İnsanlar tarih boyunca engelliliğin nedenlerini ve amaçlarını anlamaya çalışmışlardır. Bu nedenle engelli bireyler, “Ben kimim ve engellilik benim için ne anlam ifade etmektedir?”, “Neden ben veya benim ailemden biri?”, “Bunu hak etmek için ne yaptım?”, “İyi bir Tanrı böyle bir şeyin olmasına nasıl izin verir?”, “Neden Tanrı beni/aile ferdini iyileştirmiyor?” türünden bir takım sorular sorar.⁹⁵ Bu bölümde bu sorulara cevap bulmak için Kitabı Mukaddes’i esas alarak, önce Kitabı Mukaddes’in insana ve engellilere bakışı incelenecektir. Ardından engelliliğin nedenlerine ve engellilik bağlamında din adamlarının niteliklerine değinilecektir. Daha sonra, toplumun engellilere karşı sorumlulukları ve engellilerin dini sorumlulukları ele alınacaktır. Son olarak da Kitabı Mukaddes’in engellilere tavsiyelerine yer verilecektir.

2.1 İnsan’ın Önemi ve Tanrı’nın Suretinde Yaratılması

Hem Eski Ahid’de hem de Yeni Ahid’de birçok yerde her şeyi yaratanın Tanrı olduğu ifade edilmektedir. Örneğin Eski Ahid’in Yaratılış Kitabı’nın başında evrenin ve evrendeki tüm varlıkların bir sıra halinde Tanrı tarafından yaratıldığı anlatılmaktadır. Bu varlıklar arasında insanın yaratılışının ve konumunun farklı olduğu şu pasajlardan anlaşılmaktadır:

“Tanrı, “Kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım” dedi. “Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun.”⁹⁶

“Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı’nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, “verimli olun, çoğalın” dedi. “Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun.”⁹⁷

⁹⁵ Linda L. Treloar, “Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli Yetişkinlerin ve Aile Bireylerinin Deneyimleri”, çev. Mehmet Bahçekapılı, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (12 Eylül 2013), 214.

⁹⁶ *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2013), Yar. 1:26.

⁹⁷ Yar.1:27.

*“Adem soyunun öyküsü: Tanrı insanı yarattığında onu kendine benzer kıldı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara “insan” adını verdi.”*⁹⁸

*“Kim insan kanı dökerse, kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı.”*⁹⁹

Bu pasajlarda Tanrı’nın insanı kendi suretinde, erkek ve dişi olarak yarattığı ve insanın Tanrı tarafından kutsandığı belirtilmekte, ayrıca insanın kanının dökülmesi yasaklanmaktadır.

Kitabı Mukaddes’e göre insanın onuru, Tanrı’nın suretinde yaratılmış olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁰ Tüm insanların Tanrı’nın suretinde yaratıldığı inancı, her bir yaşamın, görünürdeki kusurlara rağmen yaratıcısı için içsel bir değere sahip olduğunun kabulünü gerektirir.¹⁰¹ Tanrı’nın suretinde yaratılmanın anlamı hakkında “hayvanlar ile insanlar arasındaki farklılık”, “zihinsel anlamanın imkânı”, “sorgulama kabiliyeti”, “bir şey oluşturma yeteneği” ve “başlangıçta hiçbir engelliliğin olmaması” gibi çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Michael S. Beates ise, insanların Tanrı’nın suretinde yaratılmasını iki açıdan ele alır. İlk olarak, Yaratılış 1:26-27’de geçen bu ifadeleri gramatik açıdan ele alır ve ifadeyi, “Tanrı, yeryüzünün tümüne egemen olabilsin diye insanoğlunu kendi suretinde yarattı” anlamında değerlendirir. Bu yaklaşımda insanın hâkimiyet ve yönetimine vurgu yapar. İkinci olarak, Tanrı’nın suretinin insanoğlunun maddi olmayan yönleriyle bağlantılı anlaşılması gerektiğine işaret eder.¹⁰²

Tanrı insanı kendi suretinde yarattı ifadelerinden sonra insanın yeryüzüne ve yeryüzünde yaşayan canlılara egemen olmasının istenmesinden dolayı insanın yeryüzüne egemen olması açısından Tanrı’ya benzemesi görüşünün daha isabetli olduğu görülmektedir.

---

⁹⁸ Yar.5:1-2.

⁹⁹ Yar.9:6.

¹⁰⁰ P. Lorenzo Piretto, “Engellilik ve Türkiye’deki Hristiyanlar: Latin Cemaati Örneği”, *Din, Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri* (İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi, 2012), 68.

¹⁰¹ Melinda Jones, “Judaism, Theology and the Human Rights of People with Disabilities”, *Journal of Religion, Disability & Health* 10/3-4 (02 Ocak 2007), 101-102.

¹⁰² Süleyman Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*, ed. Süleyman Turan (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 172.

2.2 Kitabı Mukaddes'in Engellilere Yaklaşımı

Kitabı Mukaddes'e göre Tanrı Hz. Adem'i ve Hz. Havva'yı yarattığında engelsiz bir başlangıç var etmiştir. Ancak Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın Tanrı'ya itaatsizlik edip yasak meyveyi yemesiyle günah dünyaya girmiş ve beraberinde acı, ıstırap, sakatlık ve hatta ölüm getirmiştir.¹⁰³ Kitabı Mukaddes bu acı gerçeği “lanet” olarak adlandırır.¹⁰⁴ Tüm yaratılışın üzerindeki bu lanetten dolayı insanların hatta hayvanların engelli olduğu düşünülmektedir.¹⁰⁵

Meşhur Yahudi filozofu Musa bin Meymun (1135-1204), “Delaletü'l-Hairîn (aklı karışıklar için rehber)” adlı eserinde, bedenin refah ve sıhhatinin, entelektüel mükemmelliğin ön şartı olduğunu dile getirmektedir. Zira beden sağlıklı olunca, düşünme, idrak ve hikmete nüfuz etme doğru bir şekilde tezahür edecektir, demektedir.¹⁰⁶ Dolayısıyla bedeni hiçbir zaman hakir görmeyen ve beden sağlığını dikkate alan Yahudilik; bir ölünün ardından yas işareti olarak bedenlerde yara açılmamasını¹⁰⁷ ve dövme işareti konulmamasını¹⁰⁸ emretmiştir. Ayrıca Tanrı, Yahudilerin kendisi gibi kutsal olmasını istemiş,¹⁰⁹ bu nedenle bedenlen sağlam ve sağlıklı olmaları için kaşer hükümlerine¹¹⁰ çok büyük önem vermiştir.¹¹¹ Bu ilkelere, Yahudiliğin insanın hayatına,¹¹² hatta bir hayvanın hayat hakkına bile saygı göstermeye¹¹³ önem veren bir din olduğu, sağlıklı kalabilmenin gerekleri yerine getirilmediği takdirde engelli hale gelmenin çok uzak olmadığı sonucu çıkarılabilir.¹¹⁴

Tevrat'ın şifahi yorumu olan Talmud'da, insanların engellilere bakış açısı hakkında bize fikir veren şöyle bir hikâye anlatılmaktadır. Öğretmenin evinden Tora çalışmasından dönen Elazar adında bir kişi yolda çirkin bir adama rastlar. Elazar adamın selamına cevap vermez. Sonra “beş para etmez! Ne çirkin bir adam! Şehrinizdeki bütün insanlar senin gibi çirkin mi?” diye sorar. Adam “bilmem, ancak

---

¹⁰³ Yar.3:1-24.

¹⁰⁴ Va.22:3.

¹⁰⁵ Deuel, “God's Story of Disability”, 82.

¹⁰⁶ Mehmet Aydın, “Yahudilik'te İnsan Sağlığı”, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 12 (2011), 17.

¹⁰⁷ Lev.21:5.

¹⁰⁸ Lev.19:28.

¹⁰⁹ Lev.11:44-45.

¹¹⁰ Lev.11:1-47.

¹¹¹ Aydın, “Yahudilik'te İnsan Sağlığı”, 10.

¹¹² Yar.9:5-6; Çık.20:13.

¹¹³ Lev.24:21.

¹¹⁴ Mustafa Sami Baybal, “Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı”, *Mütefekkir Dergisi* 2/4 (2015), 279.

neden beni yapan sanatçıya ne kadar çirkin bir şey yaptığını söylemiyorsun” diye karşılık verir. Hatasını anlayan Elazar adamın önünde diz çöküp af diler.¹¹⁵

Levililer Kitabı’nda ise “*Öç almayacaksın. Halkından birine kin beslemeyeceksin. Komşunu kendin gibi seveceksin. Rab benim*”¹¹⁶ ifadesiyle insanların, komşularını kendileri gibi sevmeleri istenmektedir ki bu sevginin engellileri de kapsadığı muhakkaktır.¹¹⁷

Yaratılış ve Levililer kitaplarındaki metinler ve alıntıladığımız hikâye, her insanın değerli olduğuna ve bu değer insan olarak yaratılmakla doğuştan kazanıldığına işaret etmektedir. Kadın ya da erkek, çocuk ya da yaşlı, sağlıklı ya da engelli olmak insana fazladan bir değer kazandırmayacağı gibi, şerefine de gölge düşürmez.¹¹⁸

2.3 Engelli Olmanın Sebepleri

İnsanlar bazen doğuştan bazen de sonradan engelli olabilmektedir. Kitabı Mukaddes incelendiğinde insanların engelli hale gelmesinde dört unsurun etkili olduğu görülür. Bunlar, ilahi irade ve imtihan, kişinin ya da ailesinin işlediği günahlar, insanların hata ve kusurları ve doğal nedenler şeklinde sıralanabilir.

2.3.1 İlahi İrade ve İmtihan

Kitabı Mukaddes’e göre insana görme, işitme ve konuşma gibi yetileri verenin de, yine insanı kör, sağır ve dilsiz gibi engelli hale getirenin de Tanrı olduğu ifade edilmektedir. Bu durum Çıkış Kitabı’nda şöyle anlatılır: Tanrı’nın Hz. Musa’ya birtakım mucizeler verip Firavuna gitmesini emretmesi üzerine Hz. Musa’nın “*Aman, ya Rab! Ben kulun ne geçmişte, ne de benimle konuşmaya başladığından bu yana iyi bir konuşmacı oldum. Çünkü dili ağır, tutuk biriyim*”¹¹⁹ dediği, buna karşılık olarak da Tanrı’nın “*Kim ağız verdi insana? İnsanı sağır, dilsiz, görür ya da görmez yapan kim? Ben değil miyim? Şimdi git! Ben konuşmana yardımcı olacağım. Ne söylemen gerektiğini sana öğreteceğim*”¹²⁰ dediği ifade edilir.

Yasa’nın Tekrarı Kitabı’nda geçen “*Artık anlayın ki, ben, evet ben O’yum, Benden başka tanrı yoktur! Öldüren de, yaşatan da, yaralayan da, iyileştiren de*

¹¹⁵ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 172.

¹¹⁶ Lev.19:18.

¹¹⁷ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 172.

¹¹⁸ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 173.

¹¹⁹ Çık.4:10.

¹²⁰ Çık.4:11-12.

benim. Kimse elimden kurtaramaz”¹²¹ ifadeleri de insanın yaşamasının ve yaşaması için gerekli olan herşeyin var olmasının, aynı şekilde insanın ölümünün ve insanın başına gelen hastalık ya da engellilik gibi sıkıntıların da Tanrı’nın iradesiyle gerçekleştiğini göstermektedir.¹²²

Yeni Ahid incelendiğinde, kişinin kendisi ya da ailesinden birinin işlediği günah neticesinde engelli olduğuna yönelik inancın Hz. İsa döneminde de devam ettiği görülür. Yuhanna İncili’nde Hz. İsa’nın, havarileriyle yolda giderken karşılaştığı kör bir dilenciye iyileştirmesinin anlatıldığı hikâyeye, toplumun engelliliğe bakışını ve Hz. İsa’nın buna karşı çıkışını göstermektedir. Hikâyeye göre Hz. İsa öğrencileriyle yolda giderken kör bir adam görür. Öğrencileri Hz. İsa’ya, adamın kendisinin ya da anne babasının işlediği günah nedeniyle mi kör doğduğunu sorar. Hz. İsa onlara, kendisinin ya da anne babasının işlediği günah nedeniyle değil Tanrı’nın işlerinin onun yaşamında görülmesi için kör doğduğunu söyler. Sonra Hz. İsa, yere tükürüp çamur yapar ve çamuru adamın gözlerine sürer. Ardından adamdan Şiloah Havuzu’nda yıkanmasını ister. Adam yıkanır ve gözleri açılmış olarak geri döner. İyileşen adamı Ferisiler’in yanına götürürler. Hz. İsa’nın adamı Şabat günü iyileştirmesinden dolayı soruşturma başlatırlar. Ferisiler’in defalarca aynı soruları sorması üzerine adam onlara, *“Dünya var olalı, bir kimsenin doğuştan kör olan birinin gözlerini açtığı duyulmamıştır. Bu adam Tanrı’dan olmasaydı, hiçbir şey yapamazdı*”¹²³ şeklinde cevap verir. Ferisiler de adama *“Tamamen günah içinde doğdun, sen mi bize ders vereceksin?”*¹²⁴ diyerek onu dışarı atarlar.¹²⁵

Hikâyenin başında havarilerin Hz. İsa’ya sordukları sorudan, hem de Ferisiler’in adama sen günah içinde doğdun demelerinden o dönemde toplumda engellilerin anne, baba veya kendisinin işlediği günahattan dolayı engelli olduğu inancının olduğu anlaşılmaktadır. Hz. İsa ise bu düşünceye karşı çıkarak, Tanrı’nın işlerinin yaşamında görülmesi için adamın kör olarak doğduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Katolik Kilisesi, insanın çektiği sıkıntılara sabretmesi, hastalıklara tahammül etmesi ve her türlü musibetin ilahi bir işaret ve ikaz olduğu yönündeki

---

¹²¹ Yas.32:39.

¹²² Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 174.

¹²³ Yu.9:32-33.

¹²⁴ Yu.9:34.

¹²⁵ Yu.9:1-41.

değerlendirmelerini, Yeni Ahid'deki ifadelerle dayandırmaktadır.¹²⁶ Matta İncili'ndeki bu pasaja göre, Hz. İsa bütün hastalıkları kendisi yüklenmiştir.

*“İsa onlardaki kötü ruhları tek sözle kovdu, hastaların hepsini iyileştirdi. Bu, Peygamber Yeşaya aracılığıyla bildirilen şu söz yerine gelsin diye oldu: “Zayıflıklarımızı o kaldırdı, hastalıklarımızı o üstlendi.”*¹²⁷

Matta İncili'nde yer alan başka bir pasajdan hareketle Kilise, hangi hastalığın Tanrı katında nasıl bir karşılığı olacağını kimsenin bilemeyeceğini ve hastalara karşı davranışın da bir imtihan vesilesi olduğunu belirtmektedir. Bu metinde ahiretteki hesap günü tasvir edilmekte ve Tanrı'nın dünyada iken insanlara aç, susuz, yolcu, kıyafetsiz, hasta, mahkûm gibi şekillerde görünerek onları imtihan ettiği belirtilmektedir.¹²⁸ Hesap gününde Tanrı'nın sağ tarafında bulunan kişilerin Tanrı'ya yardım ettiği, O'nun ihtiyaçlarını giderdiği ifade edilmektedir. Bu insanlar biz sana bu iyilikleri ne zaman yaptık diye sorunca Tanrı onlara, *“Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz.”*¹²⁹

Katolik Kilisesi'nin engellilere bakışındaki en ilginç yaklaşımı ise, engellilerin engelini İsa Mesih'in çektiği çileye benzetmesidir. Buna göre; bir yandan İsa Mesih'in çektiği çile, engellileri anlamak için bir örnek olduğu gibi; diğer yandan engellilerin çektiği sıkıntı bize İsa Mesih'in çektiği çileyi hatırlatır. Ayrıca; Petrus'un 1. Mektubu'nda yer alan ifadelerden hareketle, Mesih'in çekmiş olduğu çile, inananlar için bir şifa kaynağı olarak değerlendirilmektedir.¹³⁰

*“Bizler günah karşısında ölelim, doğruluk uğruna yaşayalım diye, günahlarımızı çarmıhta kendi bedeninde yüklendi. Onun yaralarıyla şifa buldunuz.”*¹³¹

Böylece; Katolik Kilisesi engellilerin engelini hem onu yaşayan için hem de engelli ile muhatap olan dindarların dindarlığının artması için bir vesile olarak görmektedir.¹³²

---

¹²⁶ İsmail Taşpınar, “Katolik Kilisesi'nin Özürlülere Yaklaşımı”, *Din, Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri* (İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi, 2012), 56.

¹²⁷ Mat.8:16-17.

¹²⁸ Taşpınar, “Katolik Kilisesi'nin Özürlülere Yaklaşımı”, 56.

¹²⁹ Mat.25:34-40.

¹³⁰ Taşpınar, “Katolik Kilisesi'nin Özürlülere Yaklaşımı”, 57.

¹³¹ 1Pe.2:24.

¹³² Taşpınar, “Katolik Kilisesi'nin Özürlülere Yaklaşımı”, 57.

2.3.2 Tanrı'ya İtaatsizlik ve İşlenen Günahlar

Kitabı Mukaddes'te engelliliğin en önemli sebepleri arasında insanların Tanrı'ya karşı itaatsizlik etmeleri yani günah işlemelerine karşı Tanrı'nın bir cezası olduğu görülmektedir. Tanah'ta günah-engellilik neden sonuç ilişkisi fikrini destekler gibi görünen ve cezalandırıcı adaletli bir Tanrı imajını güçlendiren çok sayıda örnek vardır.¹³³ Örneğin Tanrı altın buzağı yaptıkları için İsrailoğulları'nın üzerine bir bela gönderir.¹³⁴ Yeremya Kitabı'nda Tanrı'yı unutanların veya inkâr edenlerin salgın hastalıkla, kıtlıkla ve ölümle cezalandırılacakları şöyle beyan edilir: *“Şimdi anımsayacak suçlarını, günahları için onları cezalandıracak.”*¹³⁵ Ayrıca bu kişilere şifanın da verilmeyeceği ifade edilir.¹³⁶

Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nın 28. babının başında İsrailoğulları'nın Tanrı'ya itaat etmeleri durumunda bütün uluslardan üstün kılınacağı ve bereketlerin verileceği ifade edildikten sonra ne gibi nimetler verileceği teker teker sıralanmaktadır.¹³⁷

Devamında İsrailoğulları'na Rabb'in sözünü dinlememeleri, buyruklarının hepsine uymamaları¹³⁸, Rabb'in yüce ve heybetli isminden korkmamaları¹³⁹ durumunda ise üzerlerine birçok lanetlerin geleceği bildiriliyor ve bunlar 28. babının sonuna kadar tek tek sayılıyor. Konumuzla ilgili olan kısımları şunlar:¹⁴⁰

*“Rab sizi iyileşemeyeceğiniz Mısır çibanyı, ırlarla, kaşıntıyla, uyuzla vuracak. Rab sizi delilikle, körlükle, şaşkınlıkla cezalandıracak. Öğle vakti körlerin karanlıkta el yordamıyla yürüdüğü gibi yürüyeceksiniz.”*¹⁴¹

*“Rab dizlerinizi, bacaklarınızı tepeden tırnağa iyileşmeyen ağırlı çibanlarla vuracak.”*¹⁴²

“Rab sizi ve soyunuzu korkunç belalarla, büyük ve sürekli belalarla, ağır, iyileşmez hastalıklarla vuracak. Sizi ürküten Mısır'ın bütün hastalıklarını yeniden

¹³³ Jane S. Deland, “Images of God Through the Lens of Disability”, *Journal of Religion, Disability & Health* 3/2 (24 Eylül 1999), 54.

¹³⁴ Çık.32:35.

¹³⁵ Yer.14:10.

¹³⁶ Yer.14:19.

¹³⁷ Yas.28:1-14.

¹³⁸ Yas.28:15.

¹³⁹ Yas.28:58.

¹⁴⁰ Baybal, “Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı”, 283-284.

¹⁴¹ Yas.28:27-29.

¹⁴² Yas.28:35.

başınıza getirecek; size yapışacaklar. Siz yok oluncaya dek Rab bu Yasa Kitabı'nda yazılmamış her türlü hastalığı ve belayı da başınıza getirecek.”¹⁴³

Engelliliğin Tanrı tarafından bir cezalandırma olduğunu gösteren bir başka örnek Sodom ve Gomora'nın yıkılışının anlatıldığı Yaratılış Kitabı'nın 19. babında yer almaktadır. Buradaki anlatıma göre Hz. Lut, Sodom şehrinin kapısında otururken iki melek gelir. Hz. Lut, onları evine davet eder. Melekler önce kabul etmezler fakat Hz. Lut'un ısrarı üzerine evine giderler. Hz. Lut'un evine misafirlerin geldiğini duyan Sodom şehrinin genç ve yaşlı erkekleri evin kapısına dayanıp bu iki misafiri kendilerine teslim etmesini isterler. Hz. Lut ne dediyse onları vazgeçiremez. Adamlar kapıyı kırıp içeriye girmeye çalışınca melekler tarafından kör edilirler.¹⁴⁴

Tanrı'nın kendisine itaatsizlik edenleri hastalık ya da engellilikle cezalandırmasına Çölde Sayım Kitabı'nda anlatılan Hz. Musa ve kardeşleri Hz. Harun ile Miryam'ın hikâyesi bir diğer örnek olarak verilebilir. Hikâyeye göre; Hz. Musa'nın kardeşleri Hz. Harun ile Miryam Hz. Musa'nın Kûşlu (Habeşli) bir kadınla evlenmesini eleştirirler ve Tanrı'nın sadece Hz. Musa aracılığıyla değil kendileri aracılığıyla da konuştuğunu söylerler. Tanrı bu yakınmalar üzerine Hz. Musa, Hz. Harun ve Miryam'ı Buluşma Çadırı (Ohel Moed)'na çağırır. Onlara aralarındaki peygamberlerle rüyada konuştuğunu, fakat Hz. Musa ile yüzyüze konuştuğunu söyler. Öyleyse Musa'yı yermekten korkmadınız mı diye sorup öfkeyle oradan ayrıldığında Miryam deri hastalığına yakalanır ve kar gibi bembeyaz olur. Hz. Harun Hz. Musa'ya, “*Ey efendim, lütfen akılsızca işlediğimiz günahtan ötürü bizi cezalandırma*”¹⁴⁵ der. Hz. Musa Miryam'ın iyileşmesi için dua eder. Tanrı, “*Babası onun yüzüne tükürseydi, yedi gün utanç içinde kalmayacak mıydı?*”¹⁴⁶ diye karşılık verir ve Miryam'ın yedi gün ordugâhtan uzaklaştırılmasını emreder.¹⁴⁷

Tanrı'ya itaatsizliğin cezasından bazen daha geniş kitleler etkilenebilmektedir. 2. Samuel Kitabı'nda anlatıldığına göre Hz. Davut'un işlemiş olduğu günah sebebiyle Dan'dan Beer-Şeva'ya yetmiş bin kişinin salgın hastalık

---

¹⁴³ Yas.28:59-61.

¹⁴⁴ Yar.19:1-11.

¹⁴⁵ Say.12:11.

¹⁴⁶ Say.12:14.

¹⁴⁷ Say.12:1-16.

sonucunda öldüğü anlatılmaktadır.¹⁴⁸ Buradaki anlatıma göre, Tanrı Hz. Davut'tan bütün Yahuda ve İsrail halkını saymasını ister. Hz. Davut da ordu komutanı Yoav'a bütün İsrail ve Yahuda halkını saymasını emreder. Sayım bittikten sonra Yoav sonucu Hz. Davut'a bildirir. Sayımdan sonra Hz. Davut kendini hatalı bulur; büyük bir günah işlediğini ifade eder ve Tanrı'dan af diler. Bu pasajda Hz. Davut'tan İsrail ve Yahuda halkını bir nüfus sayımına tabi tutmasını, İsrail halkına öfkelenen Tanrı'nın istediği görülüyor. Buna rağmen Hz. Davut büyük günah işlediğini düşünüp Tanrı'dan af diliyor. Bunun cevabı 1. Tarihler Kitabı'nın 21. babında karşımıza çıkıyor.¹⁴⁹ Burada “Şeytan İsraililer'e karşı çıkıp İsrail'de sayım yapması için Davut'u kışkırttı.”¹⁵⁰ ifadesiyle Hz. Davut'tan İsrail halkını saymasını isteyen Şeytan olduğu belirtiliyor. Bu hatasından dolayı Tanrı tarafından yedi yıl kıtlık, düşmanlarının önünden üç ay süreyle kaçma durumunda kalma ya da üç gün müddetle salgın hastalığa düşer olmak üzere Hz. Davut'a üç seçenek sunuluyor. Hz. Davut üç gün salgın hastalık olmasını tercih ediyor. Bunun üzerine İsrail halkından yetmiş bin kişinin salgın hastalık sonucu öldüğü haber verilmektedir.¹⁵¹

Tanrı'ya itaatsizlik eden kişilerin toplu bir şekilde cezalandırılmasına bir diğer örnek Çölde Sayım Kitabı'nda anlatılan Korah İsyanı'dır. Anlatıya göre Levililer soyundan Korah Hz. Musa'ya karşı isyan başlatır ve Hz. Harun soyunun elinde olan kohenliği ister. Bunun üzerine Tanrı, Korah'ı ve yandaşlarını ölümle cezalandırır. Bu cezalandırmaya karşı çıkan İsrailoğulları'ndan on dört bin yedi yüz kişi de bir salgın hastalık sonucunda ölür.¹⁵²

Eski Ahid'e göre Tanrı'ya itaatsizlikleri ve işledikleri günahları sebebiyle yalnız İsrailoğulları cezalandırılmamıştır. İsrailoğulları'nın düşmanları da hastalık ya da engellilik gibi sıkıntılarla Tanrı tarafından cezalandırılmıştır.¹⁵³ Çıkış Kitabı 15. babda şöyle bir olay anlatılır: Hz. Musa'nın önderliğinde Mısır'dan çıkan İsrailoğulları Kamış Denizi'ni geçip Mara'ya ulaşırlar. Mara'nın suyunu, acı olduğu için içemeyen İsrailoğulları Hz. Musa'ya yakınmaya başlar. Hz. Musa dua ettikten sonra Rabb'in gösterdiği bir ağaç parçasını suya atınca su tatlı hale gelir. Bu olaydan sonra Tanrı İsrailoğulları'na bir ilke koyar ve onlara sözünü dikkatle

¹⁴⁸ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 176-177.

¹⁴⁹ William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Eski Antlaşma Serisi)* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2004), 1/397.

¹⁵⁰ 1Ta.21:1.

¹⁵¹ 2Sa.24:1-25.

¹⁵² Say.16:1-49.

¹⁵³ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 178.

dinlemeleri, doğru olanı yapmaları, emirlerine kulak vermeleri, bütün kurallarına uymaları durumunda Mısırlılara verdiği hastalıkların hiçbirini vermeyeceğini ve onlara şifa bahşedeceğini bildirir.¹⁵⁴

Hız. Yakup'un bir adamla g reşmesinin anlatıldığı hikâye, engelliliğın günahla olan ilişkisini gösteren bir diğ r örnektir. Hikâyeye göre, ailesiyle birlikte kardeşı Esav'la görüşmek için yola çıkan Hız. Yakup, Yabbuk Irmağı'nın kıyısına gelir. Ailesini ırmağın karşıısına geçirdikten sonra bir adamla karşıılaşıır ve onunla gün ağıarıncaaya kadar güreşir. Hız. Yakup'u yenemeyeceğini anlayan adam onun uyluk kemiğinin başına dokunur ve uyluk kemiğinin çıkmasına neden olur. Hız. Yakup kendisini bırakmasını isteyen adama kendisini kutsamadık a bırakmayacağını söyler. Aralarında geçen konuşmalardan sonra *“Artık sana Yakup değıil, İsrail denecek” dedi, “      Tanrı'yla, insanlarla g reşip yendin”*¹⁵⁵ der. Sonra adam Hız. Yakup'u kutsar. Hız. Yakup Peniel'den güneş doğıarken ayrılır. Uyluğundan ötürü aksadığı için İsraililer bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler.¹⁵⁶

Hız. Yakup'un bu şekilde engelli hale gelmesinde ilk oğulluk kutsaması olayıyla bir bağılantı olduğı görüşü ön plana çıkmaktadır. Babası Hız. İshak'ın yaşılılığından ve gözlerinin görmemesinden faydalanarak kardeşı Esav'ın ilk oğulluk hakkını babasından alan Hız. Yakup¹⁵⁷, baba ve kardeşini kandırmasından dolayı engelli hale getiririlerek cezalandırılmıştır.¹⁵⁸

Mezmurlar Kitabı'nın 38. babında Hız. Davut'a atfedilen *“Ya Rab, öfkelenip azarlama beni, gazapla yola getirme! Okların i ime saplandı, elin üzerime indi.    en yüzünden sağılığım bozuldu, g nahım yüzünden rahatım ka tı”*¹⁵⁹ ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerle kutsal kitapta, insan sağılığıyla i lediğı günahlar arasında bir ilişki kurulmakta, kişinin sağılığının bozulması, Tanrı'nın bir cezası olarak takdim edilmektedir.

Eski Ahid'de engelliliğın, işlenen günahın bir sonucu olarak, Tanrı'nın cezası olduğı yorumunun örneklerini Yeni Ahid'de de görmek mümkündür. Yuhanna İncili 9:3'te Hız. İsa'nın işlenen günahtan dolayı değıil, Tanrı'nın i lerinin

¹⁵⁴  ık.15:26.

¹⁵⁵ Yar.32:28.

¹⁵⁶ Yar.32:22-32.

¹⁵⁷ Yar.27:1-29.

¹⁵⁸ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 178-179.

¹⁵⁹ Mez.38:1-3.

yaşamında görülmesi için adamın kör olduğunu söylediği aktarılmasına rağmen Yeni Ahid'in farklı yerlerinde bunun aksine işlenen günahla veya Tanrı'ya itaatsizlikle engellilik arasında ilişki kurulduğu görülmektedir. Örneğin Yuhanna İncili 5. babda Hz. İsa'nın otuz sekiz yıldır kötürüm olan bir adamı iyileştirmesinden bahsedilir. Buna göre, Kudüs'te Koyun Kapısı yanında, İbranice'de Beytesta denilen beş eyvanlı bir havuz vardır. Bu eyvanların altında kör, kötürüm ve felçli hastalardan oluşan bir kalabalık yatardı. Hz. İsa orada otuz sekiz yıldır kötürüm olan bir adam görür. Hz. İsa adama iyi olmak ister misin diye sorar. Adam su çalkalandığı zaman havuza indirecek kimsesinin olmadığını, tam gireceği zaman başkasının girdiğini söyler. Hz. İsa ona, *“Kalk, şilteni topla ve yürü”*¹⁶⁰ der ve adam o an iyileşir. Hz. İsa daha sonra adamı tapınakta bulur ve adama *“Bak, iyi oldun. Artık günah işleme de başına daha kötü bir şey gelmesin”*¹⁶¹ der. Hz. İsa'nın adama söylediği bu sözler adamın işlediği günahla kötürüm olması arasında bağlantı kurduğunu göstermektedir.¹⁶²

Yeni Ahid günahla engellilik ya da hastalık arasında bağlantı kurmanın yanında günahın bağışlanmasının fiziksel şifa ile eşitlendiğine dair örnekler sunar. Batılı araştırmacılar tarafından Hz. İsa'nın iyileştirme yeteneğinin, günahları affetme gücünün bir tezahürü ve fiziksel iyileşmenin doğrudan ruhsal iyileşme ile ilgili olduğu ifade edilmektedir.¹⁶³ Buna Luka İncili'nde anlatılan şu hikâyeyi örnek olarak verebiliriz. Hz. İsa bir gün Celile, Yahudiye ve Kudüs'den gelen insanlara hem ders veriyor hem de gelen hastaları iyileştiriyordu. Felçli bir adamı içeri sokmak isteyen birkaç kişi, kalabalıktan ötürü yol bulamayınca dama çıkarak kiremitleri kaldırıp adamı Hz. İsa'nın önüne indirirler. *“İsa onların imanını görünce, ‘Dostum, günahların bağışlandı’*¹⁶⁴ der. Din bilginleriyle Ferisiler, *“Tanrı'yı inkâr eden bu adam kim? Tanrı'dan başka kim günahları bağışlayabilir?”*¹⁶⁵ diye düşünürler. Akıllarından geçenleri bilen Hz. İsa onlara şöyle seslenir: *“Hangisi daha kolay, ‘Günahların bağışlandı’ demek mi, yoksa ‘Kalk, yürü’ demek mi? Ne var ki, İnsanoğlu'nun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilesiniz diye...”*¹⁶⁶ Sonra felçli adamdan yatağını toplayıp

---

¹⁶⁰ Yu.5:8.

¹⁶¹ Yu.5:14.

¹⁶² Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 215.

¹⁶³ Deland, “Images of God Through the Lens of Disability”, 56.

¹⁶⁴ Luk.5:20.

¹⁶⁵ Luk.5:21.

¹⁶⁶ Luk.5:23-24.

evine gitmesini ister. Adam kalkıp yatağını toplar ve Tanrı'yı yücelterek evine gider.¹⁶⁷ Burada Hz. İsa'nın adama günahlarının bağışlandığını söylemesi ve daha sonra Ferisiler'e günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu ifade etmesi, yine Hz. İsa'nın günahla engellilik arasındaki ilişkiyi kabul ettiğini göstermektedir. Bu pasajlar, engelliliğin ahlaki kusur veya günah için ilahi bir cezanın işareti olduğunun kanıtı olarak gösterilmiştir.¹⁶⁸

Yeni Ahid'in diğer kitaplarında da benzer yaklaşımın izleri görülmektedir. Örneğin İbraniler Kitabı'nda “...*Rab sevdiğini terbiye eder, oğulluğa kabul ettiği herkesi cezalandırır. Terbiye edilmek uğruna acılara katlanmalısınız*”¹⁶⁹ denilmektedir. Böylece insanın başına gelen bütün sıkıntıların, insanın hatalarından ders çıkarması için Tanrı tarafından verilen bir terbiye metodu olduğu hatırlatılmaktadır.

2.3.3 Kazalar ve Doğal Sebepler

Engelli olmanın nedenlerinden biri de insanların hata ve kusurları sonucunda başına gelen kazalardır. Örneğin 2. Samuel Kitabı'nın 4. babında Saul'un oğlu İş-Boşet'in öldürülmesinin anlatıldığı hikâyede Mefiboşet'in nasıl topal kaldığı hakkında bilgi verilir. Buna göre Saul oğlu Yonatan'ın Mefiboşet adında iki ayağı da topal bir oğlu vardı. Mefiboşet beş yaşındayken Saul'la Yonatan'ın ölüm haberi Yizreel'den ulaşınca dadısı onu alıp kaçmıştı. Ne var ki, aceleyle kaçmaya çalışırken çocuk düşüp sakatlanmıştı.¹⁷⁰

Kutsal Kitap'ta geçen engellilik sebeplerinden biri de doğal sebeplerden olan insanın yaşlılığa bağlı olarak görme kaybına uğramasıdır. Yaşlılığa bağlı olarak görme kaybına uğrayan bu kişiler Hz. İshak, Hz. Yakup (İsrail), Eli ve Ahiya'dır.¹⁷¹

*“İshak yaşlanmış, gözleri görmez olmuştu.”*¹⁷²

*“İsrail'in gözleri yaşlılıktan zayıflamıştı, göremiyordu.”*¹⁷³

*“Bir gece Eli yatağında uyuyordu. Gözleri öyle zayıflamıştı ki, güçlüğüle görebiliyordu.”*¹⁷⁴

¹⁶⁷ Luk.5:17-26.

¹⁶⁸ Deland, “Images of God Through the Lens of Disability”, 56.

¹⁶⁹ İbr.12:6-7.

¹⁷⁰ 2Sa.4:4.

¹⁷¹ Baybal, “Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı”, 294.

¹⁷² Yar.27:1.

¹⁷³ Yar.48:10.

¹⁷⁴ 1Sa.3:2.

*“O sırada Eli doksan sekiz yaşındaydı. Gözleri zayıflamış, göremiyordu.”*¹⁷⁵

*“...Ahiya’nın gözleri yaşlılıktan görmez olmuştu.”*¹⁷⁶

2.4 Din Görevlilerinin Nitelikleri Bağlamında Engellilik

Musa b. Meymun Mabet ile ilgili kuralları anlatırken şu hususlara dikkat çekmiştir. Mabet görevlilerinin (kohanim/kohenler), en iyi ve en güzel elbiseler giyinmelerinin emredildiğini¹⁷⁷ belirtmiştir. Ayrıca bir hata veya kusuru olan kimsenin Mabet’de ilahi hizmete kendini adayamayacağını, ruhbanlıktan atılan kimselerin de buna dâhil olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁸ Bu durum kâhinlerle ilgili kuralların anlatıldığı Levililer Kitabı’nın 21. babında açık bir şekilde ifade edilmektedir.

*“Rab Musa’ya şöyle dedi: ‘Harun’a de ki, ‘Soyundan gelecek kuşaklar boyunca kusurlu olan hiç kimse yiyecek sunusu sunmak üzere Tanrısı’na yaklaşmasın. Kusurlu olan, sunağa yaklaşamaz: kör, topal, yüzü arızalı, organlarından biri aşırı büyümüş, kolu veya ayağı kırık, kambur, cüce, gözü özürlü, uyuz, yarası kabuk bağlamış ya da hadım. Kohen Harun’un soyundan bu kusurlara sahip hiç kimse Rab için yakılan sunuyu sunmak üzere sunağa yaklaşmayacak. Çünkü kusurludur. Tanrısı’na yiyecek sunusu takdim etmek üzere sunağa yaklaşamaz. Böyle bir adam Tanrısı’na sunulan kutsal ve en kutsal yiyecekleri yiyebilir. Ancak perdeye ve sunağa yaklaşmayacaktır. Çünkü kusurludur. Tapınagımı kirletmesin. Onları kutsal kılan Rab benim.’ ”*¹⁷⁹

Pasajda görüldüğü üzere körlük, topallık, cücelik ve kamburluk gibi engeller bir kusur ve kirlilik unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu şekilde engelli olan din adamlarının Tanrı için yakılan sunuyu sunmak üzere sunağa yaklaşmaları, yiyecek sunusu sunmak üzere Tanrı’ya yaklaşmaları, perdeye ve sunağa yaklaşmaları yasaklanmıştır.¹⁸⁰ Yahudi din adamları, burada listelenen kusurların sadece birer örnek olduğunu, bunların dışında Talmud’a göre bir koheni kutsal görevden ve Mizbeah’ın ötesine geçmekten alıkoyan toplam yüz kırk tane bedensel kusurun olduğunu belirtmişlerdir. Zaten bedensel kusuru olan bir kohenin Bet Ha-

¹⁷⁵ 1Sa.4:15.

¹⁷⁶ 1Kr.14:4.

¹⁷⁷ Çık.28:2.

¹⁷⁸ Baybal, “Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı”, 281-282.

¹⁷⁹ Lev.21:16-23.

¹⁸⁰ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 179-180.

Mikdaş (Kudüs Mabedi)'ta kutsal görev alamaması, Tora'nın 613 emir ve nehyinden (Mitzva) biridir.¹⁸¹

Tanrı'nın mekânı olan tapınağın kirletilmemesi için sunağa ve perdeye yaklaşmamak şeklinde getirilen bu yasağa rağmen, bu insanların Tanrı'ya sunulan kutsal yiyeceklerden yemelerinde bir sakınca görülmemektedir.¹⁸² Kusurlu bir kohenin, Tanrı'ya yönelik görevlerde kullanılması, insanların gözünde Tanrı'ya yönelik saygı eksikliği anlamına gelebileceğinden, Tora'nın bu kişileri alıkoyduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, Tanrı'nın nazarında diğerleriyle tamamen eşit kutsiyete sahip olduklarını vurgularcasına, normal Yahudilerin yiyemeyeceği "kutsal" yiyeceklerden onlara diğer kohenlerle eşit pay verildiği ileri sürülmektedir.¹⁸³

Levililer Kitabı 22. babda "*Harun soyundan deri hastalığına yakalanmış ya da akıntısı olan biri temiz sayılıncaya kadar kutsal sunuları yemeyecektir...*"¹⁸⁴ ifadesi yer almaktadır. Burada hastaya fiziksel açıdan çok fazla sıkıntı oluşturmeyen, gözle görülebilen hatta temel alametleri ortadan kaybolduktan sonra bile varlığını devam ettiren deri hastalıkları da bir kirlilik olarak değerlendirilmesine rağmen, yukarıdaki aksine bu insanların kutsal sunulara yaklaşmamaları ve yememeleri istenmektedir.¹⁸⁵

Tapınağın kutsal kısmına girişin sınırlandırılması, kutsal alana gerekli şartları taşımayan ve uygun bir şekilde yaklaşmayan insanların bir tehlikeyle karşılaşacağı inancına dayanmaktadır. Bu durum, Levililer Kitabı'nda anlatılan Hz. Harun'un oğulları Nadav'la Avihu'nun hikâyesinde ortaya konulmaktadır.¹⁸⁶ Anlatıya göre, Nadav'la Avihu buhurdanlarının içlerine ateş, ateşin üstüne de buhur koyarak Tanrı'nın emrine aykırı bir ateş sunarlar. Bunun üzerine Tanrı bir ateş göndererek onları yakıp yok eder. Ardından Hz. Musa Hz. Harun'a, Tanrı'nın kendisine hizmet edenlerin kutsallığına saygı duymalarını istediğini bildirir.¹⁸⁷

Kutsal alana yaklaşmama şeklindeki yasaklama sadece çeşitli engelleri bulunan din adamlarını kapsıyor ve din adamlarında fiziksel açıdan mükemmel

---

¹⁸¹ *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora Ve Aftara (Vayikra)*, çev. Moşe Farsi (Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2010), 3/462.

¹⁸² Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 180.

¹⁸³ Baybal, "Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı", 283.

¹⁸⁴ Lev.22:4.

¹⁸⁵ Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 180.

¹⁸⁶ Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 180.

¹⁸⁷ Lev.10:1-3.

olma özelliği aranıyor gözükmekle birlikte, çoğu zaman diğer bazı pasajlara (Yasa'nın Tekrarı 23:1; Yeşaya 56:3-5; 2. Samuel 5:8) istinaden din adamları için geçerli özelliklerin öteki insanları da kapsayacak şekilde genişletildiği görülmektedir.¹⁸⁸ Örneğin 2. Samuel Kitabı'nda Hz. Davut'un otuz yaşında kral olduktan sonra Kudüs'te yaşayan Yevuslular'ın üzerine yürüdüğü anlatılır. Yevuslular Hz. Davut'a, *"Sen buraya giremezsin, körlerle topallar bile seni geri püskürtebilir"*¹⁸⁹ derler. Fakat Hz. Davut Siyon Kalesi'ni ele geçirir. Daha sonra bu kaleye "Davut Kenti" adı verildi. Hz. Davut o gün adamlarına *"Yevuslular'ı kim yenilgiye uğratırsa Davut'un nefret ettiği şu topallarla körlere su kanalından ulaşmalı. Körlerle topallar saraya giremeyecek denmesinin nedeni işte budur"*¹⁹⁰ der.¹⁹¹ Buradaki saraydan kastın muhtemelen Kudüs Tapınağı olduğu ve körlerle topalların ibadet etmek maksadıyla tapınağa girişlerinin yasak oluşuna bir gönderme yapıldığı ifade edilmektedir. Bu pasajda topallarla körlerin sarayın/tapınağın dışında bırakılmasının nedeni açık bir şekilde belirtilmemekle birlikte, muhtemelen Levililer Kitabı'nda (21:17-23) sahip oldukları engeller nedeniyle sunağa yaklaşımları yasaklanan din adamları gibi, körler ve topallar da kutsal tapınak alanının dışına itilmiştir. Burada sorgulanması gereken nokta, mabedin dışında bırakılmanın nedeni, kutsal olana saygısızlık yapılmaması düşüncesi ise Levililer Kitabı'nda çeşitli engellere sahip Harun soyundan kohenlerin kutsal sunuyu sunmak üzere sunağa yaklaşmamaları istenmektedir ki bu durum onların mabede girişlerinde bir sınırlandırma olmadığı anlamına gelmektedir. Hâlbuki 2. Samuel Kitabı'ndaki sınırlamanın özel bir durumla ilgili olmadığı, mabedin dışında tutulmak gibi genel bir yasağın olduğu görülmektedir.¹⁹²

Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nda erkeklik bezi ezilmiş ya da erkeklik organı kesilmiş kişilerin Rabb'in topluluğuna girmeleri yasaklanmıştır.¹⁹³ Buna karşın Yeşaya Kitabı'nda ise hiçbir hadımın kendisinin kuru bir ağaç olduğunu düşünmemesi istenmekte ve Tanrı'yla olan anlaşmaya bağlı kalan hadıma, oğullardan ve kızlardan daha iyi bir mükâfat olarak Tanrı'nın evinde ebedi bir ad verileceği müjdelanmaktadır.¹⁹⁴

---

¹⁸⁸ Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 182.

¹⁸⁹ 2Sa.5:6.

¹⁹⁰ 2Sa.5:8.

¹⁹¹ 2Sa.5:6-8.

¹⁹² Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 182-183.

¹⁹³ Yas.23:1.

¹⁹⁴ Yşa.56:3-5.

MS 70 yılında mabedin yıkılışından sonraki süreçte din adamlarında fiziksel yeterlilik şartı olarak kutsama için kullanılan ellerin kusursuz olması yeterli görülmüştür. Mişna’da ellerinde her hangi bir kusur ya da sakatlık bulunan bir hahamın insanları kutsamak için ellerini kaldıramayacağına dikkat çekilir.¹⁹⁵

2.5 Engellilere Karşı Toplumun Sorumlulukları

Kitabı Mukaddes’te insanlardan sağlam ya da engelli herkese iyi davranmaları ve engelliler için hayatı zorlaştırmak yerine kolaylaştırmaları istenmektedir. Örnek olarak şu pasajlar verilebilir:

*“Sağıra lanet etmeyecek, körün önüne engel koymayacaksın. Tanrın’dan korkacaksın. Rab benim.”*¹⁹⁶

*“Kör olanı yoldan saptırana lanet olsun! Bütün halk, ‘Âmin!’ diyecek.”*¹⁹⁷

İsrailoğulları’nın Tanrı’yla ve birbirleriyle olan ilişkilerinde uyması gereken kurallar sıralanırken yukarıdaki hususların zikredilmesi Tanrı’nın engelli insanlara yönelik ilgisini ortaya koymaktadır. Bu pasajlar Tanrı’nın adaletinin önyargı içermediğini ve Tanrı’nın engelli insanları koruduğunu ve savunduğunu göstermektedir.¹⁹⁸

Yukarıda yer alan pasajlar, Yahudiliğin engelli insanların dışlanmaması, aşağılanmaması ya da ayrımcılığa maruz bırakılmaması görüşünü savunduğunu göstermektedir. Tanah’ta, hem engelliliğin zekâ veya kavrama eksikliği ile aynı olmadığını öğretmek, hem de sağır bir kişinin böyle bir laneti duyamamasına rağmen, insanlara duyarlılık dersi vermek amacıyla sağırı lanetlemek yasaklanmıştır.¹⁹⁹

2. Samuel Kitabı’nda Hz. Davut’un Yonatan’ın sakat olan oğlu Mefiboşet’e yaptığı iyilikten bahsedilir. Anlatıya göre Hz. Davut adamlarına, *“Saul’un ailesinden yaşayan, Yonatan’ın hatırı için iyilik yapabileceğim kimse var mı”*²⁰⁰ diye sorar. Saul ailesinin Siva adında bir hizmetkarını getirirler. Hz. Davut, Siva’dan Yonatan’ın iki ayağı sakat bir oğlunun olduğunu öğrenir. Hz. Davut, Yonatan’ın oğlu Mefiboşet’i getirtirir. Hz. Davut, Saul’un bütün toprağını torunu

¹⁹⁵ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 183.

¹⁹⁶ Lev.19:14.

¹⁹⁷ Yas.27:18.

¹⁹⁸ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 186.

¹⁹⁹ Wallace Greene, “İnsanoğlunun Engellilik Tecrübesine İlişkin Yahudi Teolojik Yaklaşımları”, çev. Emine Battal, *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*, ed. Süleyman Turan (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 197.

²⁰⁰ 2Sa.9:1.

Mefiboşet'e verir. Ayrıca Yonatan'a her zaman sofrasında yemek yiyeceğini söyler.²⁰¹

Eyüp Kitabı'nın 29. babında Eyüp peygamber eski güzel günlerini hasretle yâd etmektedir. Geçmişte Tanrı'nın kendisini kolladığını, bütün insanların sevgi ve saygı gösterdiğini ifade etmektedir. Buna sebep olarak da öksüzlere, fakirlere, dullara ve gariplere sahip çıkmasını göstermektedir. Ayrıca “*körlere göz, topallara ayaktım*”²⁰² diyerek engellilere de destek olduğunu belirtmektedir.²⁰³

Pavlus'un Romalılar'a Mektubu'nda “*Demek ki iman, haberi duymakla, duymak da Mesih'le ilgili sözün yayılmasıyla olur.*”²⁰⁴ denmektedir. Bu pasajla ilgili olarak bedensel kusurları ne olursa olsun insanların kalplerinde imanın oluşturulması gerektiği, bu nedenle kilisenin, Müjde'ye ulaşılmaması nedeniyle ruhlarının kaybolmaması için özürllülere ve tüm ailelerine ulaşma görevinin olduğu ifade edilmektedir.²⁰⁵

2.6 Engellilerin Dini Sorumlulukları

Rav Mendy Chitrik'in Şalom gazetesinde Aşkenaz Cemaati hahamı Estreya Seval Vali tarafından Türkçe'ye çevirilen “Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı” isimli iki makalesi yayımlanmıştır. Chitrik ilk makalesinde Yahudi Kanunu (Musa Şeriatı)'na göre engelli kişilerin, diğerlerine göre farklı hak ve sorumlulukları olduğunu ve toplum değiştikçe kanunun da geliştiğini ifade etmiştir.²⁰⁶ Daha sonra engellilerin Yahudi Kanunu'nun kurallarından hangilerini yapıp yapamayacağını, onlara ibadetlerde ve Yahudi Kanunu'nun kurallarında ne gibi kolaylıklar sağlanabileceğini, engellilere karşı ailesinin, din adamlarının ve toplumun ne gibi sorumlulukları olduğunu bu iki makalesinde uzun uzun anlatmıştır.

Chitrik ikinci makalesinde engellilerin Yahudi kanununu uygulama konusunda diğer insanlarla eşit derecede sorumlu olduğunu, bu durumun Yahudi kanununun inceliklerine aşina olmayanlara pek merhametli değilmiş gibi görünebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca engellilere acımanın ve onlarla empati kurmanın önemli olduğunu ancak eşitlik ilkesi gözardı edildiğinde inancın getirdiği

²⁰¹ 2Sa.9:1-13.

²⁰² Eyü.29:15.

²⁰³ Eyü.29:1-17.

²⁰⁴ Rom.10:17.

²⁰⁵ Kabue, “Persons with Disabilities in Church and Society: A Historical and Sociological Perspective”, 16.

²⁰⁶ Mendy Chitrik, “Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı”, çev. Estreya Seval Vali, *Şalom Gazetesi* (Erişim 13 Şubat 2022).

sorumluluklardan muaf tutulmaya yol açabileceğini belirtmektedir. Devamında, engellilerin toplumun eksik üyeleri olmadığını dolayısıyla toplumun diğer üyeleri gibi kanuna tam olarak uymak zorunda olduklarını söylemektedir. Buna karşın Yahudi kanununun engellilerin bazı şartları yerine getirmede zorlanabileceğini dikkate aldığını ve dini vecibelerin yerine gelebilmesi için kanun kapsamı içinde gerekli uyarlamaların yapılabileceğini ifade etmektedir.²⁰⁷

Chitrik ilk makalesinde ikinci makalesinde olduğu gibi engellilerin, Şabat ve Yahudi bayramları konusunda herkesle aynı kurallara uymak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Bununla beraber engelliler için geçerli olan bazı özel kuralların olduğunu söyledikten sonra bu farklılıkları sıralamaktadır. Örneğin yardımsız yürüyemeyen engelli bir kişinin Şabat günü, tekerlekli sandalye, baston, koltuk değneği ya da yürüteç kullanarak topluma karışabileceğini, görme engellilerin sinagoga rehber köpek eşliğinde gidebileceğini, işitme engellilerin Şabat günü duymasına yardımcı olacak bir kulaklık takabileceğini belirtmektedir.²⁰⁸

Hristiyanlık'ta engellilerin dini sorumluluklarına gelince, Hristiyanlık'ta Yahudilik'te olduğu kadar ibadet ve kurallar manzumesi yer almaktadır. Hristiyanlık'ta Pazar günleri kiliseye gitmek, vaftiz olmak, dua etmek ve papazlara günah itirafında bulunmak gibi sınırlı sayıda ve kolay tatbik edilebilir gözüken ibadetler vardır. Bu anlamda engellilere yüklenen zorunluluk, sorumluluk ve kolaylıklar konusunda net bir durum ortaya çıkmamaktadır.²⁰⁹

2.7 Kitabı Mukaddes'in Engellilere Tavsiyeleri

2.7.1 Sabır ve Ümitsizliğe Kapılmama

Kitabı Mukaddes engellilere sabırlı olmasını, ümidini ve cesaretini yitirmemesini tavsiye etmektedir. Örneğin İbraniler Kitabı'nda "*Oğlum, Rabb'in terbiye edişini hafife alma, Rab seni azarlayınca cesaretini yitirme*"²¹⁰ denilerek insanlardan başına gelen olumsuz durumlara karşı cesaretli olması istenirken, "*Çünkü Rab sevdiğini terbiye eder*"²¹¹ ifadesiyle bunun Tanrı'nın bir terbiye yöntemi olduğu belirtilmektedir. Devamında "*Terbiye edilmek uğruna acılara*

²⁰⁷ Mendy Chitrik, "Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı-2", çev. Estreya Seval Vali, *Şalom Gazetesi* (19 Temmuz 2012).

²⁰⁸ Chitrik, "Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı".

²⁰⁹ Baybal, "Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı", 291-292.

²¹⁰ İbr.12:5.

²¹¹ İbr.12:6.

*katlanmalısınız”*²¹² ifadesiyle de inananlardan sabırlı ve dayanıklı olmaları istenmektedir.

Vaiz Kitabı’nda “*Öldürmenin zamanı var, şifa vermenin zamanı var*” denilerek her şeyin bir zamanı olduğu gibi şifanın da bir zamanı olduğu hatırlatılmakta ve şifa için sabırlı olunması gerektiği ifade edilmektedir.²¹³

146. Mezmur’da insanlara, Tanrı’ya övgüler sunması, “*Ne mutlu yardımcısı Yakup’un Tanrısı olan insana, umudu Tanrısı Rab’de olana!*”²¹⁴ denilerek önderlere değil Tanrı’ya güvenmesi ve Tanrı’dan ümidin kesilmemesi tavsiye edilmektedir. Her şeyi yaratanın, muhtaçlara yardım edenin Tanrı olduğu bildirildikten sonra, “*Körlerin gözünü açar, iki büklüm olanları doğrultur*”²¹⁵ ifadesiyle hasta ve engellilere şifa verenin de Tanrı olduğu ifade edilmektedir.

Yeşaya Kitabı’nda ise acı çeken, kaygılı olan inananların korkmamaları istenmekte, Tanrı’nın onları kurtaracağı bildirilmektedir. Tanrı’nın egemenliği gerçekleştiğinde körlerin gözlerinin, sağrıların kulaklarının açılacağı, topalların yürüyeceği ve dilsizlerin sevinçe haykıracağı müjdesi verilmektedir.²¹⁶

2.7.2 Tedavi

Eski Ahid’de tıbbi uygulamalar ilk olarak Yaratılış Kitabı’nda yer almaktadır. Mısır’da sarayda görevli olan Hz. Yusuf, babası Hz. Yakup vefat ettiğinde, cesedinin nakledilebilmesi için Mısırlı hekimlerden cesedi mumyalamalarını istediği anlatılır.²¹⁷ Hz. Musa ve İsrailoğulları’nın Mısır’ı terk ettikten sonraki hayatının anlatıldığı Çıkış Kitabı’na bakıldığında İsrailoğulları’nın Mısırlılardan tıbbi uygulamalar ile ilgili bilgiler edindikleri anlaşılmaktadır.²¹⁸ Örneğin kavga sonrasında bir kişi yatağa düşerse veya yaralanırsa, sebep olan kişi tarafından onun tedavi ettirilmesi gerektiği emredilmektedir.²¹⁹ Yine Çıkış Kitabı’nda Mısır Kralının İbrani ebelerden, eğer İbrani bir kadın erkek çocuk doğurursa öldürmelerini, kız çocuk doğurursa dokunmamalarını istediği anlatılır. Pasajın devamında yetenekli ve tecrübeli oldukları anlaşılan ebelerin Tanrı

²¹² İbr.12:7.

²¹³ Vai.3:3.

²¹⁴ Mez.146:5.

²¹⁵ Mez.146:8.

²¹⁶ Yşa.35:5-6.

²¹⁷ Yar.50:2-3.

²¹⁸ İsmail Taşpınar, “Yahudilik ve Hristiyanlıkta Tıp”, *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi* 41 (Aralık 2016), 36.

²¹⁹ Çık.21:18-19.

korkusuyla görevlerini yaptıkları için kralın emrini yerine getirmedikleri ve Tanrı'nın da onları ev bark sahibi yaptığı ifade edilir.²²⁰

Tevrat'ta sağığın önemi ve korunması ile ilgili ilke ve uygulamalara önem verilmektedir. Mesela Levililer Kitabı'nda, cüzzam hastalığı gibi hastalıkların başkalarına bulaşmaması için ağzını örterek hastalığını duyurmaları istenmektedir. Ayrıca hastaya dokunulması yasaklanmakta ve başkalarının temasını engellemek için hastalık süresince karantinada tutulması istenmektedir.²²¹

İnsanların engelli ya da hasta olmamak için önceden tedbirli olması yani koruyucu hekimliğe önem vermesi gereklidir. Bu konuyla ilgili Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nda askerlerin tuvalet ihtiyaçlarını ordugâhın dışında gidermeleri ve daha sonra üstünü kapatmaları istenmektedir.²²² Süleyman'ın Özdeyişleri Kitabı'nda ise tehlikelere karşı kişinin ihtiyatlı olması istenmekte ve tehlikeler karşısında öne atılan kişilerin zarar göreceğı haber verilmektedir.²²³

Yeni Ahid incelendiğinde hem Hz. İsa'nın hem de havarilerinin hastaları ve engellileri iyileştirmesine yönelik birçok hadisenin anlatıldığı ve Hz. İsa'nın en önemli mucizelerinin hastaları ve engellileri iyileştirmesiyle ilgili olduğu görülmektedir. Bu tedavilerin bir bölümü doğrudan insan bedeniyle ilgiliyken bir bölümü ise ruhsal yani psikolojiktir. Bu kapsamda Hz. İsa bazen kör, sağır, dilsiz, topal, kötürüm ve felçli gibi bedensel engellileri²²⁴ ya da bedenlerinde eksik veya kusurlu uzuvları olanları²²⁵, bazen de kendisine cinlerin musallat olduğu ruhsal hastalığı bulunanları tedavi etmiştir.²²⁶ Kimi zaman da kanaması ya da ateşli olan hastaları, deri hastalarını, o dönemde insanların bulaşmasından en çok endişe ettiği cüzzam hastalarını ve bunların dışında daha birçok hastayı tedavi etmiştir.²²⁷

Bu iyileştirme hikâyelerinde Hz. İsa hasta ve engellilere hem kendisi merhametli davranmış hem de başkalarından merhametli davranmasını özellikle istemiştir.²²⁸ Ayrıca bu tedaviler sırasında genellikle zeytinyağı, kokulu reçine, yıkanma, termal hamam kürü, yakı gibi ilaç ve yöntemler kullanıldığı İncil'de anlatılmaktadır. Hz. İsa bazen de hasta ve engellileri ellerini sürerek tedavi etmiştir.

---

²²⁰ Çık.1:15-21.

²²¹ Lev.13:45-46.

²²² Yas.23:12-14.

²²³ Özdeyiş.22:3.

²²⁴ Mat.9:27-30, 9:32-33, 11:5.

²²⁵ Luk.13:10-16, 22:50-51.

²²⁶ Luk.4:31-37.

²²⁷ Mat.4:23; Mar.1:40-44, 5:25-34; Luk.4:38-39.

²²⁸ Luk.10:25-37.

Elini sürme uygulamasını yaparken tükürük ya da çamur kullandığı da olmuştur.²²⁹ Bu minvalde Kilise, her zaman bir bilim olarak tıbbi ve tabipleri yüceltmış ve Hz. İsa'yı “büyük tabip” olarak nitelendirmiştir.²³⁰

Hristiyanlığın Hz. İsa'dan sonra en önemli mimarlarından olan Pavlus, Koloseliler'e Mektubu'nda Luka'dan bahsederken “Sevgili hekim Luka” ifadesini kullanmıştır.²³¹ Luka'nın tabip olduğunu özellikle belirtmesi hekimliğin o dönemde ne kadar saygın bir meslek olduğunu göstermektedir.²³²

Hz. İsa'nın hasta ve engellilere karşı merhametli olması ve şifa dağıtıcı özelliği Hristiyan hekimler için örnek oluşturmuş ve tıp ilminde söz sahibi olmak için çaba göstermelerini sağlamıştır. Tıbbın ilahiyatla olan ilişkisinde dönüm noktası ise, Hristiyanlığın hastayı, haça gerilmiş ve ızdırap çeken İsa Mesih'e benzetmesi ve hastayı tedavi etmeyi İsa Mesih'in acılarını dindirmeye çalışmak, hastayla yakından ilgilenmenin de haçtan indirilen ve yaralar içerisinde olan İsa Mesih'le ilgilenmek anlamına geldiğini kabul etmesidir.²³³

Luka İncili'ne göre, Hz. İsa çarmıha gerilmeden önce bir kadın yanına gelmiş, gözyaşlarıyla ayaklarını yıkamış, saçlarıyla silmiş ve güzel kokulu bir yağı vücuduna sürmüştür.²³⁴ Hristiyanlık'ta hastalara şifa vermek veya onların günahlarının bağışlanması için hastaları yağlama ya da son yağlama sakramenti yapılmaktadır. Bu sakrament ağır hastalara ve ölmek üzere olan insanlara uygulanır.²³⁵

2.7.3 Dua

Kitabı Mukaddes'in başta engelliler olmak üzere zor durumda olan insanlara yönelik tavsiyelerinden biri de dua etmeleridir. Örneğin Yeremya Kitabı'nda “Övgülerinizi duyurun! ‘Ya Rab, halkını, İsrail’den sağ kalanları kurtar’ deyin”²³⁶ ifadesiyle İsrailoğulları'ndan Tanrı'ya övgüde bulunmaları ve dua etmeleri istenmektedir. Sonrasında kör, topal ve hamile kadınların da bulunduğu

²²⁹ Yu.9:1-12.

²³⁰ Taşpınar, “Yahudilik ve Hristiyanlıkta Tıp”, 40.

²³¹ Kol.4:14.

²³² Taşpınar, “Yahudilik ve Hristiyanlıkta Tıp”, 40.

²³³ Taşpınar, “Yahudilik ve Hristiyanlıkta Tıp”, 40-41.

²³⁴ Luk.7:36-50.

²³⁵ Rifai Erten, “Hristiyanlık'ta, İslamiyet'te Şifa ve Bu Dinlere İnananların Sağlık Konusuna Bakışları”, *Kalemname* 5/10 (23 Aralık 2020), 401.

²³⁶ Yer.31:7.

İsrailoğulları'nın dünyanın dört bir tarafından büyük bir topluluk halinde geri getirileceği bildirilmektedir.²³⁷

1. Krallar Kitabı'nda anlatılan bir hikâyeye göre Kral Yaravam Yahuda'dan Beytel'e gelen bir peygamberi eliyle işaret ederek yakalamaları için adamlarına emir verir. Kral'ın uzattığı eli felç olur. Bunun üzerine Kral, peygamberden elinin iyileşmesi için dua etmesini ister. Peygamber dua edince Kral'ın eli iyileşip eski halini alır.²³⁸

Hasta ve engelliler için duanın önemine dair son olarak Markos İncili'nde anlatılan cinli bir çocuğun Hz. İsa tarafından iyileştirilmesi örnek olarak verilebilir: Çocuğu önce Hz. İsa'nın öğrencileri, iyileştirmeye çalışır. Fakat başarılı olamazlar. Bunun üzerine Hz. İsa, çocuğu yanına getirttikten sonra çocuğun içindeki kötü ruha seslenerek çıkmasını ve bir daha girmemesini ister. Ruh çılgılık atarak çocuğu terk eder. Hz. İsa, hareketsiz kalan çocuğun elinden tutarak kaldırır. Öğrencileri Hz. İsa'ya kendilerinin kötü ruhu neden kovamadıklarını sorduğunda *“Bu tür ruhlar ancak duayla kovulabilir”*²³⁹ şeklinde cevap verir.²⁴⁰

2.8 Hayvanlarda Engellilik

Çalışma insanların engelliliğini kapsamasına rağmen hayvanların engelliliğine de kısaca değinmek faydalı olur. Kitabı Mukaddes'te engelli insanlarla ilgili çok sayıda metin olduğu gibi, özürlü ya da kusurlu hayvanlarla ilgili metinler de bulunmaktadır. Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nda geçen şu iki pasaj örnek olarak verilebilir:

*“Bir hayvanın özürü varsa, topal ya da körse, herhangi bir ciddi sakatlığı varsa, onu Tanrınız Rabb'e kurban etmeyin.”*²⁴¹

*“Tanrınız Rabb'e herhangi bir özürü, kusuru olan sığır ya da koyun kurban etmeyeceksiniz. Tanrınız Rab bundan tiksindir.”*²⁴²

Bu pasajlarda özürlü, kusurlu hayvanların kurban edilemeyeceği bildirilmektedir. Levililer Kitabı'nda ise Tanrı'ya sunulacak kurbanın nitelikleri daha detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Gönülden verilen bir sununun ya da dilek adağını yerine getirmek için sunulan esenlik kurbanının kusursuz olması, hiçbir eksiğinin bulunmaması, kör, sakat, yaralı, yarası irinli, kabuklu ya da uyuz bir

²³⁷ Yer.31:7-8.

²³⁸ 1Kr.13:1-10.

²³⁹ Mar.9:29.

²⁴⁰ Mar.9:14-29.

²⁴¹ Yas.15:21.

²⁴² Yas.17:1.

hayvan olmaması emredilmektedir.²⁴³ Ayrıca yumurtaları vurulmuş, ezilmiş, burulmuş ya da kesilmiş bir hayvanın da sunulmaması gerektiği ifade edilmiştir.²⁴⁴

Çıkış Kitabı'nda mala ilişkin yasalar anlatılırken komşuya koruması için bir hayvan emanet edildiğinde hayvanın ölümü, sakatlanması ya da kimse görmeden çalınması durumunda komşunun adamın malına el uzatmadığına ilişkin Rab'bin huzurunda yemin etmesi gerektiği ifade edilmektedir.²⁴⁵ Bu durumda komşunun bir şey ödemeyeceği belirtilmektedir. Fakat bir kişi komşusundan bir hayvanı ödünç olarak aldığıında, sahibi yokken hayvan ölür ya da sakatlanırsa karşılığını ödemesi emredilmektedir.²⁴⁶

---

²⁴³ Lev.22:21-22.

²⁴⁴ Lev.22:24.

²⁴⁵ Çık.22:10-11.

²⁴⁶ Çık.22:14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ESKİ AHİD'DE ENGELLİLER

Eski Ahid incelendiğinde ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma, süregelen hastalıklar gibi fiziksel; hem de delilik gibi zihinsel engellilik türleri ile ilgili gerçek ya da mecaz anlamlarda kullanılmış çok sayıda pasajın olduğu görülmektedir. Örneğin körlüğe otuz yedi, sağırlığa dokuz, topallığa ise on üç yerde atıfta bulunmaktadır.²⁴⁷

3.1 Ortopedik Engelliler

Eski Ahid'de ortopedik engelliliğe ilk olarak Yaratılış Kitabı'nın 32. babında atıf yapılmaktadır. Burada Hz. Yakup'un bedensel engelli hale gelişini anlatılmaktadır. Hikâyeye göre Hz. Yakup, kardeşi Esav'la görüşmek için bir gece yola çıkar. Ailesini Yabbuk Irmağı (Ürdün Nehri'ni doğudan besleyen kollardan biri)'nden geçirdikten sonra bir adamla karşılaşır ve adam Hz. Yakup'la sabaha kadar güreşir. Yenemeyeceğini anlayınca da onun uyluk kemiğinin başına çarpıp uyluk kemiğinin çıkmasına neden olur. Hz. Yakup'un beni kutsamadıkça seni bırakmam demesi üzerine adam Yakup'a bundan sonra sana İsrail denecek der ve onu kutsar. Hikâyenin sonunda oradan ayrılırken Hz. Yakup'un uyluğundan dolayı aksadığı ve İsrailoğulları'nın bu nedenle uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemedikleri ifade edilir.²⁴⁸

Yahudi geleneğine göre, Hz. Yakup'un güreştiği kişi kardeşi Esav'ın koruyucu meleği ve kötünün vücuda gelmiş hali olan Samael yani Şeytan'dır. Hz. Yakup'un giriştiği bu mücadele, hem onun hem de soyundan geleceklerin, tarih boyunca kötülüğe karşı mücadelesini simgelemektedir.²⁴⁹

Hz. Yakup'un engelli hale gelişini ilk oğulluk kutsaması²⁵⁰ ile bağlantılı olarak yorumlanmaktadır. Hz. Yakup, babası Hz. İshak'ın gözlerinin görmez hale gelmesinden faydalananarak onu kandırması ve bunun sonucunda kardeşi Esav'ın ilk oğulluk hakkını almasından dolayı Tanrı tarafından engelli hale getirilerek cezalandırılmıştır.²⁵¹

²⁴⁷ Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 172.

²⁴⁸ Yar.32:22-32.

²⁴⁹ *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora Ve Aftara (Bereşit)*, çev. Moşe Farsi (Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2010), 1/253.

²⁵⁰ Yar.27:1-29.

²⁵¹ Turan, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik", 178-179.

Levililer Kitabı'nda kohenlerle ilgili kurallar verilirken topal, yüzü arızalı, organlarından biri aşırı büyümüş, kolu veya ayağı kırık, kambur, cüce ve hadımlık gibi bedensel engelli din adamlarının sunu sunmak üzere sunağa ve perdeye yaklaşımlarının yasaklandığı hususu, din görevlileri bağlamında engellilik konusunda anlatılmıştı.

Eski Ahid'de bedensel engelliler kapsamında felç olmaya 1. Samuel ve 1. Krallar kitaplarında olmak üzere iki defa atıf yapılmaktadır. 1. Samuel Kitabı'ndaki anlatıya göre Maon Çölü'nde Naval adında varlıklı bir adam vardı. Hz. Davut Naval'ın, koyunlarını kırktığını duyunca uşaklarını gönderir. Hz. Davut Naval'dan, çobanlarının korunmasına ve hayvanlarından hiçbir kayıp olmamasına bedel olarak elinden geleni adamlarına vermesini ister. Fakat Naval hiçbir şey vermez. Bunun üzerine Hz. Davut adamlarıyla Naval'ın üzerine gider. Naval'ın karısı Avigayil durumdan haberdar olunca yüklü miktarda erzağı eşeklere yükleyip uşaklarıyla birlikte yola koyulur. Yolda Hz. Davut'a rastlar. Hz. Davut'a hediyeleri takdim eder ve kocasını affetmesini ister. Hz. Davut Avigayil'in isteğini geri çevirmez ve Naval'ı affeder. Avigayil Naval'ın yanına döner ve olanları anlatınca Naval'ın kalbi sıkışır ve felç olur. Yaklaşık on gün sonra da ölür.²⁵²

1. Krallar Kitabı'nda Kral Yarovam'ın elinin felç olması anlatılır. Anlatıya göre Yarovam halkının tapınması için iki altın buzağı yaptırıp Beytel ve Dan kentlerine yerleştirir ve buralara tapınaklar yaptırır. Birgün bir peygamber Rabb'in emriyle Yahuda'dan Beytel'e gelir. Sunağa karşı, Hz. Davut'un soyundan Yoşiya adında bir çocuğun doğacağını, tapındaki kohenleri sunağın üstünde kurban edeceğini ve buna bir belirti olarak da sunağın parçalanacağını, üstündeki küllerin çevreye yayılacağını söyler. O sırada buhur yakmak için sunağın yanında duran Yarovam, peygamberin sunağa karşı söylediklerini duyunca, elini ona doğru uzatarak "yakalayın onu" diye emir verir. Yarovam'ın uzattığı eli felç olur. Daha sonra sunak parçalanır ve üstündeki küller etrafa dağılır. Yarovam peygamberden elinin iyileşmesi için dua etmesini ister. Peygamber, Yarovam için dua eder ve eli iyileşip eski haline döner.²⁵³

---

²⁵² 1Sa.25:1-38.

²⁵³ 1Kr.13:1-10.

Eski Ahid’de topallığa on üç defa²⁵⁴ atıfta bulunmaktadır.²⁵⁵ İlk olarak 2. Samuel Kitabı’nın 4. babında Saul oğlu Yonatan’ın oğlu Mefiboşet’in iki ayağının da total olduğu belirtilmektedir. Burada anlatılana göre Mefiboşet beş yaşındayken Saul ve Yonatan’ın ölüm haberi Yizreel’den ulaştığında dadısı onu alıp kaçmaya çalışırken Mefiboşet düşer ve sakatlanır.²⁵⁶ Mefiboşet’in iki ayağının sakat olması aynı kitabın 9. babında da geçmektedir. Burada Hz. Davut’un, babası Yonatan’ın hatırı için Mefiboşet’e iyilik yaptığı, dedesi Saul’un bütün toprağını ona verdiği ve sofrasında her zaman yer verdiği anlatılmaktadır.²⁵⁷

Topallığa bir diğer atıf Hz. Davut’un İsrail kralı oluşunun anlatıldığı 2. Samuel Kitabı’nın 5. babında yapılmaktadır. Hikâyeye göre Hz. Davut otuz yaşındayken Hevron’da kral olduktan sonra Kudüs’de yaşayan Yevuslular’a saldırmak için yola çıkar. Yevuslular Hz. Davut’a, Kudüs’e giremeyeceğini, körlerle topalların bile onu püskürtebileceğini söylediler. Hz. Davut adamlarına *“Yevuslular’ı kim yenilgiye uğratırsa Davut’un nefret ettiği şu topallarla körlerle su kanalından ulaşmalı!”*²⁵⁸ der. Hz. Davut kentin su sisteminde zayıf bir nokta keşfeder ve adamlarına toprağın altındaki su yolundan aşağı inmelerini emreder. Plan başarılı olur ve Hz. Davut, Siyon Kalesi’ni ele geçirir ve kaleye Davut Kenti adı verilir.²⁵⁹ Pasajın devamında da *“Körlerle topallar saraya giremeyecek denmesinin nedeni işte budur”*²⁶⁰ ifadesi yer alır.²⁶¹ Buradaki saraydan kastın Kudüs Tapınağı olduğu ve körlerle topalların tapınağa girmelerinin yasak oluşuna işaret ettiği ifade edilmektedir.²⁶² Burada körlerin ve topalların tapınağa girmelerine izin verilmemesinin sebebi anlatılmamakla birlikte, muhtemelen engelli olan din adamlarının sahip oldukları engellerin kusurluluk ve kirlilik sebebi kabul edilmesinden dolayı sunağa yaklaşmalarının yasaklanması gibi²⁶³ körlerle topallar tapınağın dışında tutulmuşlardır.²⁶⁴ Bu pasaj, Yevuslular’ın kentlerinin ele

²⁵⁴ Lev.21:18; Yas.15:21; 2Sa.4:4; 2Sa.5:6; 2Sa.5:8; 2Sa.19:26; Eyü.29:15; Yşa.33:23; Yşa.35:6; Yer.31:8; Mal.1:8; Mal.1:13.

²⁵⁵ *Kutsal Kitap Dizini: (Geniş Kapsamlı)* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2004), 2076.

²⁵⁶ 2Sa.4:1-7.

²⁵⁷ 2Sa.9:1-13.

²⁵⁸ 2Sa.5:8.

²⁵⁹ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Eski Antlaşma Serisi)*, 2004, 1/374.

²⁶⁰ 2Sa.5:8.

²⁶¹ 2Sa.5:1-10.

²⁶² Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 182.

²⁶³ Lev.21:17-23.

²⁶⁴ Turan, *Hristiyan Geleneginde Engellilik*, 58.

geçirilemez oluşuna çok emin olmalarından dolayı Hz. Davut'u körlerin ve topalların bile geri püskürtebileceğini düşündükleri şeklinde de yorumlanmıştır.²⁶⁵

Yeremya Kitabı'na göre Tanrı tarafından aralarında kör, topal ve gebe kadınların da bulunduğu İsrail halkının dünyanın dört bir tarafından yurtlarına geri döndürüleceği söylenmektedir.²⁶⁶

3.2 Görme Engelliler

Eski Ahid'de körlüğe ilk olarak Sodom ve Gomora'nın yıkılışının anlatıldığı Yaratılış Kitabı'nın 19. babında atıf yapılmıştır. Hikâyeye göre Tanrı Sodom ve Gomora'yı yok etmek için iki melek gönderir. Hz. Lut Sodom şehrinin kapısında otururken bu iki meleği görür ve onları evine davet eder. Hz. Lut'un evine iki adamın geldiğini duyan kentin erkekleri Hz. Lut'un kapısına dayanıp gelen o iki kişiyi kendilerine vermesini isterler. Hz. Lut dışarı çıkar ve onlardan misafirlerine dokunmamalarını ister. Fakat onlar Hz. Lut'u dinlemeyip kapıyı kırarak içeriye girmeye çalışırlar. Melekler Hz. Lut'u içeriye çekip kapıyı kapatır ve kapıya dayananların hepsini kör ederler. Melekler Hz. Lut'tan ailesini alıp kenti terketmesini ister. Sabah olunca Tanrı tarafından Sodom ve Gomora'ya gökten ateşli kükürt yağdırılarak yok edilir.²⁶⁷

Çıkış Kitabı'nda şiddete karşı yasalar anlatılırken iki kişi kavga ederken hamile bir kadına çarpıp erken doğum yapmasına neden olur ama başka bir zarar vermezlerse para cezasına çarptırılacağı belirtilir. Fakat başka bir zarar verirlerse cana karşılık can, göze karşılık göz, dişe karşılık diş gibi nasıl bir zarar verdilerse aynı şekilde kısas uygulanacağı ifade edilmektedir. Yine bir kişi kölesinin gözüne vurarak kör ederse ya da dişini kırarsa karşılık olarak onu özgür bırakması emredilmektedir.²⁶⁸

Adalet ve kutsallık yasaları başlığını taşıyan Levililer Kitabı'nın 19. babında *"Sağıra lanet etmeyecek, körün önüne engel koymayacaksın"* ²⁶⁹ denilerek insanların engellilere karşı sorumlulukları hatırlatılmaktadır. Sağır bir kişi, kendisine edilen laneti ya da söylenen kötü sözü duymamasına rağmen Tora bunu yasaklamaktadır. Bu yasağın temelinde, insanı ağızından çıkanları kontrol etme ve kelimeleri seçerek kullanmaya yöneltme ile bunu, söylediklerinden etkilenmeyecek

²⁶⁵ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Eski Antlaşma Serisi)*, 2004, 1/374.

²⁶⁶ Yer.31:8.

²⁶⁷ Yar.19:1-29.

²⁶⁸ Çık.21:22-27.

²⁶⁹ Lev.19:14.

olan bir sağıra söyleyen kişinin diğer insanlara da kolayca bunu söyleyebileceği düşüncesi olduğu ifade edilmektedir.²⁷⁰

“...Körün önüne engel koymayacaksın” pasajının gerçek anlamından hareketle, kör bir kişinin önüne engel koyma yasağı şeklinde görmenin mümkün olduğu, ama burada asıl kastedilenin bilinçsiz bir kişiyi yanlış yönlendirmenin yasak olduğu ifade edilmektedir.²⁷¹

Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nın 27. babında anlatılan hikâyeye göre Hz. Musa İsrailoğulları'na, Şeria Irmağı'ndan geçince Levililer'in Eval Dağı'nda Tanrı'ya itaatsizlik edenlere beddua edeceği ve tüm halkın da âmin diyeceğini bildirmektedir. Levililer'in beddua edeceği günahlar tek tek sıralanmaktadır. Bu günahlar arasında körleri kandırarak yoldan saptırmak da yer almaktadır.²⁷² Yine aynı kitabın 28. babında İsrailoğulları eğer Tanrı'ya itaat etmezlerse üzerlerine birçok lanetlerin geleceği bildirilmektedir. Bu lanetler arasında körlük de bulunmaktadır.²⁷³

1. Samuel Kitabı'nda ismi verilmeyen bir peygamberle kohen Eli arasındaki bir konuşma anlatılır. Peygamber, kohen Eli'ye Tanrı'nın Eli ve soyu hakkında söylediklerini iletir. Buna göre Eli'nin oğullarının kurban ve sunularla ilgili kurallara uymayarak haklarından fazlasını almaları ve Eli'nin bunu engellememesi nedeniyle Tanrı'nın Eli'yi ve soyunu cezalandıracağı bildirilmektedir. Ayrıca Tanrı'nın Eli'nin soyundan hiç kimseyi yaşlanacak kadar yaşatmayacağı, sunağından bütün soyunu yok edeceği, bir kişiyi koruyacağı, ağlamaktan gözünün kör olacağı ve yüreğinin yanacağı ifade edilmektedir.²⁷⁴ Peygamberin verdiği haberler gerçekleşir. Aynı kitabın 3. babında Eli'nin gözlerinin zayıfladığı ve güçlkle görebildiği bildirilmektedir.²⁷⁵ 4. babda İsraililerin Filistiler'le yaptıkları savaştan bahsedilmektedir. Eli'nin o zaman doksan sekiz yaşında olduğu, gözlerinin iyice zayıfladığı ve göremediği belirtilmektedir. Savaştan kaçan bir İsraili asker Eli'ye İsraililerin büyük bir yenilgiye uğradığını, Eli'nin iki oğlunun öldüğünü ve Tanrı'nın sandığının Filistiler tarafından ele geçirildiğini bildirir. Tanrı'nın Sandığının ele geçirildiğini duyunca Eli, sandalyeden düşer ve boynu

²⁷⁰ Tora ve Aftara (Vayikra), 3/397.

²⁷¹ Tora ve Aftara (Vayikra), 3/396.

²⁷² Yas.27:11-20.

²⁷³ Yas.28:28-29.

²⁷⁴ 1Sa.2:27-33.

²⁷⁵ 1Sa.3:1-2.

kırılıp ölür.²⁷⁶ Eli gibi yaşlılığa bağlı olarak görme engelli hale gelen kişilerden biri de peygamber Ahiya'dır.²⁷⁷

2. Krallar Kitabı'nda Peygamber Elişa ile Aram ordusu arasında geçen bir olay anlatılır. Hikâyeye göre Aramlılar'la İsraililer savaş halindedir. Elişa İsrail Kralı'na Aram ordusunun yerini haber verir ve oradan geçmemesini ister. Haberi alan Kral önlem alır. Bu duruma çok kızan Aram Kralı görevlilerine kimin İsrail Kralı'ndan yana olduğunu sorar. Görevlilerden biri İsrail Kralı'ndan yana olmadıklarını, fakat Peygamber Elişa'nın Aram Kralı'nın konuştuğu her şeyi İsrail Kralı'na ilettiğini söyler. Aram Kralı Elişa'yı yakalatmak için büyük bir kuvvet gönderir. Elişa Aramlıların kendisine doğru geldiğini görünce Tanrı'dan onların gözlerini kör etmesini ister. Tanrı Elişa'nın duasını kabul eder ve askerlerin gözlerini kör eder. Elişa askerlere yanlış yolda olduklarını ve onları aradıkları adama götüreceğini söyler. Elişa askerleri Samiriye'ye götürür. Sonra Tanrı'dan onların gözlerini açmasını ister. Askerler gözleri açılınca Samiriye'de olduklarını anlarlar. İsrail Kralı, Elişa'ya Aramlıları öldüreyim mi diye sorar. Elişa öldürmemesini ve karınlarını doyurduktan sonra serbest bırakmasını ister. Kral Elişa'nın dediği gibi askerlere güzel bir ziyafet verdikten sonra ülkelerine gönderir.²⁷⁸

146. Mezmur'da önderlere ve diğer insanlara değil Tanrı'ya güvenilmesi gerektiği ifade edilir. Çünkü insanlar bir gün ölüp toprak olurken Tanrı'nın sonsuza kadar güvenilir olduğu, ayrıca her şeyi yaratanın, körlerin gözünü açanın, iki büküm olanları doğrultanın Tanrı olduğu bildirilir.²⁷⁹

Eski Ahid'de ismi geçen engelli kişilerden biri de Yahudilerin atalarından Hz. İshak'tır. Yaratılış Kitabı'nda Hz. İshak'ın Hz. Yakup'u kutsaması anlatılmaktadır. Anlatıya göre Hz. İshak'ın gözleri ihtiyarlıktan görmez olur. Hz. İshak büyük oğlu Esav'dan kendisi için bir hayvan avlamasını ve etinden güzel bir yemek yapmasını ister. Yemeği yedikten sonra da onu kutsayacağını söyler. Konuşmalarını duyan Rebeka oğlu Hz. Yakup'a durumu anlatır. Annesinin ısrarı ve yardımıyla Hz. Yakup, Esav'ın kılığına bürünerek babası Hz. İshak'a kendisini

---

²⁷⁶ 1Sa.4:12-18.

²⁷⁷ 1Kr.14:4.

²⁷⁸ 2Kr.6:8-23.

²⁷⁹ Mez.146:1-8.

Esav olarak tanıtır. Hz. İshak, gözleri görmediği için Esav zannederek küçük oğlu Hz. Yakup'u kutsar.²⁸⁰

Hz. İshak'ın gözlerinin görmez oluşuyla ilgili üç sebep gösterilmektedir. Birincisi Hz. İshak'ın gözleri, Esav'ın eşlerinin putlarına sundukları tütsülerden çıkan dumandan zarar görmüştür. İkincisi Hz. İshak, Akeda (Hz. İshak'ın, babası Hz. İbrahim tarafından, Moriya Dağı'nda kurban edilmek üzere bağlanması) sırasında mizbeaha bağlıken, hizmet melekleri onun için ağlamışlar, gözyaşları Hz. İshak'ın gözlerine damlamış ve onları zayıflatmıştı. Son olarak da, Hz. Yakup'un ilk oğulluk hakkını alabilmesi için Tanrı Hz. İshak'ın gözlerinin zayıflaması gerektiğine karar vermişti.²⁸¹

3.3 İşitme Engelliler

Eski Ahid'de işitme engelliliğe sağır kelimesi kullanılarak dokuz yerde²⁸² atıf yapılmıştır.²⁸³ Bunlardan iki tanesi gerçek anlamda diğerleri mecaz anlamda kullanılmıştır. Sağırlığa altı defa olmak üzere en çok Yeşaya Kitabı'nda vurgu yapılmaktadır.

Sağırlığa ilk olarak Çıkış Kitabı'nın 4. babında atıf yapılmaktadır. Burada dilsizliğe de vurgu yapıldığı için bu pasaj dil ve konuşma engelliler bölümünde aktarılacaktır.

Levililer Kitabı'nda *"sağıra lanet etmeyecek, körün önüne engel koymayacaksın. Tanrın'dan korkacaksın"*²⁸⁴ ifadesiyle engellilere karşı insanların sorumluluğu ortaya konularak, engellilere iyi davranmanın Tanrı'dan korkmanın bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir.

3.4 Dil ve Konuşma Engelliler

Eski Ahid'de dil ve konuşma engelliliği kapsamında bir defa kekemeliğe, beş defa dilsizliğe, bir defa da dili peltek ve tutuk olmaya atıf yapılmaktadır.²⁸⁵ Bunlardan sadece Çıkış Kitabı'nın 4. babındaki dilsiz kelimesi ve yine aynı babda dili peltek ve tutuk ifadesi gerçek anlamda kullanılmıştır.

Çıkış Kitabı'nda Yahudiler tarafından en büyük peygamber kabul edilen Hz. Musa'nın da bir konuşma engelli olduğu anlatılır. Burada anlatılanlara göre Hz. Musa kayınbabasının sürüsünü otlatırken Tanrı Dağı'na, Horeb'e varır. Burada

²⁸⁰ Yar.27:1-29.

²⁸¹ Tora ve Aftara (Bereşit), 1/197.

²⁸² Çık.4: 11; Lev.19:14; Mez.38:13; Yşa.29: 18; Yşa35:5; Yşa.42: 18-19; Yşa.43:8; Yşa.59:1.

²⁸³ Kutsal Kitap Dizini, 1760.

²⁸⁴ Lev.19:14.

²⁸⁵ Kutsal Kitap Dizini, 509-513-1242.

Tanrı, Hz. Musa'yla konuşur ve ona bazı mucizeler verir. Sonra İsrail halkını Mısır'dan çıkarmak için onu Firavun'a göndermek ister. Hz. Musa Tanrı'ya iyi bir hatip olmadığını, dilinin peltek ve tutuk olduğunu söyleyince Tanrı, *"Kim ağız verdi insana?" dedi, "İnsanı sağır, dilsiz, görür ya da görmez yapan kim? Ben değil miyim"*²⁸⁶ şeklinde cevap verir.²⁸⁷ Böylece Tanrı insanın sahip olduğu bütün yetenekleri ve nimetleri verenin, ya da insanı engelli, kusurlu yaratanın da kendisinin olduğunu bildirir.

Hz. Musa'nın konuşmada yaşadığı bu sorun Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir.²⁸⁸ Bu nedenle bu konu hem Yahudi geleneği içerisinde hem de İslam âlimleri tarafından tartışılmıştır. Yahudi geleneği içerisinde Hz. Musa'nın konuşma zorluğunu düzeltmesi için Tanrı'ya dua etmemesi, iyi bir hatip göndermeyerek, Tanrı'nın Mısır'da Firavun karşısında gerçekleşen mucizeyi vurgulamak istemesi ve Hz. Musa'nın normal konuşması sırasında zorluk çektiği fakat Tanrı'nın bir sözünü İsrailoğulları'na iletirken akıcı konuştuğu şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Bunun yanında Hz. Musa'nın Mısır'ı genç yaşta terketmesinden dolayı Mısır dilini akıcı bir şekilde konuşmayı unutması şeklinde de yorumlanmıştır.²⁸⁹

Hz. Musa'nın yaşadığı konuşma güçlüğü ile ilgili İslami kaynaklarda bebekken ağzına ateş koymasından veya yaşadığı bazı korku ve hüznlerden, dilini etkileyen bir travmadan da kaynaklanmış olabileceği ifade edilmiştir.²⁹⁰

3.5 Zihinsel Engelliler

Eski Ahid'de zihinsel engelliler kapsamında on altı yerde²⁹¹ deliliğe atıfta bulunmaktadır.²⁹² Örneğin Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nda eğer Tanrı'ya itaat etmezlerse İsrailoğulları'nın başına gelecek lanetler anlatılmaktadır. Tanrı'nın İsrailoğulları'na vereceği cezalar arasında delilik de yer almaktadır.²⁹³

1. Samuel Kitabı'nın 21. babında Hz. Davut'un Saul'den kaçıp Gat Kralı Akiş'e gittiği ve Akiş'ten çok korktuğu için de deli gibi davrandığı, kapıları

²⁸⁶ Çık.4:11.

²⁸⁷ Çık.4:1-15.

²⁸⁸ Tâhâ 20/24-37; eş-Şuarâ 26/10-15; el-Kasas 28/33-35; ez-Zuhruf 43/52-53.

²⁸⁹ Moşe Farsi (ed.), *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara (Şemot)* (Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2004), 2/30.

²⁹⁰ Ahmet Akbaş, "Hz. Musa'nın Dilindeki 'Ukde'nin Mahiyeti ve İlgili Tartışmaların Tahlili", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/2 (03 Kasım 2020), 173.

²⁹¹ Yas.28:28; 1Sa.21:12-14-15; 2Kr.9:11; Neh.4:1; Mez.34:1; Özd.26:18; Vai.1:17; Vai.2:2-12; Vai.7:25; Vaiz 9:3; Vai.9:18; Yer.29:26; Hoş.9:7.

²⁹² *Kutsal Kitap Dizini*, 489-490.

²⁹³ Yas.28:27-28.

tırmaladığı anlatılmaktadır. Hz. Davut'un o halini gören Kral Akiş'in de adamlarına "Delinin biri! Onu neden bana getirdiniz"²⁹⁴ dediği ifade edilmektedir.²⁹⁵

Kudüs'te krallık yapmış olan ve kendisini vaiz olarak nitelendiren kişinin sözleri olduğu kabul edilen Vaiz Kitabı'nın birinci babında bu kişi kendisini bilgiyi, bilgeliği, deliliği ve akılsızlığı anlamaya adanmış olduğunu söylemektedir.²⁹⁶ İkinci babda bilgenin, gittiği yeri gördüğünü fakat akılsızın karanlıkta yürüdüğünü, bu yüzden bilgeliğin akılsızlıktan üstün olduğunu ifade etmektedir.²⁹⁷ Yedinci babda kötülüğün akılsızlık, akılsızlığın delilik olduğunu anlamak için çaba gösterdiğini,²⁹⁸ dokuzuncu babda ise bilgeliğin silahtan iyi olduğunu fakat bir delinin her şeyi berbat edebileceğini ifade etmektedir.²⁹⁹

Hoşea Kitabı'nda İsraililerin Tanrı'ya itaatsizlik ettikleri, Hoşea peygambere aptal ve deli gibi hakaretlerde bulundukları, bunun üzerine Tanrı'nın da İsrail halkının işledikleri bu günahlardan dolayı onları cezalandıracağı bildirilmektedir.³⁰⁰

3.6 Süreğen (Kronik) Hastalıklar

Eski Ahid'de en fazla detaylı bilginin verildiği süreğen hastalık deri hastalıklarıdır. Levililer Kitabı'nın 13. babında deri hastalıklarının (tsaraat) teşhisiyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Bu babda derideki yaraların, çıbanların, ateş yanıklarının, başta ve çenedeki yaraların, saç dökülmüş erkeklerin başındaki ve alnındaki yaralarının hangilerinin deri hastalıkları kapsamında olup olmadığı anlatılmaktadır. Tanah'a göre kişi, deri hastalığı belirtilerini farketmediği zaman, önce kohene gitmesi ve teşhisini istemesi gerekmektedir.³⁰¹ Burada teşhisi gerçekleştiren kohenlerin dini görevleri yerine getiren din adamlığının yanında hekimlik özelliği olan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu kadar ciddi bir rahatsızlığı tespit edip onun için belirli bir tedavi prosedürü uygulamak ciddi bir tıp eğitimi gerektirmektedir.³⁰² Ayrıca vücudunda bu sıkıntıları olan kişilerden kimin necis, kimin temiz kabul edileceği, kimlerin kapalı bir yerde karantina altında

---

²⁹⁴ 1Sa.21:14.

²⁹⁵ 1Sa.21:1-15.

²⁹⁶ Vai.1:12-18.

²⁹⁷ Vai.2:12-14.

²⁹⁸ Vai.7:25.

²⁹⁹ Vai.9:18.

³⁰⁰ Hoş.9:1-9.

³⁰¹ Lev.13:1-3.

³⁰² Rifai Erten, "Yahudilik'te ve Yahudi Kültüründe Şifa Anlayışı", *Kalemname* 5/10 (23 Aralık 2020), 306.

tutulacağı, kimlerin de toplumdan tecrit edileceği detaylı bir şekilde açıklanmıştır.³⁰³ Tanah'ta deri hastalığına benzer bir tedavi süreci uyuz hastalığı için de geçerlidir.³⁰⁴ Aynı kurallar burada da uygulanır. Bu iki hastalığa yakalananların kirli sayılması ve bulaşıcı hastalığın yayılmasını engellemek için toplumdan uzak tutulması istenmektedir.³⁰⁵ Babın başında da bu hastalıklara yakalanan kişileri kirli ya da temiz kabul etme yetkisi Hz. Harun'a ve Hz. Harun'un kohen oğullarına verilmiştir.³⁰⁶ Babın sonunda ise kıyafetlerde ve eşyalarda küf olması durumunda ne yapılacağı, hangi durumlarda yakılıp, hangi durumlarda yıkanacağı anlatılmaktadır.³⁰⁷

Bir sonraki babda ise, deri hastalıklarına yakalanan kişilerin iyileştikten sonra yapılması gereken temizlik uygulamaları ve dini ritüeller anlatılmaktadır.³⁰⁸ Bulaşıcı bir hastalık olan cüzzama yakalanan kişilerin günümüzde uygulanan karantinaya benzer şekilde kapalı yerde tutulması, diğer insanlarla olan temasının sınırlandırılması veya tamamen toplumdan tecrit edilmesi, elbiselerinin yakılması ve iyileştikten sonraki temizlik uygulamaları Eski Ahid'deki insan sağlığı ile ilgili çok önemli tedbirler olarak görülmektedir.³⁰⁹

3.7 Mecaz Anlamda Engelliler

Çalışmanın ana konusu Kitabı Mukaddes'teki gerçek anlamda kullanılan engelliler olmasına rağmen mecaz anlamdaki kullanımlara da kısaca değinilecektir. Eski Ahid incelendiğinde körlük, sağırlık ve dilsizlik gibi engelliliklere bazen benzetme yapmak, bazen İsrailoğulları'na uyarıda bulunmak, bazen de hakaret amacıyla mecazî anlamda yer verildiği görülmektedir. Aşağıdaki pasajlar buna örnek olarak verilebilir:

*“Ben, Rab, seni doğrulukla çağırdım, elinden tutacak, seni koruyacağım. Seni halka antlaşma, uluslara ışık yapacağım. Öyle ki, kör gözleri açasın, zindandaki tutsakları, mahpushane karanlığında yaşayanları özgür kılasın.”*³¹⁰

“Ey sağırlar, işitin, ey körler, bakın da görün! Kulum kadar kör olan var mı? Gönderdiğim ulak kadar sağır olan var mı? Benimle barışık olan kadar,

³⁰³ Lev.13:1-46.

³⁰⁴ Lev.13:29-37.

³⁰⁵ Erten, “Yahudilik'te ve Yahudi Kültüründe Şifa Anlayışı”, 306-307.

³⁰⁶ Lev.13:2.

³⁰⁷ Lev.13:47-59.

³⁰⁸ Lev.14:1-32.

³⁰⁹ Aydın, “Yahudilik'te İnsan Sağlığı”, 15.

³¹⁰ Yşa.42:6-8.

Rabb'in kulu kadar kör olan kim var? Pek çok şey gördünüz, ama aldırmıyorsunuz, kulaklarınız açık, ama işitmiyorsunuz."³¹¹

İşledikleri günahlardan dolayı Kudüs halkının Tanrı tarafından cezalandırılacağı anlatıldığı Yeremya Kitabı'nda şu ifadeler yer almaktadır: *"Yakup soyuna bildirin, Yahuda halkına duyurun: Ey gözleri olan ama görmeyen, kulakları olan ama işitmeyen, sağduyudan yoksun akılsız halk, şunu dinle..."*³¹²

Tanrı'ya itaat etmeyen ve Hezekiel peygamberin uyarılarını dinlemeyen İsrailoğulları'nın sürgüne gönderileceğinin simgelerle anlatıldığı Hezekiel Kitabı'nın 12. babında *"Rab bana şöyle seslendi: 'İnsanoğlu, asi bir halkın arasında yaşıyorsun. Gözleri varken görmüyor, kulakları varken işitmiyorlar. Çünkü bu halk asidir'"*³¹³ denilmektedir.

Bu pasajlarda körlüğün gerçekleri görememe; sağırlığın peygamberleri dinlememe, ilahi hakikatlere kulak tıkama anlamında kullanıldığı görülmektedir.

*"Bizim Tanrımız göklerde, ne isterse yapar. Oysa onların putları altın ve gümüşten yapılmış, insan elinin eseridir. Ağızları var, konuşmazlar, gözleri var, görmezler, kulakları var, duymazlar, burunları var, koku almazlar, elleri var, hissetmezler, ayakları var, yürümezler, boğazlarından ses çıkmaz. Onları yapan, onlara güvenen herkes onlar gibi olacak!"*³¹⁴

Bu pasajda putlarla onları yapanlar ve onlara inananlar arasında benzetme yapılmıştır. Nasıl putlar, gözleri olduğu halde göremiyor, kulakları olduğu halde duyamıyor, ağızları olduğu halde konuşamıyorlarsa putlara tapanların da hakikati göremedikleri, doğruları duymadıkları ya da duymak istemedikleri, hakikati söyleyemedikleri ifade edilmiştir.

*"O gün sağırklar kitabın sözlerini işitecek, körler koyu karanlıkta görecek. Düşkünlerin Rab'de buldukları sevinç artacak, yoksullar İsrail'in Kutsalı sayesinde coşacak."*³¹⁵

*"O zaman körlerin gözleri, sağırkların kulakları açılacak; topallar geyik gibi sıçrayacak, sevinçle haykıracak dilsizlerin dili. Çünkü çölde sular fışkıracak, ırmaklar akacak bozkırda."*³¹⁶

---

³¹¹ Yşa.42:18-20.

³¹² Yer.5:20-21.

³¹³ Hez.12:1-2.

³¹⁴ Mez.115:3-8.

³¹⁵ Yşa.29:17-21.

³¹⁶ Yşa.35:5-6.

Bu iki pasajda tüm İsrailoğulları'nın kurtarıldığında ve Tanrı'nın egemenliğinin gerçekleştiğinde körlerin gözlerinin, sağırların kulaklarının, dilsizlerin de dilinin açılacağı ve topalların geyik gibi sıçrayacağı müjdelenmektedir.³¹⁷

Yeşaya Kitabı'nın 59. babının başında Tanrı'nın elinin kurtaramayacak kadar kısa, kulağının duyamayacak kadar sağır olmadığı ifade edildikten sonra İsrailoğulları'nın doğru yoldan uzaklaştıkları ve işledikleri günahları itiraf ettikleri anlatılmaktadır. Kendilerini doğru yola iletecek bir kurtarıcı gelmediği için de körlerin duvarı el yordamıyla aradığı gibi yolumuzu bulmaya çalışıyoruz dediği ifade edilmektedir.³¹⁸

Mezmurlar Kitabı'nda yer alan bir pasajda da sağırlık ve dilsizliğe benzetme bağlamında atıf yapılmaktadır. Burada Hz. Davut'un, düşmanlarının ona zarar vermek için tuzaklar kurduğunu, hileler düşündüğünü duymasına rağmen *“Ama ben bir sağır gibi duymuyorum, bir dilsiz gibi ağzımı açmıyorum; duymaz, ağzında cevap bulunmaz bir adama döndüm”*³¹⁹ dediği ifade edilir.³²⁰

Tanah incelendiğinde körlüğün ve sağırlığın bazen benzetme bağlamının yanında hakaret anlamı da içerdiği görülmektedir. Yeşaya Kitabı'ndaki şu pasaj misal olarak verilebilir:

*“Ey sağırlar, işitin, ey körler, bakın da görün! Kulum kadar kör olan var mı? Gönderdiğim ulak kadar sağır olan var mı? Benimle barışık olan kadar, Rabb'in kulu kadar kör olan kim var? Pek çok şey gördünüz, ama aldırmiyorsunuz, kulaklarınız açık, ama işitmiyorsunuz.”*³²¹

Yine Yeşaya Kitabı'nda İsrail'in önderleri için *“İsrail'in bekçileri ködür, hepsi bilgisizdir. Havlayamayan dilsiz köpekler gibidirler”*³²² denmektedir. Böylece düşmanlarını fark edemeyecek kadar cahil oldukları vurgulanmaktadır. Ayrıca havlayamayan ve insanları uyarmayan köpeklere benzetilmektedir.³²³

Hem Mısır'dan Çıkış Kitabı'nda hem de Yasa'nın Tekrarı Kitabı'nda rüşvet yasaklanmaktadır. Gerekçe olarak da rüşvetin insanın hatta bilge kişinin bile

³¹⁷ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 184.

³¹⁸ Ysa.59:9-10.

³¹⁹ Mez.38:13-14.

³²⁰ Mez.38:12-16.

³²¹ Ysa.42:18-20.

³²² Ysa.56:10.

³²³ William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Eski Antlaşma Serisi)* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2005), 2/516.

gözünü kör ettiği, doğruyu göremediği için de rüşvet alan kişinin haklıyı haksız olarak göreceği ortaya konulmaktadır.³²⁴

Süleyman'ın Özdeyişleri Kitabı'nda da benzetme bağlamında engelliliğe mecaz anlamda atıflar bulunmaktadır. Sıkıntılı günde haine güvenmek çürük dişe ya da sakat ayağa güvenmeye,³²⁵ akılsızın ağzındaki özdeyiş ise kötürümün sarkan bacaklarına benzetilmiştir.³²⁶

Eski Ahid'de bazen körlüğe Tanrı'nın azabına uğrayan insanların çaresizliğini ifade etmek için yolunu, yönünü bulamama anlamında atıfta bulunulmuştur. Örneğin “*Rab diyor ki, “İnsanları öyle bir felakete uğratacağım ki, körler gibi, nereye gittiklerini göremeyecekler.”*”³²⁷ Ağıtlar Kitabı'nda ise, “*Sokaklarda körler gibi dolaşıyorlar, kanla kirlendikleri için kimse giysilerine dokunamıyor*”³²⁸ denilmektedir.

Günümüz engellilik araştırmacıları, bu metinlerin meydana getirdiği olumsuz çağrışımları eleştirmektedirler. Örneğin edebi bir kinaye ya da teolojik bir mesaj vermek için engelli bedeni kullanmak suretiyle metaforun gerçek bedeni çiğnediği ifade edilmektedir.³²⁹

3.8 Deuterokanoniklerde Engelliler

Katolik ve Ortodoks mezhepleri Deuterokanonik olarak kabul edilenleri ekleyerek Eski Ahid'i kırk altı kitaba çıkarır. Protestanlar Deuterokanonik kitapları reddederek Eski Ahid'i otuz dokuz kitap olarak kabul etmiştir.³³⁰ Yahudiler de bu kitapları apokrif sayarak kabul etmezler.³³¹

Bu bölümde, Hristiyan Katolik ve Ortodoks inancına göre Eski Ahid'e eklenen Deuterokanonik kitaplarda yer alan engellilerle ilgili bölümlere de kısaca değinilecektir. Deuterokanonik kitaplar incelediğinde bedensel engelliler kapsamında iki büküm olmaya, aksaklığa, felçliliğe, kötürümlüğe ve sakatlığa atıf yapıldığı görülmektedir. Mesela 3. Makkabiler Kitabı'nın 4. babında Kral Ptolemy Filopator zamanında Yahudilerin İskenderiye'ye sürgün edilişi anlatılmaktadır. Sürgün edilenlerin arasında yaşlıların ve iki büküm olmuş, ağır aksak yürüyen

³²⁴ Çık.23:8; Yas.16:19.

³²⁵ Öz.25:19.

³²⁶ Öz.26:7.

³²⁷ Sef.1:17.

³²⁸ Ağ.4:14.

³²⁹ Turan, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik”, 185.

³³⁰ Eroğlu, “Hristiyanlık”, 2017, 154.

³³¹ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 119.

bedensel engellilerin de bulunduğu ifade edilmektedir.³³² 1. Makkabiler Kitabı'nda ise başkohen Alkimos'un tapınağın iç avlusundaki duvarın yıkılmasını buyurduğu anlatılmaktadır. Peygamberlerin yaptığını bozmak istediği için, duvarı yıkmaya başladığında felç geçirdiği, konuşma yeteneğini yitirdiği ve bir süre sonra büyük acı çekerek öldüğü bildirilmektedir.³³³

Ezra'nın Vahyi olarak da bilinen Ezra Kitabı'nda Tanrı Ezra'dan dullara, yetim ve öksüzlere, fakirlere sahip çıkmasını, onlara yardımda bulunmasını ve onları korumasını istemektedir. Ayrıca kötürümlerle alay etmemesini, sakat ve güçten düşmüşleri gözetmesini emretmektedir.³³⁴

Deuterokanonik kitaplardaki engellilerle ilgili en önemli anlatılardan biri Tobit'in kör oluşunun anlatıldığı hikâyedir. Hikâye kısaca şöyledir: Dindar bir Yahudi olan Tobit gençlik döneminde Asur ülkesinden Ninova'ya sürgün edilir. Kral Şalmaneser ve oğlu Sanherib zamanında ailesiyle birlikte burada yaşar. Şalmaneser ölünce yerine oğlu Sanherib geçer. Sanherib yaptığı zulümler neticesinde Tanrı'nın bir cezası olarak Yahudiye'den çekilmek zorunda kalır. Bu duruma çok öfkelenen Sanherib çok sayıda İsraili'yi öldürür. Tobit cesetleri gizlice gömer. Cesetleri bulamayan Sanherib'e bir Ninovalı cesetleri Tobit'in gömdüğünü haber verir. Tobit öldürülme korkusuyla Ninova'dan kaçır. Kısa bir süre sonra iki oğlu tarafından öldürülen Kral Sanherib'in yerine oğlu Esarhaddon geçer. Esarhaddon Tobit'in yeğeni Akikar'ı hazine nazırı olarak görevlendirir. Akikar'ın aracılığıyla Tobit Ninova'ya geri döner.³³⁵ Ailesine kavuşan Tobit onlarla bir süre vakit geçirdikten sonra avluya çıkar. Hava sıcak olduğu için avluda uyur ve yüzünü de örtmez. Tobit yatarken üzerinde uçan serçelerden sıcak birikintiler gözlerinin içine düşer. Gözlerinde beyaz benekler oluşur. Hekimler birçok merhem denemelerine rağmen fayda etmez ve Tobit tamamen kör olur.³³⁶

Bir gün Tobit eşiyle yaşadığı bir tartışmadan sonra ağlayarak dua eder. Aynı gün Medya'da yaşayan Raguel'in kızı Sara, babasının hizmetçilerinden biri tarafından yedi kez evlendiği ve evlendiği kişilerin öldüğü gerekçesiyle aşağılanır. Sara buna çok üzülür ve Tanrı'ya kendisine atılan bu iftiralar karşısında yardım

³³² Deuterokanonik (Apokrif) Kitaplar (Erişim 24 Şubat 2022), 3Ma.4:4-5.

³³³ 1Ma.9:54-57.

³³⁴ Ezr.2:20-21.

³³⁵ Tob.1:1-22.

³³⁶ Tob.2:1-10.

etmesi için dua eder. Tanrı hem Tobit'in hem de Sara'nın duasını kabul eder ve onlara yardım etmesi için Rafael adındaki meleği gönderir.³³⁷

Tobit dua ettikten sonra Medya'da Gabri'nin oğlu Gabael'e bıraktığı gümüşleri hatırlar. Oğlu Tobyas'a durumu anlatır. Tobit, ücreti karşılığında onunla yolculuk yapacak güvenilir bir adam bulmasını ister. Tobyas yolu bilen bir adam bulmak için dışarı çıktığında karşısında Rafael adındaki melek insan şeklinde karşısına çıkar. Aralarında geçen konuşmalardan sonra babasının da onayıyla melek Rafael'le yola çıkarlar.³³⁸ Bir süre sonra Dicle Irmağı'nın kenarında kamp kurarlar. Tobyas nehirde büyük bir balık yakalar. Melek şifa özelliği olduğu için balığın safra kesesini, yüreğini ve karaciğerini ayırmasını ister. Balığın yüreği ve karaciğeri yakıldığında çıkan dumanın şeytan ve cinlerin musallat olduğu kişilere şifa verdiğini, safra kesesinin de gözlerinde benek olan kişiler için merhem olarak kullanıldığını söyler.³³⁹ Yola devam ederler. Ekbatana'da bulunan akrabaları Raguel'in evine giderler. Tobyas daha önce yedi defa evlenmiş ve her defasında ilk gecelerinde kocaları ölmüş olan Raguel'in kızı Sara ile evlenir.³⁴⁰ Tobyas nikâh merasiminden sonra Sara'nın odasına girer. Tobyas meleğin verdiği öğüdü dinleyerek daha önce tuttıkları balığın yüreğinin ve karaciğerinin bir kısmını yakılan buhurun içine koyar. Balığın buharı Sara'ya musallat olan cine acı verir ve cin kaçar. Sabah olduğunda Tobyas'ın ölmemesine çok sevinen kayın pederi on beş gün boyunca onları misafir edeceğini ve güzel bir düğün yapacaklarını söyler.³⁴¹ Bunun üzerine Tobyas melek Rafael'i babasının emaneti olan gümüşleri alması için Rages'e gönderir.³⁴² Düğün şöleni bittikten sonra Tobyas kayın pederinden babasına dönmek için izin alır. Tobyas, eşi, Melek Rafael ve kayın pederinin verdiği hizmetçilerle birlikte yola koyulurlar.³⁴³ Uzun bir yolculuktan sonra babasının evine varırlar. Balığın safra kesesini elinde tutan Tobyas babasının gözlerine üfledikten sonra ilacı sürer. Bir süre bekledikten sonra babasının gözlerindeki zar biçimindeki beyaz deriyi soyar. Gözleri açılan Tobit oğlu Tobyas'a ağlayarak sarılır.³⁴⁴ Kitabın sonunda Tobit'in altmış iki yaşındayken kör olduğu, iyileştikten

---

³³⁷ Tob.3:1-17.

³³⁸ Tob.5:1-22.

³³⁹ Tob.6:1-18.

³⁴⁰ Tob.7:1-16.

³⁴¹ Tob.8:1-21.

³⁴² Tob.9:1-6.

³⁴³ Tob.10:7-13.

³⁴⁴ Tob.11:1-18.

sonra rahat yaşadığı ve yüz on iki yaşındayken Ninova'da öldüğü ifade edilmektedir.³⁴⁵

Deuterokanonik kitapların içerisinde yer alan Yeremya'nın Mektubu'nda putların faydasızlığı anlatılırken engelliliğe atıf yapılmaktadır. Putların, yanlarına getirilen körlerin görebilmesini sağlayamadıkları,³⁴⁶ dilsizleri konuşturamadıkları ifade edilir.³⁴⁷

4. Makkabiler Kitabı'nda Kral Antiyokus'un yedi Yahudi gence işkence etmesi anlatılmaktadır. Kral, gençlerden Yahudi yasasına göre kirli kabul edilen yiyecekleri yemesini ister. Gençler kabul etmeyince de onlara işkence yaptırır. Kral, gençlerden birinin dilinin kesilmesini ister. Bu genç dilini kesseler de aklını dilsiz kılamayacaklarını ve Tanrı'nın dilsizleri duyduğunu söyler.³⁴⁸

---

³⁴⁵ Tob.14:1-2.

³⁴⁶ Yer.1:37.

³⁴⁷ Yer.1:41.

³⁴⁸ 4Ma.10:18-19.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YENİ AHİD'DE ENGELLİLER

Yeni Ahid'de engellilik ve engellilerle ilgili çok sayıda metin bulunmaktadır. Bu metinler incelendiğinde, Hz. İsa'nın engellileri ve hastaları tedavi ettiğine, insanların içerisindeki kötü ruhları kovduğuna dair oldukça zengin bir materyalin bulunduğu görülmektedir.³⁴⁹ Bu iyileştirme hikâyeleri bazen tüm İnciller'de anlatılırken bazen bir veya birkaçında anlatılmıştır. Bazen de bu anlatılarda bazı farklılıklar bulunmaktadır.

İnciller'deki şifa mucizelerinin yer aldığı metinler incelendiğinde anlatım şekillerinde farklılıklar görülmektedir. Sinoptik İnciller'de mucizeler genellikle özel olarak yapılır ve imandan doğarlar. Örneğin kanaması olan bir kadın, elbisesine dokunduğunda Hz. İsa kadına “*Cesur ol, kızım! İmanın seni kurtardı*”³⁵⁰ demiş ve kadın hemen iyileşmiştir.³⁵¹ Matta, Markos ve Luka'ya göre mucizelerin gerçekleşmesi için kişilerin imanının gerekli olduğu görülmektedir. Markos İncili'nde Hz. İsa'nın kendi memleketinde insanlar iman etmediği için birkaç hastayı iyileştirmekten başka mucize gerçekleştiremediği anlatılmaktadır.³⁵² Yuhanna İncili'nde ise şifa mucizeleri anlatılırken onun mesih kimliği ön plana çıkarılmaktadır.³⁵³

İnciller'de Hz. İsa'nın hayat hikâyesi anlatılırken Hz. İsa'nın şifa dağıtan yönüne özellikle vurgu yapıldığı görülmektedir. Hz. İsa şifa dağıtma eylemlerinde bulunarak toplumda belli bir şöhret ve taraftar edinmiş ve belli bir otorite sahibi olmuştur.³⁵⁴ Hz. İsa bu durum sayesinde getirdiği ilahi mesajları geniş kitlelere duyurma imkânı bulmuştur. Hz. İsa bu yönünü toplumda ortaya çıkan sahte peygamberlere karşı bir duruş olarak da kullanmıştır.³⁵⁵ Matta İncili'ne göre Hz. İsa sahte peygamberleri kötü meyve veren kötü bir ağaca benzetmiş ve bu kişilerin

---

³⁴⁹ Mahmut Aydın, *Tarihsel İsa: İmanın Mesih'inden Tarihin İsa'sına* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 196.

³⁵⁰ Mat.9:22.

³⁵¹ Mat.9:20-22.

³⁵² Mar.6:1-6.

³⁵³ Jennifer L. Koosed - Darla Y. Schumm, “Out of the Darkness: Examining the Rhetoric of Blindness in the Gospel of John”, *Disability in Judaism, Christianity, and Islam: Sacred Texts, Historical Traditions, and Social Analysis*, ed. Darla Y. Schumm - Michael Stoltzfus (New York: Palgrave Macmillan, 2011), 79.

³⁵⁴ Aydın, *Tarihsel İsa*, 197.

³⁵⁵ Erten, “Hristiyanlık'ta, İslamiyet'te Şifa”, 391.

kendisine biz senin adıyla peygamberlik yapmadık mı, cinleri kovmadık mı diye soracaklarını, kendisinin de “sizi hiç tanımadım, uzak durun benden, ey kötülük yapanlar!”³⁵⁶ diyeceğini ifade etmiştir.³⁵⁷

İnciller’de yer alan Hz. İsa’nın iyileştirme hikâyelerinde ilginç hususlardan birisi de Yahudi toplumunun dini hayatına çok fazla müdahalede bulunmuş olmasıdır. Hz. İsa, uygulamalarıyla katı Ferisi geleneğine karşı çıkmış ve insan sağlığı için dini ritüellerde farklılıkların olabileceğini ifade etmiştir.³⁵⁸ Bu davranışlarından dolayı kendisinin kutsal yasayı geçersiz kılmak için geldiği iftirasına uğramıştır. Hz. İsa ise kutsal yasayı geçersiz kılmak için değil tamamlamak için geldiğini söylemiştir.³⁵⁹

İnciller’e göre Hz. İsa, şifa verme yetkisini, havarilerine de vermiştir.³⁶⁰ Onlardan gittikleri yerlerde hiçbir karşılık beklemeden şifa dağıtmalarını ve mensubu oldukları dini anlatmalarını istemiştir. “Gittiğiniz her yerde Göklerin Egemenliği’nin yaklaştığını duyurun. Hastaları iyileştirin, ölüleri diriltin, cüzamlıların temiz kılın, cinleri kovun. Karşılıksız aldınız, karşılıksız verin.”³⁶¹

4.1 Ortopedik Engelliler

Yeni Ahid’de ortopedik engelliler kapsamında beli iki büküm olmaya, felçliliğe, kötürümlüğe, eli sakat olmaya ve çolaklığa atıf yapılmaktadır. Markos İncili’nin 3. babına göre Hz. İsa, bir havrada eli sakat bir adam görür. Orada bulunanlardan bazıları, Hz. İsa şabat günü adamı iyileştirecek mi diye bakar. Hz. İsa onlara, “Kutsal Yasa’ya göre şabat günü iyilik yapmak mı doğru, kötülük yapmak mı? Can kurtarmak mı doğru, can almak mı?”³⁶² diye sorar ama kimse cevap vermez. Sonra Hz. İsa adamdan elini uzatmasını ister. Adamın eli hemen düzelir. Bunun üzerine Ferisiler, Hirodes yanlılarıyla Hz. İsa’yı yok etmek için görüşür.³⁶³ Bu hikâye Matta ve Luka İncilleri’nde de benzer şekilde anlatılmakla birlikte Matta’da Hz. İsa’nın şabat günüyle alakalı konuşmasında farklılık bulunmaktadır.³⁶⁴

³⁵⁶ Mat.7:23.

³⁵⁷ Mat.7:15-23.

³⁵⁸ Erten, “Hristiyanlık’ta, İslamiyet’te Şifa”, 392.

³⁵⁹ Mat.5:17.

³⁶⁰ Mat.10:1; Mar.3:13-19; Luk.9:1.

³⁶¹ Mat.10:7-8

³⁶² Mar.3:4.

³⁶³ Mar.3:1-6.

³⁶⁴ Mat.12:1-14, Luk.6:1-11.

Luka İncili'nde Hz. İsa'nın beli bükük bir kadını iyileştirmesi anlatılmaktadır. Buna göre, bir şabat günü Hz. İsa, havrada vaazda bulunurken on sekiz yıldır beli iki büküm olmuş bir kadın görür. Hz. İsa kadını yanına çağırır, ellerini kadının üzerine koyar ve hemen kadının beli düzelir. Şabat günü kadını iyileştirmesine kızan havra yöneticisine Hz. İsa, “*Şeytan'ın on sekiz yıldır bağlı tuttuğu, İbrahim'in bir kızı olan bu kadının da şabat günü bu bağdan çözülmesi gerekmez miydi?*”³⁶⁵ diyerek şabat günü anlayışını eleştirmiştir.³⁶⁶

İnciller incelendiğinde Hz. İsa'nın iyileştirdiği bedensel engellilerin içerisinde çok sayıda felçlinin de olduğu görülmektedir. Örneğin Matta İncili 4. babda Hz. İsa'nın Celile bölgesinde seyahat ederken bir yandan havralarda tebliğde bulunduğu bir yandan da hasta ve engellileri tedavi ettiği anlatılmaktadır. Tedavi ettiği engelliler arasında felç geçirmiş bedensel engelliler de bulunmaktadır.³⁶⁷

Hz. İsa, sadece Yahudi toplumu içerisindeki engellileri iyileştirmekle kalmamış, Yahudileri hâkimiyeti altında tutan Roma İmparatorluğu'nun ordusunda görevli bir yüzbaşının uşağını da sağlığına kavuşturmuştur.³⁶⁸ Matta İncili'nin 8. babında anlatılan hikâyeye göre Hz. İsa, Kefarnahum'a geldiğinde bir yüzbaşı Hz. İsa'ya uşağının felç olduğunu ve çok acı çektiğini söyler. Hz. İsa gelip iyileştireceğini söyleyince yüzbaşı evine girmesine layık olmadığını, bulunduğu yerden bir sözüyle uşağını iyileştirebileceğini ifade eder. Hz. İsa “*Ben İsrail'de böyle imanı olan birini görmedim.*”³⁶⁹ diyerek yüzbaşının imanına duyduğu hayranlığını ortaya koyar. Sonra Hz. İsa, “*Git, inandığın gibi olsun*” demesiyle uşak o anda iyileşir.³⁷⁰ Aynı olay bazı farklılıklarla birlikte Luka İncili'nde de anlatılmaktadır. Luka'da uşağın ölüm döşeğinde hasta yattığı ve yüzbaşının kendisinin gitmeyip aracı olarak Yahudi ileri gelenlerini Hz. İsa'ya gönderdiği ifade edilmektedir.³⁷¹

Matta İncili'nde Hz. İsa'nın bir felçliyi daha iyileştirmesi anlatılmaktadır. Buna göre Hz. İsa, kendi kentindeyken yatak üzerinde felçli bir adam getirilir. Onların imanını gören Hz. İsa felçli adama günahlarının bağışlandığını bildirir. Bu hareketiyle Hz. İsa'nın tedaviden önce engelli olmanın nedenini ortadan kaldırdığı

---

³⁶⁵ Luk.13:16.

³⁶⁶ Luk.13:10-17.

³⁶⁷ Mat.4:23-25.

³⁶⁸ Erten, “Hristiyanlık'ta, İslamiyet'te Şifa”, 395.

³⁶⁹ Mat.8:10.

³⁷⁰ Mat.8:5-13.

³⁷¹ Luk.7:1-10.

görülmektedir.³⁷² Bu sözü duyan din bilginleri içinden Hz. İsa'nın Tanrı'ya hakaret ettiğini geçirince onlara, “*Hangisi daha kolay? Günahların bağışlandı demek mi, yoksa kalk, yürü demek mi?*”³⁷³ diye sorar ve kendisinin günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu anlamaları için adamdan kalkarak yatağını toplayıp evine gitmesini ister. Adam ayağa kalkar ve evine gider.³⁷⁴ Markos ve Luka İncilleri'nde olay anlatılırken evin çok kalabalık olduğu, içeri giremeyince evin damına çıkıp kiremitleri kaldırdıkları ve felçli adamı Hz. İsa'nın önüne indirdikleri ifade edilmektedir.³⁷⁵

Hz. İsa'nın iyileştirdiği bedensel engelliler arasında kötürümler de bulunmaktadır. Hz. İsa, Yahudilerin bir bayramı münasebetiyle Kudüs'e gider. Kudüs'te hasta ve engellilerin yattığı Beytesta denilen bir havuzun kenarında otuz sekiz yıldır kötürüm durumunda olan bir adam görür. Hz. İsa, adama “*İyi olmak ister misin?*” diye sorunca su çalkalandığı zaman kendisini havuza indirecek kimsesinin olmadığını söyler. Böyle söylemesinin sebebi bir meleğin bazen havuza girip suyu çalkaladığına ve su çalkalandığında havuza giren ilk kişinin şifa bulacağına inanılmasıydı. Hz. İsa adamdan kalkıp şiltesini toplayıp yürümesini ister. Adam hemen iyileşip yürümeye başlar. Yahudi yetkililer o gün şabat günü olması nedeniyle adamın şiltesini toplamasına izin vermezler. Adam kendisini iyileştiren kişinin şiltesini toplamasını istediğini söyler. Onun kim olduğunu sorduklarında tanımadığını söyler. Daha sonra Hz. İsa tapınakta adamı tekrar görür ve engelli oluşunu daha önce işlediği bir günahtan dolayı olduğunu ima ederek ona “*Bak, iyi oldun. Artık günah işleme de başına daha kötü bir şey gelmesin*” der.³⁷⁶ Adam Yahudi yetkililere gidip kendisini iyileştirenin Hz. İsa olduğunu iletir. Bunun üzerine şabat günü yasaklarına uymadığı gerekçesiyle Hz. İsa'ya zulmetmeye başlarlar.³⁷⁷

Hz. İsa'nın öğrencilerinin de felçli ve kötürüm gibi birçok bedensel engelliği iyileştirdiği görülmektedir. Elçilerin İşleri Kitabı'nın 8. babında Kudüs'teki kiliseye kaşı büyük bir baskı dönemi başladığı ve bunun üzerine Hz. İsa'nın öğrencilerinin ve inananlarının Yahudiye ve Samiriye'nin dört bir tarafına

---

³⁷² William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2000), 1/69.

³⁷³ Mat.9:5.

³⁷⁴ Mat.9:1-8.

³⁷⁵ Mar.2:1-12; Luk.5:17-26.

³⁷⁶ Yu.5:14.

³⁷⁷ Yu.5:1-18.

dağıldıkları anlatılmaktadır. Filipus'un da Samiriye'ye gidip Hz. İsa'yı tanıttığı, birçok felçli ve kötürümü iyileştirdiği ve kötü ruhları kovduğu anlatılmaktadır.³⁷⁸ Hz. İsa'nın öğrencilerinden Petrus da Lidda'da yaşayan ve felç olduğu için sekiz yıldır yatalak olan Eneas adında bir kişiyi iyileştirmiştir.³⁷⁹

Elçilerin İşleri Kitabı'nda Petrus'un bir kötürümü iyileştirmesi anlatılmaktadır. Anlatıya göre Petrus'la Yuhanna bir gün dua vaktinde tapınağa çıkarken doğuştan kötürüm olan bir dilenci onlardan sadaka ister. Petrus kendisinde altın ya da gümüşün olmadığını ifade ettikten sonra *“Nasıralı İsa Mesih'in adıyla, yürü!”*³⁸⁰ der. Sonra adamı tutup kaldırır. Adamın ayakları ve bilekleri hemen düzelir ve yürümeye başlar.³⁸¹ Bu kitabın 14. babında da Pavlus'un Listra'da doğuştan kötürüm olan bir adamı iyileştirmesi anlatılır. Pavlus'un adama *“Kalk, ayaklarının üzerinde dur!”*³⁸² demesiyle adam kalkıp yürümeye başlar. Halk Barnaba'ya Zeus, Pavlus'a da konuşmada öncülük ettiği için Hermes adını verir. Zeus Tapınağı'nın başrahibi halkla birlikte elçilere kurban sunmak ister. Pavlus'la Barnaba kendilerinin de onlar gibi insan olduğuna güçlkle ikna edip, kendilerine kurban sunmalarını engelleyebildiler.³⁸³

4.2 Görme Engelliler

Görme engeli, Yeni Ahid'de en çok bahsedilen engellilik türüdür. Bilimin göz hastalıkları türlerini ayırt ettiği günümüzün aksine, yaygın olarak “kör” olarak çevrilen kelime, İnciller'in oluşum dönemlerinde çeşitli göz hastalıkları türlerine atıfta bulunmak için kullanılıyordu. Tamamen görememeye veya bulanık görmeye neden olan herhangi bir göz hastalığının görme engeli anlamına geldiği pasajlardan açıkça anlaşılmaktadır. İncil'de “kör” kelimesinin sık sık geçmesine bakılırsa, o çağda görme engelinin yaygın ve ciddi bir sorun olduğu anlaşılıyor.³⁸⁴

Yeni Ahid'de görme engellilere gerçek ya da mecaz anlamda çok sayıda atıf yapılmaktadır. Bu atıflar yapılırken kör kelimesi kullanılmıştır. Bu bölümlerin çoğunda Hz. İsa'nın görme engellileri tedavi etmesi anlatılmaktadır. Görme engellilerle ilgili ilk anlatım, Matta İncili'nin 9. babında görülmektedir. Burada Hz.

³⁷⁸ Elç.8:4-8.

³⁷⁹ Elç.9:32-35.

³⁸⁰ Elç.3:6.

³⁸¹ Elç.3:1-10.

³⁸² Elç.14:9-10.

³⁸³ Elç.14:8-18.

³⁸⁴ Sammy Githuku, “Biblical Perspectives on Disability”, *Disability, Society, and Theology: Voices from Africa*, ed. Samuel Kabue, Zapf Chancery Tertiary Level Publications (Limuru, Kenya: Zapf Chancery Publishers Africa, 2011), 81.

İsa'nın evine gelen iki körü, iyileştirebileceğine tam olarak inanmaları karşılığında onların gözlerine dokunarak gözlerinin açılmasını sağlamıştır. Ardından bu durumu kimseye anlatmamaları için uyarıda bulunmasına rağmen bu kişilerin olayı bütün bölgeye yaydıkları ifade edilmektedir.³⁸⁵

Matta İncili'nde, hapishanede tutuklu bulunan ve Hz. İsa'nın yaptığı güzel işleri duyan Hz. Yahya'nın öğrencilerini göndermesi anlatılmaktadır. Hz. Yahya'nın öğrencileri, Hz. İsa'ya peygamberlerin haber verdiği Mesih sen misin yoksa başkasını beklemeye devam mı edelim diye sorar. Hz. İsa, onlara önceki peygamberlerin haber verdiği gibi³⁸⁶ engelli ve hastaların iyileştirildiğini ve Müjde'nin yoksullara duyurulduğunu Hz. Yahya'ya iletmelerini ister. Hz. İsa, Hz. Yahya'nın öğrencileri ayrılırken, orada bulunanlara Hz. Yahya'dan bahsetmeye başlar. Hz. Yahya'nın peygamberden de üstün olduğunu ve onun Mesih'in habercisi olarak yolunu hazırlayacak kişi olduğunu söyler.³⁸⁷

Bu olay bazı farklılıklarla birlikte Luka İncili'nde de geçmektedir. Matta İncili'nde Hz. Yahya'nın gönderdiği öğrenci sayısı belirtilmezken Luka İncili'nde Hz. Yahya'nın iki öğrencisini gönderdiği ifade edilmektedir. Matta İncili'nde Hz. İsa, öğrenciler ayrılırken Hz. Yahya'yı anlatırken, Luka'da öğrenciler gittikten sonra Hz. Yahya'yı anlattığı ifade edilir. Yine Matta İncili'nde Hz. Yahya'nın, Hz. İsa'nın mucizelerini kimden duyduğu söylenmezken Luka İncili'nde Hz. İsa'nın ölmüş olan bir genci diriltme haberinin bütün Yahudiye'ye yayıldığı ve öğrencilerinin bu olup bitenleri Hz. Yahya'ya bildirdiği anlatılmaktadır.³⁸⁸

Matta İncili'nde Hz. İsa'nın kör ve dilsiz bir kişiyi iyileştirdiği anlatılır. Olaya şahit olan kalabalık şaşkınlıkla bu, Davut'un oğlu olabilir mi diye sorarlar. Ferisiler ise *“Bu adam cinleri, ancak cinlerin önderi Baalzevul'un gücüyle kovuyor” dediler.*³⁸⁹ Hz. İsa onların bu iftiralarına *“Eğer Şeytan Şeytan'ı kovarsa, kendi içinde bölünmüş demektir. Bu durumda onun egemenliği nasıl ayakta kalabilir?”*³⁹⁰ şeklinde cevap verir. Onlara yaptığı uzun bir konuşmanın sonunda sözlerinizle aklanacak ya da suçlanacaksınız diyerek konuşmasını bitirmektedir.³⁹¹ Markos İncili'nde olay anlatılırken Hz. İsa'nın kör ve dilsiz bir kişiyi

---

³⁸⁵ Mat.9:27-31.

³⁸⁶ Bkz. Ysa.35:5-6; 53:4; 61:1-3.

³⁸⁷ Mat.11:1-10; bkz. Mal.3:1.

³⁸⁸ Luk.7:18-27.

³⁸⁹ Mat.12:24.

³⁹⁰ Mat.12:26.

³⁹¹ Mat.12:22-37.

iyileştirmesinden bahsedilmezken,³⁹² Luka İncili'nde iyileşen kişinin sadece dilsiz olduğu ifade edilmektedir.³⁹³

Matta İncili 15. babda anlatılan hikâyeye göre Hz. İsa Celile Gölü'nün kıyısından geçip bir dağa çıkıp otururken kalabalık bir grup yanına gelir. Gelenlerin arasında kötürüm, kör, çolak, dilsiz gibi engelli ve hastalar bulunmaktadır. Hz. İsa'nın bunların hepsini iyileştirmesi üzerine orada bulunanlar şaşırır ve İsrail'in Tanrısı'nı yüceltirler. Sonra Hz. İsa üç gündür yanında bulunan bu insanları aç göndermek istemez. Yanlarındaki yedi ekmek ve birkaç balığı şükrederek bölüp öğrencilerine verir. Onlar da halka dağıtır. Yemek yiyenlerin sayısının kadın ve çocuklar hariç dört bin erkek olduğu ifade edilmektedir.³⁹⁴ Markos İncili'nde Hz. İsa'nın, Celile Gölü'nde kalabalığın içerisinde bulunan sağır ve dili tutuk olan sadece bir kişiyi iyileştirdiği anlatılmaktadır.³⁹⁵ Matta İncili'nde yemek yiyenlerin sayısının kadın ve çocuk hariç dört bin erkek olduğu söylenirken, Markos İncili'nde herhangi bir ayırım yapmadan yaklaşık dört bin kişi olduğu ifade edilmektedir. Son olarak Matta İncili'nde olaydan sonra Hz. İsa'nın Magadan bölgesine gittiği söylenirken, Markos İncili'nde Dalmanuta bölgesine gittiği söylenmektedir.³⁹⁶

Matta İncili'nde anlatılan başka bir hikâyeye göre Hz. İsa Eriha'dan ayrılırken yolun kenarında oturan ve Hz. İsa'nın geçmekte olduğunu anlayan iki kör, Hz. İsa'ya halimize acı diye bağırmaya başlar. Hz. İsa'nın yanında bulunan kalabalık onları susturmaya çalışmasına rağmen onlar bağırmaya devam eder. Bunun üzerine Hz. İsa onları çağırır ve ne istediklerini sorar. Gözlerinin açılmasını isterler. Hz. İsa, gözlerine dokununca hemen görmeye başlar ve Hz. İsa'nın ardından giderler.³⁹⁷

Bu olay Markos ve Luka İncilleri'nde de anlatılmaktadır. Anlatılar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Birinci fark Matta ve Markos İncilleri olayın Eriha'dan ayrılırken olduğunu, Luka İncili ise Eriha'ya yaklaşırken olduğunu ifade etmektedir.

İkinci fark Matta İncili'nde iki körden bahsedilirken, Markos ve Luka'da bir kör bulunmaktadır. Markos İncili'nde körün ismi de verilmiş olup, isminin

---

³⁹² Mar.3:20-30.

³⁹³ Luk.11:14-23.

³⁹⁴ Mat.15:29-39.

³⁹⁵ Mar.7:31-37

³⁹⁶ Mar.8:1-10.

³⁹⁷ Mat.20:29-34.

Bartımay olduğu söylenmektedir. Üçüncü olarak Matta’da Hz. İsa gözlerine dokunduktan sonra körler görmeye başlarken, diğeri ikisinde imanını seni kurtardı demesiyle gözleri açılmaktadır.³⁹⁸ Hristiyan araştırmacılar bu olayla ilgili Matta, Markos ve Luka’daki farklılıkların uzlaştırılmasının zor olduğunu kabul etmekle birlikte şöyle bir yorumda bulunmuşlardır: Matta’nın anlatımında iki dilenciden bahsedilmesinin sebebinin Matta’nın İncili’ni özellikle Yahudiler için yazmış olması ve şahitlik için en az iki kişinin gerekli olduğunu düşündüğü için olabileceğini söylemişlerdir. Olayın nerede gerçekleştiği ile ilgili olarak da eski ve yeni olmak üzere iki Eriha’nın olduğu ve bu mucizenin Hz. İsa’nın birinden ayrılıp diğerine yaklaşırken gerçekleşmiş olabileceği ifade edilmektedir.³⁹⁹

Matta İncili 21. baba göre Hz. İsa, iki körün gözlerini açtıktan sonra yola devam eder ve kalabalık bir grupla Kudüs’e gelir. Halk büyük bir coşkuyla onu karşılar. Hz. İsa tapınağa gidip avluya girdiğinde ticaret yapan insanlar görür. Bütün alıcı ve satıcıları dışarı kovar, para bozanların ve güvercin satanların sehpaalarını devirir. Onlara Yeşaya 56:7 ve Yerehya 7:11 pasajlarını hatırlatarak orasının dua evi olduğunu fakat onların orayı haydut evine çevirdiğini söyler.⁴⁰⁰ Daha sonra tapınaktayken kendisine getirilen kör ve kötürümleri iyileştirir. Başkohenler ve din bilginleri Hz. İsa’nın gerçekleştirdiği mucizeleri ve ona çocukların “*Davut Oğlu’na hozana*” yani “bizi kurtar” diye bağırdıklarını görünce, öfkelenerek ne söylediklerini duyuyor musun diye sorarlar. Hz. İsa onlara cevaben Mezmurlar 8:2’de yer alan “*Küçük çocukların ve emziktekilerin dudaklarından kendine övgüler döktürdün*”⁴⁰¹ pasajını hatırlatır. Hz. İsa daha sonra kentten ayrılır ve Beytanya’ya döner.⁴⁰²

Bu hikâye diğeri İnciller’de de anlatılmaktadır. Markos ve Luka İncilleri’nde Hz. İsa’nın satıcıları kovduktan sonra başkâhinler ve din bilginleriyle yaptığı konuşma ve tapınaktayken kör ve kötürümleri iyileştirmesi bulunmamaktadır. Bunun yerine başkohen ve din bilginlerinin Hz. İsa’yı yok etmek için yol aramaya başladıkları ama halkın onun öğretilerine olan hayranlığından dolayı ondan korktukları ifade edilmektedir.⁴⁰³ Yuhanna İncili’nde ise Hz. İsa ile Yahudi

³⁹⁸ Mar.10:46-52; Luk.18:35-43.

³⁹⁹ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, 1/134-135.

⁴⁰⁰ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, 1/136.

⁴⁰¹ Mat.21:16.

⁴⁰² Mat.21:12-17.

⁴⁰³ Mar.11:15-19; Luk.19:45-48.

yetkililer arasındaki konuşmada farklılık görülmektedir. Yahudi yetkililer Hz. İsa'ya bunları yaptığına göre kendilerine nasıl bir belirti göstereceğini sorarlar. Hz. İsa da onlara bu tapınağı yıkın, üç günde onu yeniden kuracağım şeklinde cevap verir. Yetkililer ise *“bu tapınak kırk altı yılda yapıldı, sen onu üç günde mi kuracaksın”*⁴⁰⁴ derler. Daha sonra Hz. İsa'nın tapınaktan kastının kendi bedeni olduğu belirtilmektedir.⁴⁰⁵

Sadece Markos İncili'nde yer alan bir hikâyeye göre Hz. İsa ve öğrencileri Beytsayda'ya gelir. Hz. İsa'ya iyileştirmesi için kör bir adam getirilir. Hz. İsa adamı köyün dışına çıkarır. Adamın gözlerine tükürür ve ellerini üzerine koyar. Adam bulanık bir şekilde görmeye başlar. Hz. İsa ikinci kez ellerini gözlerinin üzerine koyunca adam tam olarak görmeye başlar. Hz. İsa köye bile girme diyerek adamı evine gönderir.⁴⁰⁶ Bu hikâyede bazı ilginç noktalar bulunmaktadır. Hz. İsa'nın adamı köyün dışına çıkarması, dokunmadan önce tükürmesi, adamın hemen değil de iki aşamada iyileşmesi ve köye uğramadan doğrudan evine göndermesi hikâyeyi farklı kılmaktadır. Bu durumu araştırmacılar şöyle açıklamaya çalışmıştır: Rabb'in egemen olduğu, hesap verme zorunluluğunun olmadığı, yaptığı işlerde insanlar anlamasa bile mutlaka bir sebebinin olduğu, ayrıca her gelişin ve iyileştirme faaliyetinin aynı olmadığı ifade edilmiştir.⁴⁰⁷

Luka İncili'nde Hz. İsa'nın Nasıra kentindeyken bir şabat günü havraya gittiği anlatılmaktadır. Hz. İsa, havrada kendisine verilen Yeşaya Kitabı'nın 61. babının başını okur. Burada Tanrı'nın Mesih'i niçin göndereceği anlatılmaktadır. Bu amaçlardan birinin de körlere gözlerinin açılacağını duyurmak olduğu belirtilmektedir. Pasajın sonundaki *“Rabb'in lütuf yılını ilan etmek için beni gönderdi”*⁴⁰⁸ cümlesini okuduktan sonra kitabı kapatıp oturur. Sonra kendisini dinleyen insanlara *“dinlediğiniz bu yazı bugün yerine gelmiştir”*⁴⁰⁹ diyerek bir anlamda kendisinin Mesih olduğunu ilan etmiş olmaktadır.⁴¹⁰

Luka İncili'nde anlatıldığı üzere Hz. İsa, bir şabat günü Ferisiler'in ileri gelenlerinden birinin evine yemeğe gider. Hz. İsa kendisini yemeğe çağıran kişiye, yemek verdiğinde dostlarını, kardeşlerini, akrabalarını ve zengin komşularını değil;

---

⁴⁰⁴ Yu.2:20.

⁴⁰⁵ Yu.2:13-22.

⁴⁰⁶ Mar.8:22-26.

⁴⁰⁷ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, 1/220-221.

⁴⁰⁸ Luk.4:19.

⁴⁰⁹ Luk.4:21.

⁴¹⁰ Luk.4:16-21.

yoksulları, kötürümleri, sakatları, körleri çağırmasını ister. Sonra bir hikâye anlatmaya başlar. Hikâyeye göre adamın biri büyük bir şölen hazırlar. Şölenin vakti gelince kölesini davetlileri çağırması için gönderir. Fakat bütün davetliler değişik mazeretler ileri sürerek gelemeyeceğini bildirir. Köle durumu efendisine anlatınca adam sinirlenir ve gidip şehirdeki yoksulları, kötürümleri, körleri, sakatları yemeğe çağırmasını emreder. Köle efendisinin dediğini yapar. Fakat köle hâlâ yer kaldığını söyleyince kimi bulursa zorla da olsa getirmesini ister. Hz. İsa hikâyenin sonunda *“size şunu söyleyeyim, ilk çağrılan o adamlardan hiçbiri benim yemeğimden tatmayacaktır”*⁴¹¹ diyerek sözlerini bitirir.⁴¹²

Yuhanna İncili’nin 9. babında uzun bir hikâye anlatılmaktadır. Bu metinde on dört defa kör kelimesi geçmektedir. Hikâyeye göre Hz. İsa, bir gün yolda giderken doğuştan kör bir adam görür. Öğrencileri İsa’ya bu adamın kendisinin mi yoksa anne babasının işlediği günahtan dolayı mı kör olarak doğduğunu sorarlar. Hz. İsa, kendisinin ya da anne babasının işlediği günahtan dolayı değil, Tanrı’nın işlerinin onun yaşamında görülmesi için kör doğduğunu söyler. Sonra tükürüğüyle yerde çamur yapıp çamuru adamın gözlerine sürdükten sonra adamdan Şiloah Havuzu’nda yıkanmasını ister. Adam yıkandıktan sonra gözleri açılır. Kendisine gözlerinin nasıl açıldığını soranlara İsa adında bir adamın iyileştirdiğini söyler. Şabat günü olması nedeniyle adamı Ferisiler’e götürürler. Adam yaşadıklarını onlara da anlatır. Aralarında geçen uzun ve hararetli konuşmalardan sonra Ferisiler adamı kovar. Hz. İsa adamın kovulduğunu duyunca onu bulup, kendisine iman edip etmediğini sorar. Adam iman ettiğini söyler. Hz. İsa, *“Görmeyenler görsün, görenler kör olsun diye yargıçlık etmek üzere bu dünyaya geldim”* der.⁴¹³ Yanlarında bulunan Ferisiler biz de mi körüz diye sorunca Hz. İsa, *“Kör olsaydınız günahınız olmazdı ama şimdi, görüyoruz dediğiniz için günahınız duruyor”*⁴¹⁴ şeklinde cevap verir.⁴¹⁵

Yeni Ahid’de Hz. İsa’nın ve öğrencilerinin birçok iyileştirme hikâyesi anlatılırken Elçilerin İşleri Kitabı’nın 13. babında Hz. İsa’nın öğrencilerinin bir kişiyi engelli hale getirmesi anlatılır. Buna göre Barnaba’yla Saul yanlarına yardımcı olarak Yuhanna’yı da alarak Kıbrıs’a gelirler. Baf kentinde büyücü ve

---

⁴¹¹ Luk.14:24.

⁴¹² Luk.14:12-24.

⁴¹³ Yu.9:39.

⁴¹⁴ Yu.9:41.

⁴¹⁵ Yu.9:1-41.

sahte peygamber Baryeşu isminde bir Yahudiyle karşılaşır. Vali Sergius Pavlus Barnaba'yla Saul'u çağırır. Valiye yakın olan Baryeşu valiyi iman etmekten vazgeçirmeye çalışır. Saul Baryeşu'ya *“Ey İblis'in oğlu!”* diye seslenir. *“İşte şimdi Rabb'in eli sana karşı kalktı. Kör olacaksın, bir süre gün ışığını göremeyeceksin”*⁴¹⁶ demesiyle adam görememeye başlar ve elini tutacak birisini aramaya başlar. Olaya şahit olan vali öğretiyi hayranlıkla karşılar ve iman eder.⁴¹⁷

Yeni Ahid'de görme engellilerle ilgili en ilginç örnek hiç şüphesiz Pavlus'un geçici körlüğüdür. Elçilerin İşleri'nde anlatıldığına göre Pavlus Kudüs'te yaşayan Hz. İsa'ya inanan kişilere karşı büyük bir baskı uyguluyordu. Bununla yetinmeyen Pavlus başkâhinden aldığı yetkiyle, Kudüs'ten kaçan Hz. İsa taraftarlarını tutuklayıp geri getirmek için Şam'a gider. Şam'a yakın bir yerde gökten gelen bir ışık Pavlus'un çevresini aydınlatır. Yere yıkılan Pavlus, birinin kendisine *“Saul, Saul, neden bana zulmediyorsun?”*⁴¹⁸ dediğini işitir. Pavlus sen kimsin diye sorunca *“Ben senin zulmettiğin İsa'yım”*⁴¹⁹ yanıtı gelir. Ardından Pavlus'tan şehre girmesi istenir. Pavlus ayağa kalkar ama gözlerini açtığı anda hiç bir şey göremez. Bu durum üç gün boyunca devam eder. Yanındakiler Pavlus'u Şam'a götürürler. Şam'da Hz. İsa'nın öğrencilerinden Hananya'nın ellerini Pavlus'un üzerine koymasıyla gözleri açılır. Yeniden görmeye başlayan Pavlus o günden itibaren Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğunu duyurmaya başlar.⁴²⁰

4.3 İşitme Engelliler

Yeni Ahid'de işitme engelliler için kullanılan sağır kelimesine beş defa atıf yapılmaktadır. Sağır kelimesinin geçtiği ilk yer Matta İncili'nin 11. babıdır. Bu pasajda Hz. Yahya'nın öğrencilerini Hz. İsa'ya gönderdiğini ve Hz. İsa'nın Hz. Yahya'nın öğrencilerine, şahit oldukları mucizeleri Hz. Yahya'ya bildirmelerini istediğini görme engelliler konusunda anlatmıştı. Öğrencilerin şahit oldukları bu mucizeler arasında sağırların işitmeye başlaması da yer almaktadır.⁴²¹ Bu olay Luka İncili'nde de bazı farklılıklarla birlikte anlatılmaktadır.⁴²²

Markos İncili'nde Hz. İsa'nın sağır ve dili tutuk bir adamı iyileştirdiği anlatılır. Bu bölümde iki defa sağır kelimesi kullanılmaktadır. Anlatıya göre, Hz.

---

⁴¹⁶ Elç.13:11.

⁴¹⁷ Elç.13:1-12.

⁴¹⁸ Elç. 9:4.

⁴¹⁹ Elç.9:5.

⁴²⁰ Elç.9:1-20.

⁴²¹ Mat.11:1-10.

⁴²² Luk.7:18-27.

İsa Sur bölgesinden ayrıldıktan sonra Celile Gölü'ne gelir ve O'na sağır ve dili tutuk bir adam getirirler. Hz. İsa, adamı kalabalıktan ayırıp parmaklarını adamın kulaklarına sokar ve tükürüp onun diline dokunur. Sonra göğe bakarak içini çeker ve adama, “effata”, yani “açıl!” der. Bunun üzerine adam düzgün bir şekilde işitmeye ve konuşmaya başlar. Hz. İsa hayretler içerisinde olaya tanıklık eden halka bu mucizeyi kimseye söylememeleri konusunda uyarmasına rağmen halk Hz. İsa'yı dinlemeyip olayı yayar.⁴²³

4.4 Dil ve Konuşma Engelliler

Yeni Ahid'de dil ve konuşma engelliler kapsamında dilsiz kelimesi kullanılmaktadır. Bu kelime dokuz defa geçmektedir. Bunların sekizi gerçek anlamda biri mecazi anlamda kullanılmıştır. Yeni Ahid'de, konuşma engelli kişilerin kötü bir ruh tarafından ele geçirildiği düşünülmektedir. Hz. İsa'nın konuşma engelli insanları cinleri kovarak iyileştirdiği birkaç vaka vardır.⁴²⁴ Örneğin Matta İncili 9. babda ardarda Hz. İsa'nın gerçekleştirdiği mucizeler anlatılmaktadır. Bu babda anlatıldığına göre Hz. İsa kendi kentine gelir. Önce bir felçliyi, sonra on iki yıldır kanaması olan bir kadını iyileştirir. Daha sonra bir havra yöneticisinin kızını diriltir. Buraya kadar olan kısım Markos ve Luka İncilleri'nde de anlatılmaktadır.⁴²⁵ Bundan sonrası sadece Matta İncili'nde bulunmaktadır. Hz. İsa, havra yöneticisinin evinden ayrılıp kendi evine gelir. Evde önce iki görme engelliği iyileştirir. Adamlar çıkarken dilsiz bir cinli getirilir. Cini kovunca adam konuşmaya başlar. Halk hayret içerisinde kalır fakat Ferisiler her zamanki gibi *“cinleri, cinlerin önderinin gücüyle kovuyor”* derler.⁴²⁶

Matta İncili'nin 12. babında Hz. İsa'nın kör ve dilsiz bir engelliği tedavi etmesi anlatılmaktadır.⁴²⁷ Luka'da iyileşen kişinin sadece dilsiz olduğu geçmektedir.⁴²⁸ Yine Matta İncili'nin 15. babında Celile Gölü yakınlarında bir dağda aralarında konuşma engellilerin de bulunduğu pek çok hasta ve engelliği Hz. İsa'nın iyileştirdiği hususu görme engelliler bölümünde anlatılmıştı.⁴²⁹ Markos İncili'nin 7. babında Hz. İsa'nın sağır ve dili tutuk bir adamı⁴³⁰ ve 9. babında dilsiz

⁴²³ Mar.7:31-37.

⁴²⁴ Githuku, “Biblical Perspectives on Disability”, 82.

⁴²⁵ Mar.5:21-43; Luk.8:40-56.

⁴²⁶ Mat.9:32-34.

⁴²⁷ Mat.12:22-37.

⁴²⁸ Luk.11:14-26.

⁴²⁹ Mat.15:29-39; Mar.8:1-10.

⁴³⁰ Mar.7:31-37.

bir ruha tutulan bir çocuğu iyileştirdiğini işitme engelliler bölümünde ele almıştık.⁴³¹

4.5 Zihinsel Engelliler

Yeni Ahid incelendiğinde zihinsel engelliler kapsamında değerlendirilebilecek deli kelimesi karşımıza çıkmaktadır. Bu kelimeye biri Luka İncili'nde biri de Yuhanna İncili'nde olmak üzere iki yerde atıf yapılmaktadır. Luka İncili'nde mecaz anlamda kullanıldığı için bu pasaja mecaz anlamda engelliler konusu içerisinde yer verilecektir. Yuhanna İncili'nin 10. babında Hz. İsa, kendini iyi bir çobana benzetmektedir. Metnin sonunda Baba diye hitap ettiği Tanrı'nın kendisini sevdiğini, canını vermeye de tekrar geri almaya da yetkisinin olduğunu ve bu yetkiyi Tanrı'dan aldığını belirtmektedir. Bu sözler Yahudiler arasında fikir ayrılığı doğurur. Çoğu kimse onu cin çarptığını ve deli olduğunu söyleyip dinlenilmemesini isterken, bir kısmı ise cin çarpmış birinin böyle konuşamayacağını ve cinin körlerin gözlerini açamayacağını söylediler.⁴³² Yahudilerin Hz. İsa'ya deli ve cin çarpmış gibi ithamlarda bulunmalarının sebebi, o dönemde cinlerin kişinin bedenini ele geçirip zihinlerini kontrol edebildiklerine inanılmasıdır. Bu yüzden akıl hastalıklarına cin çarpmasının neden olduğuna ve akıl hastalarının cinlerin esiri olduğuna inanılmıştır.⁴³³

4.6 Ruhsal Engelliler

İnciller'de Hz. İsa'nın fiziksel engellilerin yanında cinlerin ya da kötü ruhların tesiri altına girmiş birçok kişiye de şifa dağıttığı görülmektedir. Örneğin Markos ve Luka İncili'ne göre Hz. İsa bir gün Celile Gölü'nün karşısında bulunan Gerasalılar'ın memleketine gider. Hz. İsa'nın karşısına mezarlık mağaralardan defalarca zincirle bağlanmasına rağmen zincirleri koparmış olan kötü ruha tutulmuş bir adam çıkar. Hz. İsa adamın içindeki kötü ruhları kovmak ister. Ruhlar kendilerini o bölgeden çıkarmaması ve dağın yamacında otlayan domuz sürüsüne göndermesi için Hz. İsa'ya yalvarırlar. Hz. İsa'nın izniyle kötü ruhlar adamdan çıkıp domuzların içine girer. Bunun üzerine bütün sürü yamaçtan aşağıya doğru koşarak göle atlayıp boğulurlar. Sürünün çobanları olup bitenleri bütün kent halkına anlatınca halk Hz. İsa'ya yurtlarından ayrılması için yalvarır. Kötü ruhların bedeninden çıkmasıyla iyileşen adam Hz. İsa'yla birlikte gitmeyi çok ister. Fakat

---

⁴³¹ Mar.9:14-29.

⁴³² Yu.10:1-21.

⁴³³ Azize Uygun, "İncillerde Hz. İsa'nın Cin Çıkarma Mucizesine Eleştirel Bir Yaklaşım", *Tarih Okulu Dergisi* 8/XXIV (01 Ocak 2015), 772.

Hız. İsa bunu kabul etmeyip evine dönmesini ve Rabb'in merhametini, kendisi için neler yaptığını insanlara anlatmasını ister.⁴³⁴

Bu hikâye Matta İncili'nde de anlatılmaktadır. Burada Hız. İsa'nın gittiği yer Gerasalılar'ın değil Gadarahlılar'ın memleketi olarak geçmekte ve bir değil iki kişiyi iyileştirdiği ifade edilmektedir.⁴³⁵

Markos ve Luka İncilleri'nde anlatıldığı üzere Hız. İsa Kefarnahum'da havrada öğretide bulunurken kötü ruha tutulmuş bir adam, *"Bizi mahvetmeye mi geldin? Senin kim olduğunu biliyorum, Tanrı'nın Kutsalı'sın sen!"*⁴³⁶ diye bağırır. Bunun üzerine Hız. İsa, *"Sus, çık adamdan!"* diyerek kötü ruhu azarlayınca kötü ruh adamı sarsıp büyük bir çığlık atarak içinden çıkar. Halk Hız. İsa'nın kötü ruhlara bile sözünü geçirmesinden dolayı şaşkına döner.⁴³⁷

Hız. İsa genel olarak hastaları, engellileri ve kötü ruha tutulmuş olanları tek tek iyileştirmiş olmasına rağmen toplu bir şekilde iyileştirdiğini de görüyoruz. Matta İncili'ne göre, Petrus'un kayınvalidesini iyileştirdikten sonra Hız. İsa'ya birçok cinli getirilir. Hız. İsa onlardaki kötü ruhları tek sözle kovar ve hepsini iyileştirir.⁴³⁸

İnciller'e göre Hız. İsa, genel olarak İsrailoğulları'ndan olan engelli ve hastaları tedavi etmesine karşın kendisine iman etmiş başka milletlerden insanları iyileştirdiği de olmuştur. Matta İncili'ne göre Hız. İsa, Sur ve Sayda bölgesine geldiğinde kızı cine tutulmuş Kenanlı bir kadın, kendisinden yardım ister. Öğrencileri de kadın için ricacı olunca Hız. İsa onlara *"Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim"*⁴³⁹ diye cevap verir. Kadın Hız. İsa'nın önüne kapanıp tekrar yardım isteyince Hız. İsa, *"Çocukların ekmeğini alıp köpeklerle atmak doğru değildir"*⁴⁴⁰ der. Kadın, *"Haklısın, ya Rab ama köpekler de efendilerinin sofrasından düşen kırıntıları yer."*⁴⁴¹ der. Hız. İsa ona: *"Ey kadın, imanının büyük! Dilediğin gibi olsun."*⁴⁴² diye karşılık verir ve kadının kızı hemen

---

⁴³⁴ Mar.5:1-20; Luk.8:26-39.

⁴³⁵ Mat.8:28-34.

⁴³⁶ Mar.1:24.

⁴³⁷ Mar.1:21-28; Luk.4:31-37.

⁴³⁸ Mat.8:14-17.

⁴³⁹ Mat.15:24.

⁴⁴⁰ Mat.15:26.

⁴⁴¹ Mat.15:27.

⁴⁴² Mat.15:28.

iyileşir.⁴⁴³ Markos İncili'nde bu olay anlatılırken kadının Fenikeli olduğu ve kadının Hz. İsa'nın bulunduğu bir eve gelerek burada yardım istediği ifade edilir.⁴⁴⁴

Hz. İsa'nın öğrencileri de ondan aldıkları yetkiyle kötü ruhları kovmuşlardır.⁴⁴⁵ Elçilerin İşleri Kitabı'nda Petrus'un Kudüs'te kendisine getirilen hastaları ve kötü ruhlardan acı çekenleri iyileştirdiği,⁴⁴⁶ Samiriye'de Filipus'u dinleyen insanların içinden kötü ruhların çılgık atarak çıktığı ifade edilmektedir.⁴⁴⁷ Ayrıca Pavlus'un gelecekte haber vererek efendilerine para kazandıran falcılık ruhuna tutulmuş köle bir kızın içinden bu ruhu çıkarttığı anlatılmaktadır.⁴⁴⁸

4.7 Süreğen (Kronik) Hastalıklar

Hz. İsa engellileri tedavi ettiği gibi cüzzam,⁴⁴⁹ ateşli hastalık,⁴⁵⁰ vücudun su toplaması⁴⁵¹ ve kanama⁴⁵² gibi hastalıklara yakalanmış çok sayıda kişiyi de iyileştirmiştir. İnciller incelendiğinde Hz. İsa'nın şifa dağıttığı hastaların başında cüzzam hastalarının geldiği görülmektedir. Cüzzam, elin kesilmesi, parmakların düşmesi anlamına gelen cezem kökünden türetilmiş olup, özellikle bulaşıcı lepra vakalarında ortaya çıkan ciddi şekil bozukluklarını ifade eder.⁴⁵³ Örneğin Sinoptik İnciller'de Hz. İsa'nın cüzzamlı bir adamı iyileştirmesi anlatılmaktadır. Hikâyeye göre cüzzamlı bir adam Hz. İsa'ya yaklaşıp yalvararak isterse kendisini temiz kılabileceğini söyler. Hz. İsa da adama dokunup “İsterim, temiz ol!”⁴⁵⁴ der demez adam iyileşir. Hz. İsa adamdan kimseye bir şey söylememesini, sonra kohene gidip görünmesini ve Hz. Musa'nın emrettiği takdimeyi sunmasını ister.⁴⁵⁵ Hz. İsa bazı konularda Yahudi din adamlarına muhalefet etmesine karşın bu konuda var olan hükmün uygulanmasından yana olduğu görülmektedir.⁴⁵⁶ Markos ve Luka İncilleri'nde adamın Hz. İsa'nın sözünü dinlemeyip bu şifa mucizesini her yerde

---

⁴⁴³ Mat.15:21-28.

⁴⁴⁴ Mar.7:24-30.

⁴⁴⁵ Mat.10:1-4; Mar.3:13-19; Luk.6:12-16.

⁴⁴⁶ Elç.5:12-16.

⁴⁴⁷ Elç.8:4-8.

⁴⁴⁸ Elç.16:16-18.

⁴⁴⁹ Mat.8:1-4; Mar.1:40-42; Luk.5:12-13.

⁴⁵⁰ Mat.8:14-17.

⁴⁵¹ Luk.14:1-4.

⁴⁵² Mat.9:20-22; Mar.5:25-29; Luk.8:43-44.

⁴⁵³ M. Zeki Palalı, “Cüzzam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/150.

⁴⁵⁴ Mat.8:3.

⁴⁵⁵ Mat.8:1-4.

⁴⁵⁶ Erten, “Hristiyanlık'ta, İslamiyet'te Şifa”, 393-394.

anlattığı ve bu sebeple Hz. İsa'nın gittiği şehirlere açıkça giremez olduğu ve ıssız yerlerde kaldığı belirtilmektedir.⁴⁵⁷

Bu olayda dikkat edilmesi gereken nokta Hz. İsa'nın cüzzamlı adamlarla daha konuşmaya başlamadan önce ona dokunmasıdır. Hâlbuki Hz. İsa hasta ve engellileri birçok kez dokunmadan iyileştirmiştir. Bu durum, Hz. İsa'nın bir süredir toplumdan uzakta, bir insanın şefkatli dokunuşu olmadan yaşayan bu adama dokunarak, ona moral verdiği, acısını paylaştığı ve böylece Hz. İsa'nın dokunma yoluyla önce duygusal şifayı daha sonra da fiziksel şifayı gerçekleştirdiği şeklinde yorumlanmıştır. Markos İncili'nde adamın yalvarışı üzerine Hz. İsa'nın yüreğinin sızladığının belirtilmesinin de buna işaret ettiği ifade edilmektedir.⁴⁵⁸

Luka İncili'ne göre Hz. İsa Kudüs'e doğru giderken Samiriye ile Celile arasında bir köyün girişinde Hz. İsa'yı on cüzzamlı karşılar. Hz. İsa'ya kendilerine acıması için uzaktan seslenirler. Hz. İsa'da onlardan kohenlere görünmelerini ister. Adamlar yolda cüzzamdan temizlenirler. Kohenlere görünmeye giden on kişiden Samiriyeli olan adam; yolda cüzzamdan temizlendiğini görünce geri dönüp Hz. İsa'nın ayaklarına kapanarak teşekkür eder. Hz. İsa “*Tanrı'yı yüceltmek için bu yabancından başka geri dönen olmadı mı?*”⁴⁵⁹ diye sorar ve adama imanının kendisini kurtardığını söyler.⁴⁶⁰ Böylece adam vefalı oluşunun ödülünü hem cüzzamdan temizlenerek hem de günahları affedilerek almış olur.⁴⁶¹

Hz. İsa'nın tedavi ettiği hastalıklardan biri de ateşli hastalıklardır. Matta İncili'ne göre Hz. İsa, ateşler içinde yatan Petrus'un kayınvalidesine eliyle dokununca kadının ateşi düşer ve kalkıp Hz. İsa'ya hizmet etmeye başlar. Akşam olunca da getirilen çok sayıda cinli ve hastayı iyileştirir.⁴⁶² Bu hadise Markos ve Luka İncilleri'nde de anlatılmaktadır. Bu iki İncil'de Hz. İsa'nın havradan çıktıktan sonra Petrus'un evine gittiği ifade edilmektedir. Markos'un aktarımına göre Hz. İsa'nın yanında Yakup ile Yuhanna da bulunmaktadır.⁴⁶³ Ayrıca Luka'ya göre Hz. İsa'nın dokunmasıyla değil ateşi azarlamasıyla kadının ateşinin düştüğü ifade edilmektedir.⁴⁶⁴

---

⁴⁵⁷ Mar.1:40-45; Luk.5:12-16.

⁴⁵⁸ Michael S. Beates, *Disability and the Gospel: How God Uses Our Brokenness to Display His Grace* (Wheaton, Ill: Crossway, 2012), 49.

⁴⁵⁹ Luk.17:18.

⁴⁶⁰ Luk.17:11-19.

⁴⁶¹ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, 1/381.

⁴⁶² Mat.8:14-17.

⁴⁶³ Mar.1:29-31.

⁴⁶⁴ Luk.4:38-39.

Matta İncili'nde Hz. İsa'nın sara hastası bir çocuğu iyileştirmesi anlatılmaktadır. Burada anlatıldığına göre Hz. İsa öğrencilerinden Petrus, Yakup ve Yuhanna ile birlikte yüksek bir dağa çıkar. Orada birtakım olağanüstü olaylara şahit olduktan sonra diğer öğrencilerinin bulunduğu yere geri dönerler. Döndüklerinde öğrencilerin etrafında büyük bir kalabalığın toplandığını görürler. Kalabalığın içerisinde bir adam Hz. İsa'nın önünde diz çökerek oğlunun sara hastası olduğunu ve çok acı çektiğini söyler. Sonra da oğlunu Hz. İsa'nın öğrencilerine getirdiğini ama iyileştiremediklerini ifade eder. Hz. İsa havarilerine hasta ve engellileri iyileştirme yetkisi vermesine rağmen⁴⁶⁵ bunu başaramadıklarını duyunca sinirlenir ve öğrencilerine *“ey imansız ve sapmış kuşak! Sizinle daha ne kadar kalacağım? Size daha ne kadar katlanacağım?”*⁴⁶⁶ diyerek çıkışır. Çocuğu getirmelerini ister. Çocuk getirildiğinde Hz. İsa'nın cini azarlamasıyla birlikte cin çocuktan çıkar ve çocuk hemen iyileşir. Daha sonra öğrencileri Hz. İsa'ya kendilerinin cini neden kovamadıklarını sorduğunda Hz. İsa imanlarının kıt olmasını gerekçe gösterir.

Bu olay Markos ve Luka İncilleri'nde de anlatılmaktadır. Markos'ta çocuğun dilsiz bir ruha tutulduğu, Luka'da ise bir ruhun yakaladığı ifade edilmektedir. Bu metinlerde çocuğun sara hastası olduğu ile ilgili bilgi bulunmamakla birlikte çocuğun ağzından köpükler çıktığı, dişlerini gıcırdattığı ve kaskatı kesildiği bildirilmektedir. Luka ruhun sarsmasından dolayı çocuğun yara bere içinde kaldığını eklemektedir. Markos'ta öğrencilerinin kötü ruhu kendilerinin neden kovamadıkları sorusuna Hz. İsa, bir tedavi yöntemi olarak kabul edilebilecek şekilde, *“Bu tür ruhlar ancak duayla kovulabilir”*⁴⁶⁷ der.⁴⁶⁸ Luka İncili'nde ise öğrencilerin biz niye kovamadık sorusu ve Hz. İsa'nın cevabı bulunmamaktadır.⁴⁶⁹

Bu hikâyede sara hastalığının nedeni cinlere dayandırılmaktadır. Antik dönem'de olduğu gibi bir cinin musallat olmasından dolayı insanların bu tür hastalıklara yakalandığına yönelik inancın İncillerde de yer aldığı görülmektedir.⁴⁷⁰

Hz. İsa'nın şifa verdiği hastalar arasında kanaması olan insanlar da yer almaktadır. Matta İncili'nde anlatıldığına göre bir havra yöneticisi Hz. İsa'ya kızının öldüğünü fakat elini üzerine koyarsa kızının dirileceğini söyler. Hz. İsa

⁴⁶⁵ Mat.10:7-8; Mar.3:13-19; Mar.6:6-7; Luk.9:1-6.

⁴⁶⁶ Mar.9:19.

⁴⁶⁷ Mar.9:29.

⁴⁶⁸ Mar.9:14-29.

⁴⁶⁹ Luk.9:37-44.

⁴⁷⁰ Uygun, “İncillerde Hz. İsa'nın Cin Çıkarma Mucizesine Eleştirel Bir Yaklaşım”, 774.

öğrencileriyle birlikte adamın ardından gider. O sırada on iki yıldır kanaması olan bir kadın içinden “*Giysisine bir dokunsam kurtulurum*” diyerek Hz. İsa’nın elbisesinin eteğine dokunur. Hz. İsa kadına dönüp “*Cesur ol, kızım! İmanın seni kurtardı*”⁴⁷¹ der ve kadın o anda iyileşir.⁴⁷² Markos ve Luka İncilleri’nde Matta’dan farklı olarak kadının birçok hekime gittiği ama iyileşemediği anlatılmaktadır. Ayrıca kadının Hz. İsa’nın elbisesine dokunmasıyla iyileştiği, daha sonra Hz. İsa’nın elbisesine kimin dokunduğunu sorduğunda kadının durumunu anlattığı ve Hz. İsa’nın kadına imanının kendisini kurtardığını söylediği belirtilmektedir.⁴⁷³

Matta İncili’ne göre olayın devamında daha büyük bir mucize gerçekleşir. Hz. İsa havra yöneticisinin evine geldiğinde gürültülü kalabalığa kızın ölmediğini uyuduğunu söyler. İnsanlar Hz. İsa’yla alay eder. Kalabalık dışarı çıkarılınca Hz. İsa kızın elinden tutup ayağa kaldırır. Bu mucize bütün bölgeye yayılır.⁴⁷⁴ Markos ve Luka’nın anlatımına göre havra yöneticisi Hz. İsa’nın yanına geldiğinde kızın daha ölmediği can çekiştiği, Hz. İsa’nın kanaması olan kadını iyileştirdikten sonra kızın ölüm haberi geldiği belirtilmektedir. Hikâyenin sonunda da kız dirildikten sonra Hz. İsa’nın orada bulunanlardan kıza yemek verilmesini ve olayı kimseye anlatmamalarını istediği ifade edilmektedir.⁴⁷⁵ Hz. İsa’nın ölüleri diriltmesine bir diğer örnek Yuhanna İncili’nde anlatılmaktadır. Bu hikâyede Hz. İsa’nın Beytanya’da dört gün önce defnedilen Lazar isimli bir kişiyi dirilttiği ve bu olaya şahit olan birçok Yahudi’nin Hz. İsa’ya iman ettiği anlatılır.⁴⁷⁶

Daha çok antik dönem inancı olan cinlerin hastalıklara sebep olduğu düşüncesi İncillerde de görülmektedir. İncillere göre bu tür hastalıkların tedavisi için cin çıkarma usulü kullanılmıştır. Hz. İsa’nın bir mucizesi olarak görülen bu yöntemi Hz. İsa havarilerine de öğretmiştir. Hz. İsa onlardan dünyanın dört bir tarafına yayılarak cinleri çıkarmalarını ve şifa dağıtmalarını istemiştir.⁴⁷⁷

Elçilerin İşleri Kitabı’nda Pavlus’un yapmış olduğu seyahatler boyunca birçok hastayı iyileştirdiği anlatılır. Bu kitabın 19. babında Efes’te Pavlus’un

---

⁴⁷¹ Mat.9:22.

⁴⁷² Mat.9:20-22.

⁴⁷³ Mar.5:25-34; Luk.8:43-48.

⁴⁷⁴ Mat.9:18-26.

⁴⁷⁵ Mar.5:21-43; Luk.8:40-56.

⁴⁷⁶ Yu.11:17-46.

⁴⁷⁷ Uygun, “İncillerde Hz. İsa’nın Cin Çıkarma Mucizesine Eleştirel Bir Yaklaşım”, 762-763.

vücuduna değen peşkir ve peştamalların hastalara götürüldüğünde şifa bulduğu, kötü ruhların içlerinden çıktığı anlatılmaktadır.⁴⁷⁸

Pavlus'un mektuplarında kendisinin de fizyolojik yönden hasta olduğu izlenimi veren ifadelerin olduğu görülmektedir. Galatyalılar'a yazdığı mektupta şu ifadeler yer almaktadır: "*Bildiğiniz gibi, Müjde'yi size ilk kez bedensel hastalığım nedeniyle bildirmiştım. Bedensel durumum sizin için çetin bir deneme olduğu halde beni ne hor gördünüz ne de reddettiniz.*"⁴⁷⁹ Pavlus Korintliler'e Birinci Mektubu'nda taraftarlarına "*Size zayıflık ve korku içinde geldim, tir tir titriyordum!*"⁴⁸⁰ der. Korintliler'e İkinci Mektubu'nda ise, "*Aldığım vahiylerin üstünlüğüyle gururlanmayayım diye bana bedende bir diken, beni yumruklamak için Şeytan'ın bir meleği verildi, gururlanmayayım diye*"⁴⁸¹ ifadeleri yer almaktadır. Pavlus'un "bedensel hastalık" ve "bedendeki diken" ifadeleriyle neyi kastettiği konusunda çeşitli yorum ve açıklamalar yapılmıştır. Araştırmacılar başında ya da kulağındaki bir tür acı, acı veren bir hastalık, çirkin ve akut göz iltihabı, sıtma ateşi ve epilepsi gibi izahlarda bulunmuşlardır.⁴⁸²

Şam vizyonu olayından sonra Kudüs'e gelen Pavlus, tapınakta dua ederken kendinden geçerek Hz. İsa'yı gördüğünü ileri sürmektedir.⁴⁸³ Bu durumda, sıkça görülen vizyonlarla birlikte titreme, korkma, kendinden geçme ve benzeri bedensel rahatsızlıklar, Pavlus'un epilepsi hastası olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.⁴⁸⁴

4.8 Mecaz Anlamda Engelliler

Yeni Ahid'de engelliliklere çoğunlukla gerçek anlamda atıfta bulunulmakla birlikte özellikle körlüğe mecaz anlamda da yer verilmektedir. Örneğin Matta İncili'nde Hz. İsa'nın, halka "*Ağızdan giren şey insanı kirletmez. İnsanı kirleten ağızdan çıkandır*"⁴⁸⁵ dediği nakledilmektedir. Öğrencileri Hz. İsa'ya Ferisiler'in bu söze gücendiğini söyleyince "*Bırakın onları; onlar körlerin kör kılavuzlarıdır*"⁴⁸⁶ şeklinde cevap verir.⁴⁸⁷ Yine Matta İncili'nin 23. babında Hz. İsa, tapınak üzerine

⁴⁷⁸ Elç.19:11-12.

⁴⁷⁹ Gal.4:13-14.

⁴⁸⁰ 1Ko.2:3.

⁴⁸¹ 2Ko.12:7.

⁴⁸² Süleyman Turan, "Yeni Ahit'teki Engellilikle İlgili Pasajlar: Eski Hikâyeler, Yeni Yaklaşımlar", *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*, ed. Süleyman Turan (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 226.

⁴⁸³ Elç.22:17-18.

⁴⁸⁴ Şinasi Gündüz, *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004), 43.

⁴⁸⁵ Mat.15:11.

⁴⁸⁶ Mat.15:14.

⁴⁸⁷ Mat.15:10-20.

yapılan andı kabul etmeyip tapınaktaki altın üzerine yapılan andı kabul etmelerinden dolayı Ferisiler'e ve din bilginlerine "*Vay halinize kör kılavuzlar!*" diye seslenmektedir. Devamında da sunak üzerine yapılan andı kabul etmeyip sunaktaki adak üzerine yapılan andı kabul etmelerinden dolayı "Ey körler!" diye hitap etmektedir.⁴⁸⁸ Bu örneklerde olduğu gibi Ferisiler'den bahsedilirken hakikatleri görememe, anlayamama anlamında "*Vay halinize kör kılavuzlar!*", "Ey körler!", "Ey kör kılavuzlar!" ve "Ey kör Ferisi!" şeklinde hitap edildiği görülmektedir. Bu pasajlarda mecaz anlamın ötesine geçilerek hakaret anlamı da içerdiği görülmektedir.⁴⁸⁹

Luka İncili'nde Hz. İsa öğrencilerine "*Kör köre kılavuzluk edebilir mi? İki de çukura düşmez mi?*"⁴⁹⁰ diye sorarak insanın önce kendi hatalarını görüp düzelttikten sonra başkalarına rehberlik yapması gerektiğini benzetme yoluyla ifade etmiştir.

Yuhanna İncili'nin 9. babında Hz. İsa'nın doğuştan kör bir adamı iyileştirmesi anlatılmaktadır. Ferisiler bu adamı soruşturmaya tabi tuttuktan sonra onu kovarlar. Hz. İsa, adamın kovulduğunu duyunca adamı bulur ve kendisine iman edip etmediğini sorar. Adam iman ettiğini söyleyince Hz. İsa, "*Görmeyenler görsün, görenler kör olsun diye yargıçlık etmek üzere bu dünyaya geldim*"⁴⁹¹ der. Yanında bulunan Ferisiler kendilerini kastettiğini düşünerek biz de mi körüz diye sorar. Hz. İsa, "*Kör olsaydınız günahınız olmazdı*" dedi, "*Ama şimdi, 'Görüyoruz' dediğiniz için günahınız duruyor.*"⁴⁹² diye cevap verir.⁴⁹³ Hz. İsa'nın bu sözü doğruları göremediğinizi, günahkâr olduğunuzu ve bir kurtarıcıya ihtiyaç duyduğunuzu kabul etseydiniz günahlarınız bağışlanırdı. Fakat siz hiçbir şeye ihtiyaç duymadığınızı, doğru olduğunuzu ve günahınızın olmadığını iddia ettiğiniz için günahlarınız affedilmiyor şeklinde açıklanabilir.⁴⁹⁴

Yuhanna İncili'nde halkın bir kısmının birçok mucize görmesine rağmen Hz. İsa'ya inatla iman etmedikleri belirtilmektedir. Bunun üzerine Tanrı'nın onların gözlerini kör ettiği ve yüreklerini nasırlaştırdığı ifade edilmektedir. Bu yüzden artık

---

⁴⁸⁸ Mat.23:13-28.

⁴⁸⁹ Turan, "Yeni Ahit'teki Engellilikle İlgili Pasajlar: Eski Hikâyeler, Yeni Yaklaşımlar", 230.

⁴⁹⁰ Luk.6:39.

⁴⁹¹ Yu.9:39.

⁴⁹² Yu.9:41.

⁴⁹³ Yu.9:1-41.

⁴⁹⁴ MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*, 1/506.

doğruları göremedikleri, anlayamadıkları ve Tanrı'ya dönemedikleri anlatılmaktadır.⁴⁹⁵

Pavlus Romalılar'a Mektubu'nda körlüğe mecaz anlamda atıfta bulunmuştur. Bu mektubun 2. babında kendilerini bilginin ve gerçeğin özüne kavuşmuş bir şekilde körlerin kılavuzu olarak gören Yahudiler'i eleştirmiş ve diğer insanlara verdikleri öğütleri önce kendilerinin yapmaları gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁹⁶

Petrus 2. Mektubu'nda inanlılara sahip olmaları gereken erdem, bilgi ve özdenetim gibi yedi niteliği saydıktan sonra bu niteliklere sahip olmayanların uzağı göremediklerini, kör olduklarını söylemiştir. Gerekçe olarak da bu kimselerin eski günahlarından temizlendiklerini unutmalarını göstermiştir.⁴⁹⁷

Yuhanna 1. Mektubu'nda Tanrı'nın ışık olduğunu ve O'nda hiç karanlık olmadığını ifade ettikten sonra, kardeşini sevenin ışıқта yaşadığını, kardeşinden nefret edenin karanlıkta olduğunu, nereye gittiğini bilmeden karanlıkta yürüdüğünü ve karanlığın kendisini kör ettiğini ifade etmiştir.⁴⁹⁸

---

⁴⁹⁵ Yu.12:37-40.

⁴⁹⁶ Rom.2:17-29.

⁴⁹⁷ 2Pe.1: 9

⁴⁹⁸ 1Yu.2:7-11.

SONUÇ

İnsanlık tarihiyle neredeyse yaşıt olan engellilik olgusu, en gelişmişinden en geri kalmış ülkesine kadar günümüzün de en önemli sorunlarından biri arasında yer almaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insanların engellilik konusunda farkındalığının arttığı ve daha bilinçli hale geldiği görülmektedir. Devletlerin, ulusal ve uluslararası örgütlerin bu soruna çözüm yolları bulmak, engellilere daha iyi imkânlar ve haklar sunmak için büyük çaba gösterdikleri bilinmektedir. Engellilerin önündeki mâniaaları kaldırmak ve onlara hayatı kolaylaştırmak için yapılan bu çalışmalar memnuniyet verici olmakla birlikte daha atılması gereken birçok adımın olduğu müşahade edilmektedir.

İnsan, doğumundan ölümüne kadar devam eden hayat yolculuğu boyunca çeşitli zorluklarla ve sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bu sıkıntıların en başında gelenlerinden biri hiç şüphesiz engelliliktir. Bu sorunla yüzleşmek durumunda kalan insanlar, önce büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Sonra “neden ben veya ailemden biri engelli hale geldi?”, “ben veya ailem nasıl bir günah işledi de bu bizim başımıza geldi”, “Tanrı buna nasıl izin verdi” gibi kendisine sorular sormaya başlar. Kişilerin bu sorulara cevap bulmasında ve engellilikle başa çıkmasında dinler ve kutsal metinler büyük rol oynamaktadır. Çünkü dinler insanların düşünce ve davranışlarını belirleyen en önemli unsurlardandır. Bu dinlerin en başında da hem nüfus hem de etki bakımından önemli yere sahip olan ve ilahi dinler arasında yer alan İslamiyet, Yahudilik ile Hristiyanlık gelmektedir. Bu çalışmada bünyesinde Yahudiliğin ve Hristiyanlığın kutsal metinlerini barındıran Kitabı Mukaddes esas alınarak, engelliler konusu incelenmiştir. Kitabı Mukaddes’in bu konudaki söylemleri sadece Yahudilerin ve Hristiyanların konuya bakış açısını belirlemekle kalmamış, iletişimin ve etkileşimin hızlandığı günümüz dünyasında diğer din mensuplarına da etkileri olmuştur.

Türkçe’de ve daha birçok dilde engelli ve engellilik anlamına gelen birden fazla kelime bulunmaktadır. Türkçe’de kullanılan engelli, sakat, özürlü kelimelerinin arasında anlam farklılığı olmasına rağmen zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu anlam karmaşası engelli türlerinde de yaşanmaktadır. Kör, âmâ görme engelli, görme özürlü gibi kavramlar örnek olarak verilebilir. Özürlü ve sakat kelimeleri, o kişiyi ve ailesini rahatsız etmesi; yetersizliğin ilgili bireyden kaynaklandığını ima etmesindenden dolayı günümüzde bu kelimelerin

yerine daha çok engelli kelimesi kullanılmaktadır. Kavramların kullanımındaki belirsizliğin, tanımlarda da olduğu görülmektedir. Yasalara, yönetmeliklere, ulusal ve uluslararası örgütlere göre birçok engelli tanımı bulunmaktadır. Her kurum ve kuruluşun engellilerle olan münasebeti ile onlara yönelik hizmetleri farklı olduğu için farklı engelli tanımı yapmalarının doğal olduğunu akla getirmektedir.

Engelliliği anlamak ve anlamlandırmak için araştırmacılar tarafından Tıbbi Model, Sosyal Model ve Sınırlılık modeli gibi çeşitli yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Fakat hiçbirinin, engellilik konusundaki izahatı tek başına yeterli bulunmamıştır. Bu nedenle akademisyenler tarafından yeni yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Bu çabaların bir sonucu olarak Hristiyan geleneği içerisinde Engellilik Teolojisi isimli yeni bir teolojik disiplin ortaya çıkmıştır. Bu teoloji, engellileri kucaklayıcı davranışlar üretmeyi ve değişim için Kilise'yi harekete geçirmeyi amaçlamaktadır.

Geçmişten günümüze engellilerin durumuna baktığımızda engellilerin içinde yaşadıkları toplumlar tarafından ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördükleri ve pek çok olumsuz uygulamaya maruz kaldıkları görülmektedir. Geçmişte birçok toplumda engellilik, kişinin kendisinin ya da ailesinden birinin işlediği günah neticesinde ilahi bir ceza olarak algılanmaktaydı. Gerek geçim derdi gerekse ilahi bir ceza olarak görülmesinden dolayı engelli doğan bebeklerin ölüme terk edilmesi çokça görülen bir durumdur. Bunun yanısıra bazı toplumların, engellileri kötü hava şartlarında dışarıda bırakıp donmalarına ya da nehre atarak boğulmalarına sebebiyet verdikleri bilinmektedir. Ayrıca tarih boyunca engelliler, toplumdan dışlanma, istismar, dilendirme, eğlence aracı olarak kullanma, ağır işlerde çalıştırılma, en yakınları tarafından işkence edilme veya bir yerde kapalı tutulma gibi insan onuruna yakışmayacak pek çok muamelelere tabi tutulmuştur. 19. yüzyılda insan ırkının ıslahı gayesiyle, Nazi Almanyası'nda onbinlerce engelli planlı bir şekilde öldürülmüştür. Günümüzde engellilerin durumu geçmişe göre daha iyi olmakla birlikte, engellilerin hâlâ menfi ayrımcılık ve haksızlığa uğradığı görülmektedir.

Eski Ahid'e göre her şeyi yaratan Tanrı'dır. Tanrı'nın, yarattığı varlıklar içerisinde insana farklı bir değer verdiği ve onu kendi suretinde yarattığı ifade edilmektedir. Bu ilke gereğince, Yahudi geleneği de engellilerin onurunu ve kıymetini tasdik etmektedir.

Eski Ahid'de, hem insanın sahip olduğu tüm nimet ve yetenekleri hem de insana tüm engellilik ve yetersizlikleri verenin Tanrı olduğu bildirilmektedir.

İnsanların çeşitli hastalık ve engelliliklere yakalanmasının en önemli nedeni olarak da Tanrı'ya karşı itaatsizliklerinin sonucu cezalandırılmaları gösterilmektedir. Tanrı'ya itaatsizlikten dolayı bazen sınırlı sayıdaki kişi bazen de büyük kitleler cezalandırılmıştır. Örneğin 2. Samuel Kitabı'nda Hz. Davut'un işlemiş olduğu günah sebebiyle Dan'dan Beer-Şeva'ya kadar yetmiş bin kişinin salgın hastalık sonucunda öldüğü anlatılmaktadır.

Eski Ahid'e göre, itaatsizlik ve işledikleri günahları sebebiyle yalnız İsrailoğulları değil, diğer insanlar da hastalık ya da engellilik gibi sıkıntılarla Tanrı tarafından cezalandırılmıştır.

Tanah'ta körlük, topallık, cücelik ve kamburluk gibi engeller bir kusur ve kirlilik unsuru olarak kabul edilmiş ve Hz. Harun'un soyundan geldiğine inanılan din adamlarının herhangi bir engele sahip olmaması istenmiştir. Bu durum Tanrı ve mabede olan saygının bir gereği olarak görülmüştür.

Musa Şeriatı'na göre, Tanrı katında herkes eşit kabul edildiği için engelliler de diğer insanlar gibi Tanrı'nın emirlerini uygulamada sorumlu ve yükümlüdür. Bununla beraber engellilerin, görev ve sorumlulukları konusunda onlar için geçerli özel kuralları bulunmaktadır.

Tanah'a göre engellilerin hor görülmesi, onlara olumsuz davranışlarda bulunması yasaklanmış ve onlar için hayatın zorlaştırılmaması istenmiştir. Aksi davranışlarda bulunanlar da lanetlenmiştir.

Tanah'ta hastalıklardan korunmak için koruyucu hekimliğe önem verilmektedir. O dönemin en yaygın bulaşıcı hastalıklarından olan cüzzam ve uyuz için karantina (tahaffuz) ve toplumdan uzaklaştırmak gibi önlemler yer almaktadır. Bu hastalıkların teşhisinde ve alınacak önlemlere karar verilmesinde Hz. Harun ve onun soyundan gelen din adamları yetkili kılınmıştır.

Eski Ahid incelendiğinde körlük, sağırlık ve dilsizlik gibi engelliliklere bazen benzetme yapmak için, bazen İsrailoğulları'na uyarıda bulunmak için mecaz anlamda yer verildiği görülmektedir. İsrailoğulları'nı uyarmak için doğruları görememe, anlayamama anlamında körlüğe, doğruları işitmeme, ilahi hakikatlere kulak tıkama anlamında sağırlığa mecaz anlamda atıfta bulunulmuştur. Bu uyarıların bazılarında hakaret anlamı da içerdiği görülmektedir.

Yeni Ahid'de engellilerle ilgili çok sayıda bölüm bulunmaktadır. Bu metinlerin çoğunda engellilerin tedavi edilmesi anlatılmaktadır. İnciller'de Hz. İsa'nın hayat hikâyesi verilirken, şifacı (healer) yönünün ön planda olduğu

görülmektedir. İnciller'e göre Hz. İsa kör, sağır, dilsiz, topal, felçli ve cüzzam gibi birçok engelli ve hastayı iyileştirmiştir. Bu iyileştirme hikâyeleri bazen tüm İncillerde anlatılırken bazen birkaçında bazen de sadece birinde yer almıştır. Bu anlatımlar genel olarak birbirine benzemekle beraber bazı önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Eski Ahid'de engelliliğin en önemli nedeni olarak işlenen günahların gösterilmesinden dolayı Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde de toplumda bu anlayışın devam ettiği görülmektedir. İnciller'de, Hz. İsa'nın engellilik ile günah arasındaki bu ilişkiyi hem kabul ettiğine hem de reddettiğine yönelik işaretler bulunmaktadır. Bu durumdan, engelliliğin sebebinin kişi ve olaya göre değişebileceği sonucu çıkarılabilir.

İnciller'de Hz. İsa'nın şifa mucizelerinin gizli kalmasını istediğine dair örnekler bulunmaktadır. Ancak genel itibarıyla şifa mucizelerinin anlatılmasından yana bir tavır sergilediği görülmektedir. Hz. İsa bu yönünü peygamberliğinin bir ispatı olarak kullanmış ve böylece dinini daha geniş kitlelere yayma imkânı bulmuştur. Örneğin Matta İncili'nin 4. babında Hz. İsa'nın kendisine getirilen tüm hastaları, engellileri ve cinlileri iyileştirdiği, bunu gören büyük kalabalıkların da onun ardından gittiği ifade edilmektedir.

Hz. İsa, hasta ve engellileri iyileştirirken özellikle şabat kuralları bağlamında sık sık Ferisiler'le karşı karşıya gelmiştir. Hz. İsa, insan sağlığı söz konusu olduğunda yasalarda farklılıkların olabileceğini ifade etmiştir. Ferisiler'in şabat kurallarına uymadığı eleştirilerine, insanları iyileştirmenin bir iyilik olduğunu ve şabat günü iyilik yapmanın yasaya uygun olduğunu belirtmiştir. Hz. İsa'nın Ferisiler ve din adamlarıyla karşı karşıya geldiği hususlardan biri de hasta ve engellileri iyileştirmeden önce günahlarının bağışlandığını bildirmesidir. Ferisiler bu sebeple Hz. İsa'yı Tanrı'ya küfretmekle suçlamıştır. Hz. İsa ise onlara kendisinin yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu söylemiştir. Hz. İsa, Ferisiler'e cüzzamlıları iyileştirme konusunda da muhalefet etmiştir. Hz. İsa cüzzamlıları iyileştirirken onlara dokunmuş ve kendisini kirlenmiş kabul etmemiştir. Ancak Hz. İsa her konuda muhalefet etmemiş, gerekli durumlarda mevcut yasaya bağlı kalınmasını istemiştir. Hz. İsa iyileştirdiği cüzzamlılardan Yahudi Şeriatı'na uygun bir şekilde kohene görünmelerini ve kurban sunmalarını talep etmiştir.

Hız. İsa engelli ve hastaları doğrudan iyileştirmesinin yanında kimi zaman farklı yöntemler de uygulamıştır. Dokunma, tükürme ya da yere tükürüp çamur yapıp sonra da çamuru sürme gibi tedavi yöntemleri uygulamıştır. İnciller'e göre Hız. İsa'nın dokunması sonucu şifaya kavuşulduğunu, halkın da bildiği görölmektedir. Matta İncili'nin 14. babında Hız. İsa'ya birçok hastanın getirildiği ve ona dokunanların hepsinin iyileştiği anlatılmaktadır. Hız. İsa, bazen hasta ve cinlilerden oluşan kalabalıkları tek bir sözle kovmuştur.

Hız. İsa büyük oranda İsrailoğulları'ndan olan engelli ve hastaları iyileştirmiştir. Buna karşın, İnciller'de Hız. İsa'nın başka milletlerden insanları iyileştirdiğine dair örnekler de bulunmaktadır. Matta İncili'nin 15. babında Hız. İsa'nın Kenanlı bir kadının kızını iyileştirdiği bildirilmektedir. Hız. İsa, kadına kendisinin İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildiğini söylemiş, ancak kadının imanının büyüklüğünden dolayı kızını iyileştirmiştir. Hız. İsa bununla da kalmamış, İsrailoğulları'nın hâkimiyeti altında oldukları Roma ordusundan bir yüzbaşının yardım isteğini kabul ederek uşağını iyileştirmiştir.

İnciller'de Hız. İsa'nın, hasta ve engellileri iyileştirmenin ötesinde ölüleri dirilttiğine yönelik anlatımlar da vardır. Örneğin Yuhanna İncili'nin 11. babına göre, Lazar isimli bir kişiyi ölümünden dört gün sonra diriltmiştir.

Hız. İsa şifa vesilesi olma hasletini havarilerine de vermiştir. Hız. İsa, havarilerinden hasta ve engellileri iyileştirmelerini, insanların içindeki cinleri kovmalarını, ölüleri diriltmelerini ve gittikleri yerlerde Tanrı'nın sözünü duyurmalarını istemiştir. Elçilerin İşleri Kitabı'nda ve mektuplarda havarilerin Hız. İsa'dan aldıkları bu yetkiyle çok sayıda hasta ve engelli iyileştirdiği, kötü ruhları kovduğu anlatılmaktadır. Ancak Luka İncili'nin 9. babında anlatıldığı gibi havarilerin tedavide bazen başarısız oldukları da olmuştur.

Yeni Ahid'de engelliliğe çoğunlukla gerçek anlamda atıfta bulunulmakla birlikte mecazi kullanımlara da yer verilmiştir. Doğruları görememe, anlayamama anlamında körlüğe birçok yerde mecaz anlamda atıfta bulunulmuştur. İnciller'e göre Hız. İsa, Ferisiler'e yönelik "Vay halinize kör kılavuzlar!", "Ey körler!", "Ey kör kılavuzlar!" ve "Ey kör Ferisi!" gibi eleştirilerde bulunmaktadır. Bu ifadelerin mecaz anlamın ötesinde, hakaret anlamı taşıdığı da görölmektedir.

Hız. İsa ile havarilerinin hayatları boyunca birçok hasta ve engelli iyileştirmesi, ayrıca iyileştirirken onları dışlamamaları, onlara iyi davranmaları Hristiyanların engellilere bakışına olumlu katkılar sağlamıştır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Adam, Baki. *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Adam, Baki. “Yahudilik”. *Dinler Tarihi*. ed. Baki Adam. 62-131. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2017.
- Akbaş, Ahmet. “Hz. Musa’nın Dilindeki ‘Ukde’nin Mahiyeti ve İlgili Tartışmaların Tahlili”. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/2 (03 Kasım 2020), 141-181. <https://doi.org/10.33718/tid.806632>
- Aydın, Mahmut. *Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2018.
- Aydın, Mahmut. “Hristiyanlık”. *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 77-203. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Aydın, Mahmut. *Tarihsel İsa: İmanın Mesih’inden Tarihin İsa’sına*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2002.
- Aydın, Mehmet. “Yahudilik’te İnsan Sağlığı”. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 12 (2011), 9-18.
- Baybal, Mustafa Sami. “Yahudilik ve Hristiyanlığın Engellilere Bakışı”. *Mütefekkir Dergisi* 2/4 (2015), 275-298. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.130261>
- Beates, Michael S. *Disability and the Gospel: How God Uses Our Brokenness to Display His Grace*. Wheaton, Ill: Crossway, 2012.
- Bucuka, Yunus. “Din Sosyolojisi Açısından Engellilik”. *İlahiyat Bilimleri Açısından Engellilik*. ed. Mustafa Başkonak - Saadettin Özdemir. 260-288. Konya: Eğitim Yayınevi, 1. Basım, 2020.
- Burcu, Esra. “Özürlülük Kimliği ve Etiketlemenin Kişisel ve Sosyal Söylemleri”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2006), 61-83.
- Chitrik, Mendy. “Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı”. çev. Estreya Seval Vali. *Şalom Gazetesi*. Erişim 13 Şubat 2022. <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/24949-Bir-ilahiyat-problemi-olarak-Yahudiligin-engellilere-bakisi.aspx>
- Chitrik, Mendy. “Bir İlahiyat Problemi Olarak Yahudiliğin Engellilere Bakışı-2”. çev. Estreya Seval Vali. *Şalom Gazetesi* (19 Temmuz 2012). https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-83545-bir-ilahiyat-problemi-olarak-yahudiligin-engellilere-bakisi_2.html#comments
- Deland, Jane S. “Images of God Through the Lens of Disability”. *Journal of Religion, Disability & Health* 3/2 (24 Eylül 1999), 47-81. https://doi.org/10.1300/J095v03n02_06
- Deuel, David. “God’s Story of Disability”. *Journal of the Christian Institute on Disability* 2/2 (01 Ekim 2013). <https://journal.joniandfriends.org/index.php/jcid/article/view/61>
- Duygu, Zafer. *İsa, Pavlus, İnciller*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 1. Basım, 2018.
- Efe, Adem. “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları, Toplumdan Beklentileri ve Din”. *Manevi Sosyal Hizmetler*. ed. Ali Seyyar. 219-257. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Hristiyanlık”. *Dinler Tarihi*. ed. Baki Adam. 136-196. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2017.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Hristiyanlık”. *Dinler Tarihi I-II*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. 428-481. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1. Basım, 2018.
- Erten, Rifai. “Hristiyanlık’ta, İslamiyet’te Şifa ve Bu Dinlere İnananların Sağlık Konusuna Bakışları”. *Kalemname* 5/10 (23 Aralık 2020), 387-443.
- Erten, Rifai. “Yahudilik’te ve Yahudi Kültüründe Şifa Anlayışı”. *Kalemname* 5/10 (23 Aralık 2020), 292-320.
- Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora Ve Aftara (Bereşit)*. çev. Moşe Farsi. 5 Cilt. Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 3. Basım, 2010.
- Farsi, Moşe (ed.). *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara (Şemot)*. 5 Cilt. Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 1. Basım, 2004.
- Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora Ve Aftara (Vayikra)*. çev. Moşe Farsi. 5 Cilt. Teşvikiye, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2. Basım, 2010.
- Githuku, Sammy. “Biblical Perspectives on Disability”. *Disability, Society, and Theology: Voices from Africa*. ed. Samuel Kabue. 79-93. Zapf Chancery Tertiary Level Publications. Limuru, Kenya: Zapf Chancery Publishers Africa, 1. Basım, 2011.
- Göncü, Ahmet. “Hristiyan Batı Toplumunun Engellilere Yönelik Yaklaşımı (Aveyronlu Vahşi Çocuk Victor Örneği)”. *Engellilik Bağlamında Dini Yaklaşım, Dini Başaçıkma ve Din Eğitimi*. 583-598. İstanbul: İstanbul Bağcılar Belediyesi, 2016.

- Greene, Wallace. "İnsanoğlunun Engellilik Tecrübesine İlişkin Yahudi Teolojik Yaklaşımları". çev. Emine Battal. *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*. ed. Süleyman Turan. 191-211. İstanbul: Okur Akademi, 2. Basım, 2020.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Gündüz, Şinasi. *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2004.
- Gürkan, Salime Leyla. *Yahudilik*. Ankara: İsam Yayınları, 6. Basım, 2017.
- Harman, Ömer Faruk. "Ahd-i Atık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/494-501. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Hasanoğlu, Eldar. "Yahudilik". *Dinler Tarihi I-II*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. 370-426. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1. Basım, 2018.
- Jeffery, Arthur. *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*. Cairo, 1938.
- Jones, Melinda. "Judaism, Theology and the Human Rights of People with Disabilities". *Journal of Religion, Disability & Health* 10/3-4 (02 Ocak 2007), 101-145. https://doi.org/10.1300/J095v10n03_08
- Kabue, Samuel. "Persons with Disabilities in Church and Society: A Historical and Sociological Perspective". *Disability, Society, and Theology: Voices from Africa*. ed. Samuel Kabue. 3-23. Zopf Chancery Tertiary Level Publications. Limuru, Kenya: Zopf Chancery Publishers Africa, 1. Basım, 2011.
- Karagöz, İsmail. *Âyet ve Hadisler Işığında Engelliler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*. çev. Hayreddin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 4. baskı.
- Karataş, Zeki. "Engelliliği Anlamak: Kavramlar, Tanımlar, Modeller". *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*. ed. Süleyman Turan. 15-33. İstanbul: Okur Akademi, 2. Basım, 2020.
- Kırcaali İftar, Gönül. "Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim". *Özel Eğitim*. ed. Süleyman Eripek. 3-13. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1998.
- Koosed, Jennifer L. - Schumm, Darla Y. "Out of the Darkness: Examining the Rhetoric of Blindness in the Gospel of John". *Disability in Judaism, Christianity, and Islam: Sacred Texts, Historical Traditions, and Social Analysis*. ed. Darla Y. Schumm - Michael Stoltzfus. 77-92. New York: Palgrave Macmillan, 1. Basım, 2011.
- Kurt, Ali Osman - Aykıt, Dursun Ali. "Hristiyanlık". *Dinler Tarihi*. 215-282. Ankara: Bilay Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 7. Basım, 2016.
- MacDonald, William. *Kutsal Kitap Yorumu (Eski Antlaşma Serisi)*. 2 Cilt. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, 2004.
- MacDonald, William. *Kutsal Kitap Yorumu (Eski Antlaşma Serisi)*. 2 Cilt. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, 2005.
- MacDonald, William. *Kutsal Kitap Yorumu (Yeni Antlaşma Serisi)*. 3 Cilt. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Özdemir, Saadetin. *Engelliler ve Din*. İstanbul: C Planı Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Özer, Salim. "İslam ve Diğer Medeniyetlerin Engelliye Bakışı". *Bilimname* 1 (2015), 55-65.
- Palalı, M. Zeki. "Cüzam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/150-152. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Piretto, P. Lorenzo. "Engellilik ve Türkiye'deki Hristiyanlar: Latin Cemaati Örneği". *Din, Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. 67-71. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi, 2012.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 11. baskı.
- Taşpınar, İsmail. "Katolik Kilisesi'nin Özürlülere Yaklaşımı". *Din, Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*. 54-65. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi, 2012.
- Taşpınar, İsmail. "Yahudilik ve Hristiyanlıkta Tıp". *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi* 41 (Aralık 2016), 36-41.
- Treloar, Linda L. "Engellilik, Dini İnançlar ve Kilise: Engelli Yetişkinlerin ve Aile Bireylerinin Deneyimleri". çev. Mehmet Bahçekapılı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (12 Eylül 2013), 211-230.
- Turan, Süleyman. *Tanrı'nın Engeli Mi Engelli Tanrı Mı? Hristiyan Geleneğinde Engellilik*. İstanbul: Okur Akademi, 1. Basım.
- Turan, Süleyman. "Yahudi Kutsal Metinlerinde Engellilik". *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*. ed. Süleyman Turan. 171-189. İstanbul: Okur Akademi, 2. Basım, 2020.

- Turan, Süleyman. “Yeni Ahit’teki Engellilikle İlgili Pasajlar: Eski Hikâyeler, Yeni Yaklaşımlar”. *Engellilik ve Dinler & Kutsayıcı ve Lanetleyici Geleneklerden Yeni Yaklaşımlara*. ed. Süleyman Turan. 213-234. İstanbul: Okur Akademisi, 2. Basım, 2020.
- Turhan, Ceyda. “Fiziksel Yetersizliği ve Süreğen Hastalıkları Olan Öğrenciler”. *Özel Eğitim*. ed. Veysel Aksoy. 47-72. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 3. Basım, 2016. <https://doi.org/10.14527/9786053185963>
- Uygun, Azize. “İncillerde Hz. İsa’nın Cin Çıkarma Mucizesine Eleştirel Bir Yaklaşım”. *Tarih Okulu Dergisi* 8/XXIV (01 Ocak 2015), 761-790. <https://doi.org/10.14225/Joh814>
- Uysal, H. Hakan. “Fiziksel Yetersizliği/Süreğen Hastalığı Olan Öğrenciler”. *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. ed. İbrahim H. Diken. 279-323. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 16. Basım, 2018.
- Deuterokanonik (Apokrif) Kitaplar*. Erişim 24 Şubat 2022. <https://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=3>
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Ocak 2022. <http://sozluk.gov.tr>
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Ocak 2022. <http://sozluk.gov.tr>
- EHK, Engelliler Hakkında Kanun (Kanun No. 5378). *Resmi Gazete* 25868 (07 Temmuz 2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>
- EİEDHY, Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik. *Resmi Gazete* 30692 (20 Şubat 2019). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190220-2.htm>
- Kutsal Kitap Dizini: (Geniş Kapsamlı)*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2013.
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Ocak 2022. <http://sozluk.gov.tr>
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Ocak 2022. <http://sozluk.gov.tr>
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Ocak 2022. <http://sozluk.gov.tr>
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Ocak 2022. <http://sozluk.gov.tr>
- SHK, Sosyal Hizmetler Kanunu (Kanun No. 2828). *Resmi Gazete* 18059 (27 Mayıs 1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2828.pdf>